

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Hallituksen strategia-asiakirja 2007

Hallituksen strategia-asiakirja 2007

Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja | 18/2007

Julkaisija VALTIONEUVOSTON KANSLIA		KUVAILEHTI 5.12.2007	
Tekijät Pääministeri Matti Vanhasen II-hallitus		Julkaisun laji Julkaisu	
		Toimeksiantaja Valtioneuvoston kanslia	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi Hallituksen strategia-asiakirja 2007			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä <p>Hallitus on 5.12.2007 antanut periaatepäätöksen hallituksen strategia-asiakirjasta 2007. Strategia-asiakirjalla tehostetaan hallituksen keinoja edistää, ohjata ja valvoa hallitusohjelman toteutusta erityisesti poikkihallinnollista yhteistyötä vaativissa asioissa.</p> <p>Strategia-asiakirja sisältää hallitusohjelmassa sovitut poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat, jotka ovat työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma, terveyden edistämisen politiikkaohjelma ja lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma. Näiden lisäksi mukana ovat erityisseurattavat aihealueet, jotka ovat ilmasto ja energia, osaaminen ja innovaatiot, hallinnon uudistaminen, kunta- ja palvelurakennemuutos, sosiaaliturva, syrjäytyminen ja sosiaaliturvauudistus, varautuminen ikääntymiseen, turvallisuus ja Suomen kansainvälinen asema. Strategia-asiakirja sisältää myös sektoritutkimuksen keskeiset painotukset ja teemat, lainsäädäntösuunnitelman sekä suunnitelman eduskunnalle annettavista selonteoista ja suunnitelman hallituksen periaatepäätöksistä.</p> <p>Strategia-asiakirjassa painottuvat hallitusohjelman toteutumisen seurannassa käytettävät indikaattorit. Pääosa indikaattoreista kuvaa hallituksen politiikan kannalta keskeisten ilmiöalueiden kehitystä ja osa indikaattoreista on politiikkatoimenpiteiden etenemistä kuvaavia prosessi-indikaattoreita. Indikaattoreiden määrittäminen tähtää viimeistään hallituskauden puolivälissä toteutettavaan perusteellisempaan hallitusohjelman toteutumisen seurantaan ja arviointiin.</p> <p>Strategia-asiakirjaa toteutetaan valtiontalouden kehysten ja valtion talousarvioiden puitteissa.</p>			
Avainsanat Hallitusohjelma, politiikkaohjelmat, ohjelmajohtaminen, hankkeet, indikaattorit			
Julkaisusarjan nimi ja numero Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 18/2007		ISSN 0782-6028	ISBN (painettu) 978-952-5631-41-8
Kokonaissivumäärä 106	Kieli Suomi	Luottamuksellisuus Julkinen	ISBN (PDF) 978-952-5631-42-5
Kustantaja Valtioneuvoston kanslia Julkaisu PDF:nä: www.vnk.fi/julkaisut Lisätietoja: julkaisut@vnk.fi		Taitto Outi Hiltunen, Poliitika-analyyysyksikkö	
Julkaisun välitys Yliopistopaino, Helsinki www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti Tilaukset: books@yliopistopaino.fi		Painopaikka Yliopistopaino, Helsinki, 2007	

Utgivare STATSRÅDETS KANSLI		PRESENTATIONSBLAD 5.12.2007	
Författare Statsminister Matti Vanhanens andra regering		Typ av publikation Publikation	
		Uppdragsgivare Statsrådets kansli	
		Datum då utredningen tillsattes	
Publikationens namn Regeringens strategidokument 2007			
Publikationens delar			
Referat <p>Regeringen utfärdade den 5 december 2007 ett principbeslut om regeringens strategidokument 2007. Genom strategidokumentet effektiveras regeringens medel att främja, styra och övervaka genomförandet av regeringsprogrammet i synnerhet när det gäller frågor som kräver tväradministrativt samarbete.</p> <p>Strategidokumentet innehåller de tväradministrativa politikprogram som man har kommit överens om i regeringsprogrammet, nämligen politikprogrammet för arbete, företagande och arbetsliv, politikprogrammet för hälsofrämjande och politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd. Övriga ämnesområden som ingår i specialuppföljningen är klimat och energi, kunskap och innovationer, reformer av förvaltningen, kommun- och servicestrukturreformen, socialskyddet, utslagning och socialskyddsreformen, förberedelser inför förändringarna i åldersstrukturen, säkerhet och Finlands internationella ställning. Strategidokumentet innehåller även centrala prioriteringar och teman inom sektorforskningen, en lagstiftningsplan samt en plan över de redogörelser som ska ges till riksdagen och en plan över regeringens principbeslut.</p> <p>I strategidokumentet betonas de indikatorer som används vid uppföljningen av hur regeringsprogrammet genomförs. Största delen av indikatorerna beskriver utvecklingen av de ämnesområden som är centrala för regeringens politik och en del av indikatorerna är processindikatorer som beskriver hur politikåtgärderna framskrider. Fastställandet av indikatorerna är inställt på en noggrannare uppföljning och utvärdering av hur regeringsprogrammet genomförs. Detta görs senast i mitten av regeringsperioden.</p> <p>Strategidokumentet genomförs inom ramarna för statsfinanserna och statsbudgetarna.</p>			
Nyckelord Regeringsprogram, politikprogram, programledning, projekt, indikatorer			
Publikationsseriens namn och nummer Statsrådets kanslis publikationsserie 19/2007		ISSN 0782-6036	ISBN (tryck) 978-952-5631-43-2
Sidantal 112	Språk Svenska	Sekretessgrad Offentlig	ISBN (PDF) 978-952-5631-44-9
Förläggare Statsrådets kansli Publikationen som PDF: www.vnk.fi/julkaisut Ytterligare information: julkaisut@vnk.fi		Layout Outi Hiltunen, Enheten för politikanalys	
Distribution och försäljning Universitetstryckeriet, Helsingfors www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti Beställningar: books@yliopistopaino.fi		Tryckort Universitetstryckeriet, Helsingfors, 2007	

Sisällys

JOHDANTO	7
POLITIikkaOHJELMAT	10
I TYÖN, YRITTÄMISEN JA TYÖELÄMÄN POLITIikkaOHJELMA	12
1 OHJELMAN TAVOITTEET	12
2 LINJAUKSET JA TOIMENPITEET	13
2.1 Huolehditaan työvoiman täysmääräisestä käyttämisestä ja työvoiman saatavuudesta	13
2.2 Edistetään yrittäjyyden ja yritysten kasvua	16
2.3 Parannetaan työelämän laatua ja työn tuottavuutta	19
3 OHJELMAN SEURANTA JA ARVIOINTI	20
II TERVEYDEN EDISTÄMISEN POLITIikkaOHJELMA	22
1 OHJELMAN TAVOITTEET	22
2 LINJAUKSET JA TOIMENPITEET	23
2.1 Terveyden edistämisen rakenteet, päätöksenteko, johtaminen ja juurruttaminen	23
2.2 Terveyttä edistävät elinolosuhteet	26
2.3 Elintapoihin vaikuttaminen	28
2.4 Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut	30
2.5 Järjestöt ja kulttuuritoiminta terveyden edistämisen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistajina	35
3 OHJELMAN SEURANTA JA ARVIOINTI	36
III LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNIN POLITIikkaOHJELMA	40
1 OHJELMAN TAVOITTEET	40
2 LINJAUKSET JA TOIMENPITEET	40
2.1 Lapsilähtöinen yhteiskunta	40
2.2 Lapsiperheiden hyvinvointi	43
2.3 Syrjäytymisen ehkäiseminen	46
3 OHJELMAN SEURANTA JA ARVIOINTI	48
ERITYISSEURATTAVAT AIHEALUEET	51
1 ILMASTO JA ENERGIA	51
1.1 Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia	52
1.2 Tulevaisuusselonteko ilmasto- ja energiapolitiikasta	52
1.3 Kasvihuonekaasupäästömäärien kehitys; yleiskuva	53
1.4 Uusiutuvien energialähteiden edistäminen	53
1.5 Energiatehokkuus ja energiansäästö	54
1.6 Energian toimitusvarmuus	54
1.7 Energiaomavaraisuus	54
1.8 Veropolitiikka	54
1.9 Liikennepolitiikka	55
1.10 Maa- ja metsätalous	55
1.11 Yhdyskunnat ja rakentaminen	56
1.12 Suomen tavoitteet kansainvälisessä ilmastopolitiikassa ja vaikuttamisessa	56
1.13 Ilmastonmuutokseen sopeutuminen	56
2 OSAAMINEN JA INNOVAATIOT	57
2.1 Kansallinen innovaatiostrategia	57
2.2 Immateriaalioikeusasioiden kehittäminen osana innovaatiopolitiikkaa	58
2.3 Väestön osaamistaso ja tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet	58

2.4	Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma	58
2.5	Tutkimus- ja kehitysrahoituksen lisääminen	58
2.6	Tutkimus- ja kehitysrahoituksen suuntaaminen osaamisohjan vahvistamisen kannalta keskeisiin kohteisiin.....	59
2.7	Korkeakoulujen rakenteiden ja toiminnan kehittäminen	59
2.8	Koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen	60
2.9	Innovaatioperustan vahvistaminen luovaa työtä, toimintaa ja tuotantoa edistämällä	61
3	HALLINNON UUDISTAMINEN	61
3.1	Rakenneuudistukset	62
3.2	Julkisen palvelutuotannon tuottavuus	63
3.3	Arjen tietoyhteiskuntapolitiikka ja tietoturvasuus.....	63
3.4	Rahoitusalan valvonnan uudistaminen.....	64
3.5	Poliisin hallintorakenneuudistus	65
3.6	Käräjäoikeuksien rakennemuutos.....	65
3.7	Hallintoprosessin uudistaminen.....	65
4	KUNTA- JA PALVELURAKENNEUUDISTUS.....	66
4.1	Kuntarakenne ja palvelut.....	66
4.2	Kuntien rahoitus- ja valtionosuusuudistus.....	67
4.3	Sosiaali- ja terveystoimen palvelut erityisesti	68
5	SOSIAALITURVA, SYRJÄYTYMINEN JA SOSIAALITURVAUUDISTUS	69
5.1	Sosiaaliturvan uudistaminen.....	70
5.2	Syrjäytymisen ehkäiseminen.....	70
5.3	Alkoholiverotuksen uudistaminen	71
6	VARAUTUMINEN IKÄÄNTYMISEEN	71
6.1	Talouden kasvupotentiaalin vahvistaminen.....	72
6.2	Etuusjärjestelmien uudistaminen	73
6.3	Pitkäaikaissäästämisen edistäminen.....	73
6.4	Palveluiden kehittäminen	73
7	TURVALLISUUS	73
7.1	Ulko- ja turvallisuuspolitiikka	73
7.2	Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka.....	75
7.3	Kansainvälinen kriisinhallinta	76
7.4	Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko	76
7.5	Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen	77
7.6	Sisäisen turvallisuuden ohjelma.....	78
8	SUOMEN KANSAINVÄLINEN ASEMA.....	79
8.1	Suomi Euroopan unionin jäsenmaana	80
8.2	Lähialue-, pohjoismainen yhteistyö, Itämeren alue sekä transatlanttiset suhteet.....	81
8.3	Suomi kansainvälisessä yhteistyössä ja järjestöissä.....	83
8.4	Logistiikka ja liikenne	84
8.5	Suomen kansainvälisen maakuvan vahvistaminen	85
	SEKTORITUTKIMUKSEN KESKEISET PAINOTUKSET JA TEEMAT	86
	LAINSÄÄDÄNTÖSUUNNITELMA	91
1	Säädöspoliittiset toimenpiteet	91
2	Hallituskauden merkittävät säädöshankkeet	94
	SUUNNITELMA EDUSKUNNALLE ANNETTAVISTA SELONTEOISTA.....	98
	SUUNNITELMA HALLITUKSEN PERIAATEPÄÄTÖKSISTÄ	100

JOHDANTO

Hallituksen politiikka perustuu hallitusohjelmaan, jolla hallitus pyrkii vastaamaan Suomea koskettaviin suuriin haasteisiin, globalisaatioon, väestön ikääntymiseen ja ilmaston muutokseen. Ohjelman kulmakivinä ovat globaalin kilpailun ja väestön ikääntymisen asettamat vaatimukset huomioon ottava talousstrategia, kansalaisten sosiaaliturvaa ja hyvinvointia parantavat sosiaaliturvan ja julkisesti rahoitettujen hyvinvointipalveluiden uudistukset sekä vastuullinen ilmasto- ja energiapolitiikka.

Talouspolitiikan tavoitteena on nopeuttaa tuottavuuden kasvua ja lisätä työllisyyttä. Työllisyyden lisääntyminen vaalikaudella on erityisen haastavaa muun muassa työvoiman ikääntymisen ja kohtaanto-ongelmien vuoksi. Hallitus katsoo, että työpaikkojen määrän kasvaminen vähintään 80 000 hengellä sekä työttömyyden alentaminen kestävästi alle 5 prosenttiin on mahdollista, mikäli kansainvälisen talouden kehitys jatkuu suotuisana ja palkkakehitys muodostuu työllisyyttä tukevaksi. Näihin tavoitteisiin pyritään ennen kaikkea osaamisen vahvistamisella, työvoiman tarjonnan lisäämisellä ja kohtaannon parantamisella, talouden dynamiikkaa lisäävän yrittäjyyden edellytysten parantamisella sekä huolehtimalla julkisen talouden kestävydestä.

Keskeisiä politiikkakokonaisuuksia **talousstrategian** toteuttamisessa ovat:

- Hallituskauden alussa laadittava uusi innovaatiostrategia
- Strategisten huippuosaamisen keskittymien ja uuden osaamiskeskusohjelman toteuttaminen
- Korkeakoulujen rakenteen ja hallinnon uudistaminen mukaan lukien innovaatioyliopiston luominen
- Ammatillisesti suuntautuvan aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus
- Työn verotuksen keventäminen
- Sosiaaliturvan työhön kannustavuuden parantaminen osana sosiaaliturvan kokonaisuudistusta
- Työvoiman liikkuvuutta edistävien vero- ja asuntopoliittisten toimien toteuttaminen
- Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma
- Työ- ja elinkeinoministeriön muodostaminen
- Uudistettu valtiontalouden kehysmenettely ja tuottavuusohjelman toteuttaminen
- Kokonaisarvion laatiminen ikääntymispolitiikan riittävydestä niin, että mahdollisesti tarvittavista lisätoimista voidaan päättää vielä kuluvalle vaalikaudella

Hallituksen tavoitteena on vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi. Tämä tavoite edellyttää laajoja periaatteellisia linjauksia suomalaisen **hyvinvointiyhteiskunnan** kehittämiseksi. Luovuus, osaaminen ja korkea sivistystaso sekä vahva talous, työllisyyden kasvu ja työelämän hyvä laatu ovat hallituksen hyvinvointipolitiikan perusta. Hallituksen tavoitteena on vahvistaa tasa-arvoa yleensä ja erityisesti työmarkkinoilla.

Hallitus selkeyttää oman vastuun, yhteisen vastuun ja yhteiskunnan vastuun välistä suhdetta. Kansalaisten perusturvaa vahvistetaan ja kohdennetaan sosiaalisia tukia ja palveluita huolenpitoa eniten tarvitseville. Palvelujen kehittämisessä tavoitteena on asiakaskeskeisyys sekä hyvien toimintakäytäntöjen toteuttaminen palvelusektoreiden hyvällä yhteistyöllä. Sosiaali- ja terveystieteiden palvelujärjestelmän laatua, vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta parannetaan ja kansalaisia kannustetaan omatoimisuuteen ja osallistumiseen. Hyvinvoiva ja osaava henkilöstö on palvelutoiminnan perusta.

Kansalaisten sosiaaliturvan, julkisesti rahoitettujen palveluiden ja **hyvinvoinnin** parantamiseksi hallitus parantaa vuodesta 2008 alkaen eräitä keskeisiä etuuksia, kehittää palvelurakenteita ja tarkastelee sosiaaliturvajärjestelmää kokonaisuudessaan kannustavuuden ja perusturvan vahvistamisen sekä köyhyyden vähentämisen näkökulmista. Keskeisiä politiikkakokonaisuuksia ovat:

- Vaiheittain toteutettava sosiaaliturvauudistus
- Kunta- ja palvelurakennemuutosten toteuttaminen
- Terveystieteiden edistämisen politiikkaohjelma
- Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma
- Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluinnovaatiohanke

Ilmaston muutos on aikakautemme suurimpia haasteita, joka uhkaa globaalia kestävästä kehityksestä. Hallitus katsoo, että Suomen on osaltaan ja yhdessä Euroopan unionin kanssa kannettava vahvasti vastuuta ilmastonmuutoksen hillinnästä. Lisäksi Suomen on tarpeen käynnistää toimet ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi. Vuoden 2008 alussa hallitus korottaa tuntuvasti energia- ja ympäristöveroja, energian kulutuksen vähentämiseksi, energiankäytön tehostamiseksi ja ohjaamiseksi vähemmän saastuttavaan suuntaan. Muita keskeisiä ilmastonmuutokseen varautumiseen liittyviä hallituksen politiikkahankkeita ovat:

- Ilmasto- ja energiastrategia hallituskauden alussa
- Tiukennettu energiansäästöohjelma vuoden 2008 loppuun mennessä
- Energia- ja ilmastopolitiikkaa koskeva tulevaisuusselonteko vuonna 2009

Ilmaston muutos tuo myös kehityspolitiikkaan uusia haasteita uhkaamalla globaalia kestävästä kehityksestä ja YK:n vuosittain asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta. Suomi painottaa kehityspolitiikassaan aiempaa vahvemmin ympäristö- ja ilmastokysymyksiä ja köyhyyden poistamista kehitysmaiden taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä kehityksestä.

Hallitusohjelman tavoitteiden tehokkaaksi toteuttamiseksi hallitus määrittää tässä strategia-asiakirjassa keskeisimmät politiikkahankkeet ja -prosessit sekä hallitusohjelman toteutumisen **seurannassa käytettävät indikaattorit**. Pääosa indikaattoreista kuvaa hallituksen politiikan kannalta keskeisten ilmiöalueiden kehitystä. Poliittikkatoimien vaikutusten arvioinnin yleisen vaikeuden ja erityisesti vaikutusten viiveiden vuoksi indikaattoreiden ei voi olettaa kuin poikkeustapauksissa kuvastavan itse hallitusohjelman toteuttamisen vaikutuksia. Tämän vuoksi osa indikaattoreista on politiikkatoimenpiteiden etenemistä kuvaavia prosessi-indikaattoreita. Indikaattorilistauksissa on merkitty tähdellä * indikaattorit, joista on saatavissa tietoa useammin kuin vuositasolla ja joita näin ollen voidaan käyttää tarvittaessa hyväksi hallitusohjelman ns. jatkuvassa seurannassa.

Indikaattoreiden määrittäminen tähtää viimeistään hallituskauden puolivälissä toteutettavaan perusteellisempaan hallitusohjelman seurantaan. Tässä olennaisinta on tuottaa hallitukselle tietoa keskeisten politiikkalohkojen yhteiskunnallisen kehityksen trendeistä niin, että tarvittaessa voidaan suunnata uusia tai tehokkaampia keinoja kehitykseen puuttumiseksi. Tarkastelun kohteena olevia teemoja seurataan ja arvioidaan muun muassa sukupuoli- ja aluevaikutusten näkökulmasta tilastoaineistojen sallimissa puitteissa. Käytettävää indikaattorijoukkoa täsmennetään seurannan kuluessa muun muassa aineiston saatavuuden kehittymisen myötä.

Asiakirja kattaa:

- politiikkaohjelmat
- hallituksen erityisseurannassa olevat poikkihallinnolliset aihealueet
- sektoritutkimuksen keskeiset painotukset ja teemat
- lainsäädäntösuunnitelman
- suunnitelman eduskunnalle annettavista selonteoista
- suunnitelman hallituksen periaatepäätöksistä.

Useat asiakirjan eri osissa tarkastellut ilmiöt ovat laajoja ja kytkeytyvät toisiinsa. Samoin tarkastellut politiikkakokonaisuudet vaikuttavat moniin eri asioihin. Näistä syistä asiakirjan eri osien välillä esiintyy väistämättä jossain määrin päällekkäisyyttä, jota kuitenkin on pyritty vähentämään viittaustekniikalla.

Hallituksen strategia-asiakirjassa määritellyt toimenpiteet toteutetaan 25.5.2007 annetun vaalikauden määräraha-kehityksen puitteissa.

POLITIikkaOHJELMAT

Hallituksella on kolme poikkihallinnollista politiikkaohjelmaa: työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma, terveyden edistämisen politiikkaohjelma sekä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma. Politiikkaohjelmat kokoavat eri hallinnonalojen ja eri toimijoiden toimenpiteitä hallituksen priorisoimien horisontaalisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Politiikkaohjelmien toteutuminen vaatii yhteen sovitettuja ja samaan päämäärään tähtäviä ratkaisuja eri tahoilla tapahtuvassa valmistelussa. Politiikkaohjelmien keskeisenä tehtävänä onkin osaltaan huolehtia tästä yhteensovituksesta ja osallistua aktiivisesti ohjelma-alueiden keskeisiin valmisteluhankkeisiin.

Ohjelmien tehtävänä on myös toimia aloitteentekijöinä ja huolehtia siitä, että asianomaisilla tahoilla käynnistetään sellaiset hankkeet, joilla ohjelman tavoitteet voidaan toteuttaa. Samoin ohjelmissa seurataan sitä, että jo käynnissä olevissa ja muualla hallinnossa käynnistettävissä hankkeissa ja valmisteluissa edetään tavalla, joka tukee politiikkaohjelman tavoitteiden toteutumista.

Kutakin politiikkaohjelmaa johtaa koordinoiva ministeri ja ohjelman suunnittelua ja toteutuksen seurantaa varten niille on asetettu ministeriryhmät, jotka koostuvat ohjelman toimialaan kytkeytyvien ministeriöiden ministereistä. Koordinoivien ministereiden apuna toimivat päätoimiset ohjelmajohtajat, jotka sijoittuvat hallinnollisesti koordinoivien ministereiden ministeriöihin. Ohjelmien yksityiskohtaisempaa valmistelua ja seurantaa varten kullakin ohjelmalla on ohjelman tavoitteiden kannalta keskeisten ministeriöiden virkamiehistä koostuva johtoryhmä, joka tukee ja avustaa ohjelmajohtajaa.

Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman koordinoivana ministerinä toimii kauppa- ja teollisuusministeri. Ohjelma valmistellaan ja toteutetaan yhteistyönä työmarkkina- ja yrittäjäjärjestöjen kanssa. Tässä tarkoituksessa on asetettu järjestöjen edustajista koostuva politiikkaohjelman neuvottelukunta. Terveyden edistämisen politiikkaohjelmaa koordinoi peruspalveluministeri ja se työskentelee tiiviissä yhteistyössä alan neuvottelukuntien ja muiden ohjelmien kanssa, joissa ovat edustettuina myös sidosryhmät. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman koordinoivana ministerinä on puolestaan kulttuuri- ja urheiluministeri. Myös tämän ohjelman toteutukseen sidosryhmät kytkeytyvät monin tavoin ja esimerkiksi lapsiasiain neuvottelukunta ja lapsiasiainvaltuutettu ovat keskeisiä yhteistyökumppaneita.

Politiikkaohjelmien viestinnän periaatteita ovat avoimuus, aktiivisuus ja ohjelmaorganisaation hyvin hoidettu sisäinen viestintä ja tiedonkulku. Viestintä on keskeinen keino edistää politiikkaohjelmien tavoitteiden toteutumista. Tästä syystä huolehditaan viestinnän säännöllisyydestä ja johdonmukaisuudesta. Vuorovai-
kutteisuus, kuten sidosryhmien mahdollisuus vaikuttaa ohjelmien toteuttamiseen sekä kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen, ovat myös tärkeitä periaatteita. Politiikkaohjelmien materiaalia tuotetaan molemmilla kotimaisilla kielillä ja kansainväliset tarpeet otetaan huomioon viestinnässä.

Hallituksen strategia-asiakirja täsmentää kunkin politiikkaohjelman tavoitteet, linjaukset sekä keskeiset toimenpiteet. Ohjelmille määritellään seurantaindikaattorit, joiden perusteella tuotetaan hallitukselle tietoa kehityksestä politiikkaohjelmien toimilaoilla.

- Hallitus edellyttää, että ministeriöt ottavat politiikkaohjelmien tavoitteet ja linjaukset huomioon tulostavoiteasiakirjassaan ja sisällyttävät hallinnonalan-
sa tulostavoiteasiakirjoihin politiikkaohjelmien keskeiset toimenpiteet.
- Politiikkaohjelmien omaan käyttöön otetaan vuosittain sijaintiministeriöiden toimintamenoihin määrärahoja hallintomenoihin ja erilaisten hankkeiden rahoitukseen.
- Hallitus päättää valtiontalouden määräraha-kehysten sisältyvän varauksen mahdollisesta kohdentamisesta muun muassa politiikkaohjelmiin vuosittain valtiontalouden kehys- tai budjettimenettelyssä politiikkaohjelmien ministeriryhmien esityksestä.
- Lisäksi valtion talousarvioasiakirjassa määritellään tarvittaessa määrärahamomenttien perusteluissa, missä määrin määrärahoja käytetään politiikkaohjelmien tarkoituksiin.

I TYÖN, YRITTÄMISEN JA TYÖELÄMÄN POLITIIKKA-OHJELMA

1 Ohjelman tavoitteet

Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma tukee hallituksen tavoitteita talouskasvun, työllisyyden ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjan turvaamiseksi. Ohjelma vastaa osaltaan ikärakenteen muutoksesta johtuvaan työikäisen työvoiman määrän vähenemisen ja globaalin talouskehityksen esiin nostamiin haasteisiin. Ensi vuosikymmenen alusta lähtien työelämästä poistuvien määrän arvioidaan olevan vuosittain 11 000–12 000 henkeä suurempi kuin työikään tulevien nuorisoikäluokkien koko. Ohjelman päätavoitteina on huolehtia kansalaisten työpanoksen saamisesta mahdollisimman täysimääräisesti käyttöön, työn tuottavuuden ja työelämän laadun oleellisesta parantumisesta suomalaisilla työpaikoilla seuraavien vuosikymmenten aikana sekä yrittäjyys- ja yritysten kasvuhaluuden kohenemisestä.

Politiikkaohjelman tavoitteena on, että työvoiman tarjonta lisääntyy ja että työvoimavarat saadaan nopeasti käyttöön avoimiin työpaikkoihin. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää pienentyvien ikäluokkien korkeaa osaamistasoa ja aikuisväestön osaamisen jatkuvaa ylläpitämistä ja kehittämistä. Tavoitteena on nopeuttaa koulutuksesta valmistumista ja vähentää ilman ammatillista koulutusta jäävien osuutta.

Tavoitteena on vähentää työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmia. Työvoimapolitiikan keinoilla puututaan mahdollisimman varhain työttömyyteen ja estetään syrjäytymistä, ja työvoimapolitiikan vaikuttavuutta parannetaan. Elinikäistä oppimista ja osaamisen kehittämistä kaikissa työelämän vaiheissa tuetaan. Ikääntyvän työvoiman työssä pysymistä edistetään. Tavoitteena ovat myös työolosuhteiden, työssä jaksamisen ja työviihtyvyyden parantaminen sekä työn ja perhe-elämän entistä parempi yhteensovitus.

Korkeaa työllisyyttä ja tuottavuuden kasvua tavoitellaan Suomessa yhdistämällä joustavuus ja turvallisuus työmarkkinoilla ja työelämässä tasapainoisella tavalla. Näiden tavoitteiden samanaikainen ja tasapainoinen lisääminen tukee sekä työnantajan että työntekijän tarpeita.

Ohjelman tavoitteena on työperusteisen maahanmuuton lisääntyminen työmarkkinoiden tarpeiden mukaan, ja että maassa asuvan maahanmuuttajaväestön osaaminen ja työpanos hyödynnetään täysimääräisesti.

Politiikkaohjelman tavoitteena on tukea talouskasvua ja työllisyyttä laadullisesti kestävästä tuottavuudesta ja työelämän laatua parantamalla. Tähän pyritään tuke-

malla työyhteisöjen mahdollisuuksia edistää omaa innovaatiokyvykkyyttään erityisesti johtamista ja osaamista kehittämällä.

Taloukasvun ja työllisyyden turvaaminen vaatii, että yritystoiminnan harjoittamisen edellytykset ovat hyvässä kunnossa ja että kansalaisten yrittäjyyshalukkuutta ja myös valmiutta kasvattaa yrityksiä voidaan lisätä. Suomessa on nyt ennätysmäärä yrityksiä ja yrittäjiä (pois lukien alkutuotanto). Yritysten määrä oli vuoden 2006 lopussa noin 243 000. Yrittäjien lukumäärä oli työvoimatutkimuksen mukaan vuoden 2006 lopussa noin 230 000. Suomeen syntyy kuitenkin liian vähän innovatiivisia kasvuyrityksiä, vaikka tutkimus- ja kehitysjärjestelmämme on kansainvälisesti huippuluokkaa. Yritysten kasvuhakuisuudessa ei ole tapahtunut parantumista vuoteen 2005 verrattuna. Yritysten kasvuhaluttomuus on edelleen merkittävä ongelma. Suomalaisen omistajuuden toimintaedellytyksiä pyritään vahvistamaan kehittämällä omistajavuoropuhelua ottamalla huomioon perheyritysten haasteet ja vahvuudet.

Osana yrittäjyyden edistämistä politiikkaohjelman tavoitteena on maa- ja metsätalousyrittäjyyden edellytysten vahvistuminen pyrittäessä säilyttämään maaseutu asuttuna ja elävänä.

2 Linjaukset ja toimenpiteet

2.1 Huolehditaan työvoiman täysmääräisestä käyttämisestä ja työvoiman saatavuudesta

Työikäisen väestönosan pienentyessä on pyrittävä siihen, että työpanoksen määrän supistuminen taloudessa jää mahdollisimman vähäiseksi. Tässä tarvitaan monipuolisia toimia, joilla huolehditaan niin kotimaisten työvoimavarojen käyttöön saamisesta kuin siitä, että tarjolla olevaan työhön on saatavilla osaavaa työvoimaa ja että työn loppuessa henkilö voi työllistyä mahdollisimman pian uudelleen. Työvoiman työkykyä edistämällä ehkäistään ennen aikaista poistumista työelämästä sekä parannetaan yksilöiden työllistymis- ja sopeutumismahdollisuuksia muuttuvissa työelämän tilanteissa.

Työvoiman tarjontaa lisätään

Kun työiässä olevien kansalaisten lukumäärä ja osuus koko väestöstä pienenee, se merkitsee yhden keskeisen tuotannontekijän, työpanoksen määrän vähenemistä taloudessa. Ikärakenteen muutoksesta aiheutuvaa työpanoksen alenemista voidaan kuitenkin lieventää useilla keinoilla.

- **Opinnoista työhön siirtymisen nopeuttaminen**
 - Opinnoista työhön siirtymisen nopeuttamiseksi työpaikalla tapahtuvaa opiskelua ammatillisessa koulutuksessa laajennetaan, tutkin-

tojärjestelmien joustavuutta lisätään sekä koulutuksen keskeyttämi-
siä vähennetään ja kehitetään opintotukea siten, että se edistää
tehokasta opiskelua ja tutkinnon suorittamista tavoiteajassa.

- **Työurien pidentäminen**
 - Politiikkaohjelmalla haetaan keinoja siihen, millä tavoin voidaan elä-
kejärjestelmään jo tehtyjen muutosten lisäksi edistää ikääntyvän
työvoiman työssä pysymistä esimerkiksi kannustamalla ansiotyön
tekemiseen vielä vanhuuseläkkeelle jäätyäkin.
 - Otetaan myös arvioitavaksi työttömyysturvan lisäpäiväjärjestelmän
tarkoituksenmukaisuus.
 - Työpanoksen lisäämisen kannalta on tärkeää myös se, että työhön
osallistumiselle tulisi mahdollisimman vähän terveydellisistä syistä
aiheutuvia keskeytyksiä työuran aikana ja että ikääntyvien kansa-
laisten työkykyisyys säilyisi hyvänä. Tähän vaikutetaan sosiaali- ja
terveysministeriön hallinnonalan organisaatioiden verkostoyhteis-
työllä (työhyvinvointifoorumi).
 - Politiikkaohjelma tukee hanketta, jolla tähdätään työkyvyttömyyttä
aiheuttavan masennuksen ehkäisemiseen.
- **Työvoimareservien käyttöön saaminen**
 - Vaikeasti työllistyvien saamiseksi ansiotyöhön avoimille työmarkki-
noille haetaan ratkaisuja paitsi työvoimapolitiikan keinoin myös
kehittämällä välityömarkkinoiden toimivuutta ja parantamalla
sosiaaliturvan työhön kannustavuutta. Viimeksi mainittu asia on
esillä sosiaaliturvan uudistamista valmisteleivassa komiteassa
(SATA-komitea).
 - Työmarkkinoiden ulkopuolella olevista osa on nuoria, joiden koulut-
tautuminen on jäänyt kesken ja joiden kohdalla pitkäaikais-
työttömyyden ja syrjäytymisen uhka on tuntuva. Nuorten työmark-
kinoille kiinnittymiseksi suunnataan entistä voimakkaampia työvoi-
mapoliittisia toimia.
 - Suomessa jo olevien maahanmuuttajien ja heidän perheenjäsen-
tensä työhön osallistumisasteen nostamiseksi tarvitaan toimia sekä
koulutusmahdollisuuksien että työelämävalmiuksien parantamiseksi.
- **Työperäisen maahanmuuton lisääminen**
 - Työpanosta taloudessa kasvatetaan myös edistämällä ulkomaisen
työvoiman saamista Suomeen. Tässä on tärkeää nopeuttaa ulko-
maisten työntekijöiden Suomeen tulon vaatimia menettelyitä
koskien niin oleskelulupien käsittelyä kuin saatavuusharkinnasta
luopumista.
 - Suomen markkinointia työntekomaana tehostetaan.

Työvoiman kohtaantoa parannetaan

Pula ammattitaitoisesta työvoimasta vaikeuttaa jo nyt useilla aloilla työpaikkojen
toimintaa. Pula asettaa esteitä myös yritysten kasvulle. Ongelmat seuraavat
siitä, että työmarkkinoilla ei ole tarjolla sellaista osaamista, jota yrityksissä tarvit-
taisiin, samoin kuin siitä, että osaavat työntekijät ovat toisaalla kuin työvoimaa

tarvitsevat työpaikat. On tärkeää, että siinä vaiheessa, kun työikäinen väestöosa alkaa pienentyä vuoden 2010 jälkeen, osaamisen kohtaanto-ongelmia on voitu jo olennaisesti lieventää.

- Valtioneuvoston kanslia ja valtiovarainministeriö ovat yhdessä asettaneet työryhmän, jonka tehtävänä on seurata eri hallinnonaloilla tapahtuvaa työmarkkinoiden kohtaanto-ongelman lieventämiseen tähtäävää työtä. Työryhmä voi toimeksiantonsa mukaan myös itse tehdä aloitteita työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi. Työryhmän toimikausi jatkuu enintään nykyisen hallituksen kauden loppuun.
- Osaamisvaatimusten ja työntekijän ammattitaidon kohtaamattomuudesta aiheutuvan ongelman selvittämiseen tähtää osaltaan myös opetusministeriön käynnistämä ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus. Kokonaisuudistuksen johtoryhmän toimikausi kestää vuoden 2010 loppuun. Hallituskauden aikana politiikkaohjelma seuraa ja tukee hankkeita, joiden tavoitteena on edistää työssä olevien työelämän tarpeista lähtevää osaamista ja elinikäistä oppimista muun muassa niin, että ennaltaehkäistään työttömyyttä ja tuetaan yritysten kilpailukykyä.
- Politiikkaohjelma selvittää yhteistyössä työ- ja elinkeinohallinnon sekä opetushallinnon kesken keinoja saada aikaan valtakunnallisesti ja alueellisesti toimiva lyhyemmän ja pidemmän aikavälin työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointijärjestelmä.
- Politiikkaohjelmassa ja liittyen edellä sanotun kohtaanto-ongelmaa selvittävän työryhmän työhön käynnistetään selvitys toimialoista, jotka kärsivät ammattitaitoisen työvoiman puutteesta.

Jouston ja turvan tasapainoa parannetaan

Kansalaisten työpanoksen saamiseksi mahdollisimman täysipainoisesti käyttöön on tärkeää, että keskeytykset työntekoon jäisivät mahdollisimman vähäisiksi. Tavoitteena on kehittää sosiaaliturvan, aktiivisen työvoimapolitiikan, työlainsäädännön ja aikuiskoulutuksen muodostamaa kokonaisuutta tasapainoisesti siten, että työttömäksi jääneen mahdollisuudet nopeaan uudelleen työllistymiseen paranevat ja toisaalta yritystoiminnassa tarpeellisten joustavien toimintatapojen käyttömahdollisuus lisääntyy. Tällä parannetaan myös edellytyksiä työn tuottavuuden nousulle. Samalla haetaan keinoja parantaa epätyypillisessä työsuhteessa olevien työntekijöiden asemaa samoin kuin työn ja perhe-elämän yhteensovittamista.

- Työministeriö on käynnistänyt valmistelutyön jouston ja turvan uuden tasapainon luomiseksi työmarkkinoilla ja työelämässä. Valmistelua varten asetetun työryhmä toimikausi kestää vuoden 2010 loppuun. Työryhmä laatii vuoden 2007 loppuun mennessä nykytilan kuvauksen ja kartoittaa suomalaisen joustoturvamallin haasteet. Politiikkaohjelma myös seuraa ja tukee työmarkkinoiden sopimusjärjestelmän toimivuutta.

den kehittämiseen sekä paikallisen sopimisen edellytysten parantamiseen tähtävää valmistelua.

- Valtioneuvosto on asettanut komitean (SATA-komitea) valmistelemaan sosiaaliturvan kokonaisuudistusta. Tavoitteena on työn kannustavuuden parantaminen, köyhyyden vähentäminen sekä riittävän perusturvan tason turvaaminen kaikissa elämäntilanteissa. Uudistuksen yhteydessä työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi arvioidaan verotuksen, perusturvan (mukaan lukien asumistuki) sekä työttömyysturvan uudistaminen. Komitean toimikausi päättyy vuoden 2009 lopussa mutta ensimmäiset esitykset on tarkoitus valmistella annettaviksi eduskunnalle syksyllä 2008.
- Käynnistetään laaja kartoitus niistä syistä, jotka voivat muodostua uusin työpaikkojen syntyminen ja erityisesti ensimmäisen työntekijän palkkaamisen esteeksi. Samoin kartoitetaan niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat henkilökohtaisiin työllistymisen edellytyksiin.
- Poliitiikkaohjelma tukee työn ja perhe-elämän parempaan yhteensovittamiseen tähtävää selvitystyötä vanhempainvapaaajärjestelmien laajemmaksi uudistamiseksi ja työntekijän vanhemmuudesta työntajalle aiheutuvien kustannusten nykyistä paremmasta korvaamisesta.

2.2 Edistetään yrittäjyyden ja yritysten kasvua

Taloukasvun turvaaminen edellyttää, että kansalaisten keskuudessa on jatkuvasti riittävässä määrin halukkuutta uusien yritysten perustamiseen ja yritysten kasvattamiseen. Yrittäjyys- ja yritysten kasvuhalukkuudella voidaan varmistaa talouteen sellaista dynamiikkaa ja jatkuvaa uusiutumista, joka turvaa myös työllisyyttä ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjan pitävyyttä. Vaikka yrittäjyys- ja yritysten kasvuhalukkuudessa on tapahtunut myönteistä kehitystä, mikä on nähtävissä yritysten lukumäärä lisääntymisenä, suomalaisten yrittäjien ja yritysten kasvuhalukkuus ei ole parantunut lainkaan vaan on pysynyt vuosia samalla tasolla. Tämän vuoksi on syytä suunnata toimia erityisesti yritysten kasvuhalukkuuden parantamiseen. Myös työllisyyden kannalta yritysten kasvamiseen kannustaminen on tärkeää. Maa- ja metsätalousyrittäjyys on muutoksen tilassa. Tarve tuottavuuden ja kilpailukyvyn parantamiseen kohdistuu yhtä lailla maa- ja metsätalouteen kuin muuhunkin yritystoimintaan.

2.2.1 Yrittäjyys- ja yritysten kasvuhalukkuuden vahvistaminen

Poliitiikkaohjelmalla tuetaan erityisesti seuraavassa todettavia, hallitusohjelmassa mainittuja toimia yrittäjyys- ja yritysten kasvuhalukkuuden edistämiseksi:

- Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset kattavat läpäisyperiaatteella koko koululaitoksen. Jatketaan toimia yrittäjyyskasvatuksen monipuolistamiseksi ja laajentamiseksi peruskouluissa ja lukioissa. Lisätään mahdollisuuksia yrittäjyystietouden ja yrittäjyysvalmiuksien opiskelulle ammatillisessa

koulutuksessa ja eri tieteenalojen korkeakoulutuksessa. Kannustetaan oppilaitoksia ja elinkeinoelämää keskinäiseen yhteistyöhön.

- Selvitetään mahdollisuuksia kannustaa verotuksen keinoin pääomasijoituksia ja liiketoimintaosaamisen siirtymistä alkaviin yrityksiin. Samoin selvitetään mahdollisuuksia lisätä julkista rahoitusta kasvaville kansainvälistyville yrityksille.
- Selvitetään mahdollisuuksia lisätä verotuksen keinoin yrittäjyys- ja yritysten kasvuhakuisuutta.
- Kehitetään kotitalousvähennystä. Kotitalousvähennyksen käyttöönotto on osoittautunut myös uuden yrittäjyyden kannalta myönteiseksi.
- Starttirahajärjestelmä vakinaistetaan ja starttirahakauden kestoa pidennetään vuoden 2008 alusta lukien. Seurataan laajennetusta starttirahajärjestelmästä saatavia kokemuksia.
- Jatketaan yrittäjien sosiaaliturvan kehittämistä ja puutteiden korjaamista.
- Jatketaan henkilökohtaista konkurssia koskevaa selvitystyötä.
- Selvitetään perheyriyten sukupolvenvaihdosten erityisongelmat hallituskauden puoliväliin mennessä ja jatketaan toimia perheyriyten toimintaedellytysten parantamiseksi.
- Rohkaistaan naisyrittäjyyttä turvaamalla erityisrahoituksen riittävyys ja seurataan naisyrittäjyyden kehittämistä käsitelleen työryhmän (KTM 05/2005) esittämien toimenpide-ehdotusten valmistelua.
- Edistetään ja kehitetään luovien alojen pk-yrittäjyyttä sitä varten perustetussa hankkeessa. Luovien alojen kehittämishankkeen tehtävänä on muun muassa yhteen sovittaa kehittämistoimia muiden toimijoiden vastaavien hankkeiden kanssa.
- Valmistellaan kansallinen innovaatiostrategia tiiviissä yhteistyössä kaikkien keskeisten sidosryhmien kanssa. Kansallisen innovaatiostrategian tehtävänä on luoda edellytyksiä laaja-alaiselle innovaatiopolitiikalle suomalaisessa yhteiskunnassa, varmistaa innovaatioympäristömme kansainvälinen kilpailukyky sekä edistää innovaatioiden syntyä ja käyttöönottoa. Osana innovaatiopolitiikan vahvistamista laaditaan kansallinen teollis- ja tekijänoikeuksien strategia.

2.2.2 Maa- ja metsätalous- ja maaseutuyrittäjyyden kehittäminen

Tavoitteena on maaseudun säilyminen asuttuna ja elävänä. Maa- ja metsätalouden yrittäjyyden yleisiin edellytyksiin hallitus vaikuttaa harjoitettavalla maa- ja metsätalouspolitiikalla. Maatilataloutta kehitetään perheviljelmäpohjaisena tavoitteena tuottavuuden nostaminen ja elinkeinon kilpailukyvyn paraneminen. Maatalouspolitiikkaa, tukijärjestelmä mukaan lukien kehitetään kokonaisuutena siten, että kannustimet terveeseen yrittäjyyteen säilyvät ja kannattavuus eri tuotantosuosunnissa ja alueilla kehittyy tasapuolisesti ja myönteisesti. Tavoitteena on kehittää suomalaista maataloutta ja elintarvikkeiden tuotantoketjua kokonai-

suutena, joka perustuu osaamiseen ja innovaatioihin ja joka kykenee laatutuotteillaan säilyttämään kotimaiset markkinaosuudet ja hyödyntämään myös viennimahdollisuudet.

Maatalousyrittäjyys on muutoksen tilassa. Yrityskoot kasvavat nopeasti ja yritysmuodot muuttuvat. Tämä edellyttää muutosta tukevia toimenpiteitä kuten:

- Osakeyhtiömuotoisten maatalousyriyten eläkejärjestelmiä kehitetään
- Toteutetaan maatalousmaata koskevan vuokralainsäädännön uudistus
- Jatketaan tilusjärjestelyjä koko maassa
- Kehitetään maatalousyrittäjien valmiuksia yritysjohtajina
- Kehitetään maatilojen ja alkutuotannon työvoiman saatavuutta
- Maaseudun mikroyriyten toimintaa edistetään muun muassa kansallisen maaseudun kehittämisen strategian mukaisesti, erityisesti sen pohjalta laaditun Manner-Suomen maaseudun kehittämissohjelman 2007–2013 toimin.

Politiikkaohjelman yleiset yrittäjyyttä ja yritysten kasvua tukevat toimenpiteet parantavat myös maaseudun yrittäjyyttä. Tämän lisäksi kiinnitetään erityisesti huomiota maaseudun palvelualan yrittäjyyteen ja yrityspalveluiden kehitykseen.

- Valmistellaan suuntaviivat ja periaatteet palvelualan yrittäjyyden kehittämiseksi maaseudulla
- Maaseudun yrityspalveluita kehitetään osana Yritys Suomi -ohjelmaa
- Tuetaan maaseudun nuorten yrittäjyyden ja työelämävalmiuksien edistämistä

Hallitus laatii lisäksi maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman sekä vuodet 2009–2020 kattavan maaseutupoliittisen selonteon ja selonteon elintarviketurvallisuudesta. Hallitus käynnistää suomalaisen ruuan edistämisohjelman. Kehitetään hajautettua bio-energian tuotantoa ja käynnistetään maatalouden energiaohjelma. Kansallinen metsäohjelma päivitetään alkukevällä 2008. Samassa yhteydessä päätetään Etelä-Suomen metsien suojeleohjelman (METSU) jatkosta ja laajentamisesta sekä rahoituksesta.

Hallituksen strategia-asiakirjaan sisältyy joukko myös muita maaseudun yrittäjyyteen vaikuttavia toimenpidekokonaisuuksia kuten ilmasto ja energiapolitiikka, osaaminen ja innovaatiot sekä lainsäädäntösuunnitelma.

2.2.3 Muu yrittäjyyden edistäminen

- Toteutetaan hanke, joka tähtää kuntien palvelutuotannon innovaatio-toiminnan, tuottavuuden ja tehokkuuden parantamiseen ja jolla vauhditetaan muun muassa kuntien, yritysten ja kolmannen sektorin kumppanuutta palvelujen kehittämisessä ja tuottamisessa, parhaiden käytäntöjen leviämistä sekä toimivien palvelumarkkinoiden syntymistä.
- Jatketaan julkisten yrityspalveluiden uudistamis- ja kokoamistyötä Yritys-Suomi -uudistuksen mukaisesti. Poliitiikkaohjelmassa seurataan

yrittäjäpalvelu-uudistuksen valmistelua varten asetettujen työryhmien (seudulliset yrittäjäpalvelut, Yrittäjä-Suomen verkko- ja puhelinpalvelut, innovaatiopalvelut sekä kasvupalvelut) työn edistymistä. Tärkeää on varmistaa erityisesti Yrittäjä-Suomi -verkkopalvelujen ja puhelinpalvelujen rahoitus. Vuonna 2007 ja 2008 uudistetut palvelut vakiinnutetaan koko maassa. Vuonna 2008 tehdään ratkaisut siitä, miten muutosvaiheessa siirrytään pysyvään toimintamalliin.

- Poliitiikkaohjelma seuraa yrittäjyyteen liittyvän byrokratian vähentämistä ja verotusmenettelyihin liittyvien seuraamusmaksujen kohtuullisuutta. Laaditaan ohjelma yrityksille aiheutuvan hallinnollisen taakan vähentämiseksi. Ohjelma perustuu valikoiduilla lainsäädännönoilla toteutettuun hallinnollisen taakan määrän mittaukseen. Edistetään yritysten sähköistä asiointia muun muassa ottamalla verotilijärjestelmä käyttöön viimeistään vuoden 2010 aikana.
- Lainsäädännön yritysvaikutusten arviointihankkeeseen (SÄVY-hanke) liittyvien toimenpiteiden jatkaminen.

2.3 Parannetaan työelämän laatua ja työn tuottavuutta

Työn tuottavuuteen voidaan vaikuttaa myös työelämän laatua ja työorganisaatioita kehittämällä. Tätä kehittämistyötä tekeviä laitoksia ja instituutioita on useita ja tähän tähtäviä hankkeita on ollut käynnissä useilla tahoilla pitkään. Eräs tärkeimmistä hankkeista on ollut edelleen jatkuva Työelämän tuottavuuden ja laadun kehittämisohjelma (Tykes), joka on asetettu kuudeksi vuodeksi (2004–2009). Poliitiikkaohjelma tukee ja seuraa työn tuottavuuden ja työelämän laadun parantamiseen tähtäviä hankkeita.

- Työelämän laatua ja tuottavuutta parantavia rakenteita uudistetaan tehostamalla tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämistä työelämässä sekä parantamalla eri toimijoiden työelämän laatuun liittyvää yhteistoimintaa. Työelämän laadun kehittämiseen liittyviä uusia rakenteita vakiinnutetaan ja alueilla pyritään niin sanottuun yhden luukun periaatteeseen yritysten ja työorganisaatioiden ko. palveluissa. Tykes- ja Tekes-yhteistyön vakiintumista seurataan ja varmistetaan pk-yritysten sekä julkisorganisaatioiden kehittämisspalvelut.
- Tehdään tunnetuksi tuottavuutta edistäviä työelämän laadun kehittämistoimia laajassa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Olemassa olevaa työelämän laadun kehittämistietoutta lisätään ja vahvistetaan yrityksissä ja työpaikoilla tuottavuutta ja työyhteisöjen innovaatiokyvykkyyttä nostavana tekijänä. Osaamisen kehittämistoimia yhdistetään työelämän laadun kehittämisen ja olemassa olevien palvelutuotteiden kokonaisuudeksi.
- Työelämän laadun parantamiseksi tarvittavia kehittämistoimia vahvistetaan. Työyhteisöjen innovaatiokyvykkyyttä tukevaa lähi- ja henkilöjohtamista ja liiketoimintaosaamista kehitetään niin, että tulevan työelämän tarpeet otetaan huomioon. Tästä saatavaa tietoutta levitetään syste-

maattisesti eri toimijoille. Erilaisten työyhteisöjen työelämän laadun kehittämistä estävät tekijät tunnistetaan ja ilmenevät esteet poistetaan. Työssä otetaan huomioon innovaatiostrategian tulokset ja ehdottamat toimet.

- Työelämän laadun merkityksen tunnistamiseksi työn tuottavuuden tärkeänä osatekijänä tarvitaan myös mittareita, joiden kehittämiseen pyritään vaikuttamaan ohjelman toimin.

3 Ohjelman seuranta ja arviointi

Politiikkaohjelman tavoitteiden toteutumisen seurannassa tukeudutaan pääasias-
sa tilastotietoihin ja toisaalta kyselytutkimusten kautta saataviin tietoihin. Työ-
voiman saamista mahdollisimman täysmääräisesti käyttöön seurataan tilastokes-
kuksen, kansaneläkelaitoksen, vakuutuslaitosten sekä työ- ja elinkeinomis-
terion tuottamien tilastotietojen sekä työnantajahaastattelujen tulosten avulla.

Yrittäjyysshalukkuuden ja kasvuyrittäjyyden kehittymisessä käytetään hyväksi
kauppa- ja teollisuusministeriössä laadittuun Yrittäjyyskatsaukseen koottuja
tietoja, jotka perustuvat tilastoihin ja kyselytutkimuksiin. Yrittäjyyden tilaa Suo-
messa kuvaavaa vuosittaista katsausta on julkaistu vuodesta 2004 lähtien ja
tarkoituksena on jatkaa Yrittäjyyskatsauksen laatimista työ- ja elinkeinomis-
teriössä.

Työelämän laadun ja työn tuottavuuden kehitystä seurataan pääasiassa Työolo-
barometriin koottujen tietojen avulla, minkä lisäksi käytetään hyväksi myös tie-
toja Tykes-ohjelman tuloksista. Työministeriö on jo 15 vuoden ajan julkaissut
Työolobarometria, jonka tiedot perustuvat laajaan kyselyyn työolojen kehitty-
misestä.

Politiikkaohjelman tavoitteet liittyvät seuraaviin koko hallituksen tavoitteisiin,
joiden etenemistä ohjelmassa seurataan:

Tavoite	Indikaattorit
Työllisyys lisääntyy ja työttömyys alenee	- Työllisten määrä* - Työllisyysaste* - Työttömyysaste*
Tuottavuus kasvaa	- Työn tuottavuuden vuosimuutos

Politiikkaohjelman tavoitteiden saavuttamisen seuraamiseksi asetetaan seuraavat tunnusluvut:

Työpanoksen saaminen täyskäyttöön:

Tavoite	Indikaattorit
Työuria pidennetään Ikääntyvän työvoiman työssä pysymistä edistetään	- Yli 50-vuotiaan väestön työllisen ajan odote - Yli 55-vuotiaiden työllisyysaste* - Työtaturmat - Sairauspoissaolot - Työkyvyttömyyseläkkeet
Työttömyyteen puututaan mahdollisimman varhain Rakennetyöttömyyttä alennetaan Työvoimapolitiikan vaikuttavuutta lisätään	- Virta yli 3 kk työttömyyteen* - Vaikeasti työllistyvien määrä* - Työllistyneiden osuus 3 kk työvoimapolitiittisten toimenpiteiden jälkeen
Opiskeluaikoja tiivistetään Opintojen keskeyttämistä vähennetään Opintotukea kehitetään ja sen kannustavuutta lisätään Työpaikalla tapahtuvan opiskelun laajentaminen	- Perusopetuksesta ja lukiokoulutuksesta välittömästi jatko-opintoihin siirtyvät - Tutkinnon suorittaneet käytetyn ajan mukaan - Koulutuksen keskeyttäneet - Tutkinnon suorittaneiden työllistyminen
Työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmia helpotetaan Nuorten kiinnittyminen työmarkkinoille koulutus- ja työvoimapolitiikan keinoin Maahanmuuttajien työttömyys alenee	- Rekrytointiongelmia ja työvoimapulaa kokeneiden toimipaikkojen osuus työvoimaa hakeneista toimipaikoista - Alle 25-vuotiaiden virta yli 3 kk työttömyyteen* - Maahanmuuttajien työttömyysaste - Maahanmuuttopoliittinen ohjelma
Työn ja perhe-elämän parempi yhteensovittaminen	- Pidettyjen perhevapaiden määrä

Yrittäjyysalukkuuden ja kasvuyrittäjyyden lisääminen:

Tavoite	Indikaattorit
Yrittäjyysalukkuuden lisääminen	- Yritysten lukumäärä - Yrittäjien osuus työllisistä - Yrittäjyysaktiivisuus kansainvälisesti
Yritysten kasvuhalukkuuden lisääminen	- Kasvuhakuisten yritysten lukumäärä - Yrittäjien kasvuhakuisuus kansainvälisesti - Työnantajyritysten lukumäärä
Maaseudun yritystoiminnan kehitys	- Yritysten määrän kehitys maaseutualueilla - Maaseudun palvelutoimialan yritysten määrän kehitys

Työelämän laadun ja tuottavuuden parantaminen:

Tavoite	Indikaattorit
Työelämän laatu ja työn organisointi paranee	- Työntekijöiden arvio työpaikan toimintatavoista
Työ tuottavuus paranee (Tykes-hankeet)	- Päätyneiden kehittämisprojektien osuus, joissa parannusta
Työssä kehittyminen ja oppiminen	- Työntekijöiden mahdollisuus kehittyä työssä
Työssä jaksamisen ja työviihtyvyyden parantaminen	- Työnsä henkisesti/fyysisesti raskaaksi kokevien osuus - Työkyky suhteessa työn henkisiin/fyysisiin vaatimuksiin - Työn mielekkyyden muutossuunta

II TERVEYDEN EDISTÄMISEN POLITIIKKAOHJELMA

1 Ohjelman tavoitteet

Terveys on ihmisen elämän tärkeimpiä arvoja. Se on myös Suomen menestyksen kilpailutekijä, sillä kansanterveys on tärkeä taloudellisen, sosiaalisen ja inhimillisen kehityksen kulmakivi. Terveiden edistäminen tukee laajojen yhteiskunnallisten tavoitteiden toteuttamista ja se liittyy muun muassa hallitusohjelman tavoitteisiin lasten ja nuorten syrjäytymisen ja pahoinvoinnin vähentämisestä, työllisyysasteen nostamisesta, ikäihmisten toimintakyvyn vahvistamisesta ja terveyserojen kaventamisesta.

Terveyden edistämisen politiikkaohjelman tavoitteena on väestön terveydentilan parantuminen ja terveyserojen kaventuminen. Vaikuttamalla keskeisiin kansansairauksien syihin voidaan hillitä terveydenhuollon palveluista, sairauspoissaoloista ja varhaisesta eläköitymisestä aiheutuvia huomattavia kustannuksia. Työikäisen väestön terveyden ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja vahvistaminen osaltaan nostaa työllisyysastetta.

Politiikkaohjelman yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet jäsentyvät osaluokkiin seuraavasti:

- terveyden edistämisen rakenteiden vahvistaminen
- kansansairauksien ehkäisyyn vaikuttavien elintapamuutosten aikaansaaminen (lasten ja nuorten sekä työikäisen väestön ylipainoisuuden vähentäminen, päihteiden käytön ja tupakoinnin vähentäminen)
- terveitä elämäntapa- ja elinolosuhteiden edistävien työ- ja elinolosuhteiden kehittäminen
- sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelujen vahvistaminen ja terveyden edistämisen uusien työmuotojen kehittäminen
- järjestöjen toiminnan ja roolin vahvistaminen terveyden edistämisen, erityisesti osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukena

Terveyden edistämisen yhteiskunnalliset, taloudelliset, työpaikkatason ja yksilötason hyödyt ovat kiistämättömät. Terveiden edistämisen näkökulma on saatava laajalti omaksutuksi. Politiikkaohjelman keskeinen tehtävä on edesauttaa ja vahvistaa terveysnäkökohtien ottamista huomioon yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja palvelujärjestelmässä – niin valtion-, alue- kuin paikallishallinnossakin – sekä elinkeinoelämässä, työpaikoilla, järjestöissä ja yksilötasolla. Politiikkaohjelma antaa mahdollisuuden ”Terveys kaikissa politiikoissa” -ajattelun mukaisesti vahvistaa ja täydentää jo käynnissä olevaa kehittämistyötä yli hallinnon sektorirajojen.

2 Linjaukset ja toimenpiteet

Politiikkaohjelman strategiset painotukset ovat:

- terveyden edistämisen yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen omaksuminen eri päätöksentekotasoilla ja terveyttä edistävän tiedon levittäminen
- terveyden edistämisen rakenteiden vahvistaminen uudistettavassa lain-säädännössä ja kunta- ja palvelurakenneuudistuksen yhteydessä
- olemassa olevan tiedon, parhaiden käytäntöjen ja tuloksellisimpien hankkeiden kokoaminen, tuotteistaminen, levittäminen ja juurruttaminen
- osaamisen vahvistaminen.

2.1 Terveyden edistämisen rakenteet, päätöksenteko, johtaminen ja juurruttaminen

Terveyden edistäminen kunta- ja palvelurakenehankkeessa

Terveyden edistämisen hallinnollinen sijoittaminen ja status hallinnollisissa rakenteissa on ratkaistava erikoissairaanhoidon ja kansanterveyslain sekä PARAS-hankkeen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan säädösvalmistelun yhteydessä ja tarpeen mukaan kuntalakiä uudistamalla. Terveyden edistämisen vastuu kuuluu kunnan korkeimmalle johdolle. Terveyden edistämisen yksiköiden ja vastuuhenkilöiden strategisesti tarkoituksenmukaisin ja vaikuttavin hallinnollinen sijainti on johdon tukiyksikkö.

- Huolehditaan PARAS-hankkeen jatkovalmistelussa terveyden edistämisen yksiköiden ja vastuuhenkilöiden sijoittumisesta uusissa rakenteissa siten, että niillä on sananvaltaa poikkihallinnollisiin, terveyttä edistäviin ratkaisuihin niin julkisten kuin yksityistenkin toimijoiden suhteen.
- Huolehditaan kuntien avainhenkilöiden (keskeiset luottamushenkilöt ja johtavat viranhaltijat) koulutuksesta vuosina 2007–2010.
- Terveyden edistämiseksi suositetaan, että kaikissa kunnissa asetettaisiin hyvinvointia ja terveyttä koskevat strategiset tavoitteet ja terveyden edistämisen johtaminen kytkettäisiin olennaiseksi osaksi kunnan johtamisjärjestelmää.
- Selvitetään mahdollisuutta sisällyttää kunnan tehtäviin nykyistä velvoittavammin kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen.
- Kannustetaan kuntia, järjestöjä ja muita olennaisia toimijoita säännölliseen vuorovaikutukseen ja suunnitelmalliseen yhteistyöhön.

Terveyden edistäminen valtionhallinnossa

Hallintoon on sisään rakennettava terveyden edistämisen ajatus ja asenne. Kansanterveyden neuvottelukunta edistää osaltaan tämän tavoitteen toteutumista.

Valtioneuvosto on vuonna 2001 tehnyt periaatepäätöksen ”Terveys 2015” -kansanterveysohjelmasta. Vuonna 2006 sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi ”Terveystiedon edistämisen laatusuosituksen” kuntien työn tueksi. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämissuunnitelman valmistelussa ehkäisy ja varhainen puuttuminen on yksi kolmesta keinoklusterista, jonka perustelut vastaavat politiikkaohjelman lähtökohtia.

Kansanterveyden neuvottelukunnan koordinoimana on valmisteilla väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamisesta poikkihallinnollinen toimintaohjelma, joka kootaan laajassa yhteistyössä eri hankkeiden ja sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan laitosten asiantuntijoiden kanssa. Toimintaohjelma valmistuu alkuvuodesta 2008.

- Erikseen sovittujen terveyden edistämisen toimenpiteiden toteutumista seurataan ja niistä raportoidaan eduskunnalle annettavaan sosiaali- ja terveystiedon edistämisen laatusuositukseen myös muista ministeriöistä kerättävän tiedon perusteella.
- Jatketaan määrätietoista työtä ympäristöperäisen sairastumisen ja tartuntatautien ehkäisemiseksi.
- Parannetaan ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin osaamista ja laajennetaan sen käyttöä lainsäädäntötyössä oikeusministeriön ohjeiden mukaisesti.
- Vuoden 2008 syksyllä järjestetään eri yhteistyöministeriöiden sekä näiden alaisten laitosten korkeimmalle johdolle seuranta- ja sitouttamis-seminaari.

Terveyden edistäminen työelämässä

Väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen huononeminen yhdistettynä työelämän kasvaviin vaatimuksiin luovat paineita työelämän kehittämiseen. Tavoitteena on työkykyä ja -hyvinvointia edistävien käytäntöjen vahvistaminen sekä niitä uhkaavien tekijöiden varhainen tunnistaminen ja niihin puuttuminen sekä nopea työhönpaluu sairastumisen jälkeen. Toimiva, ennaltaehkäisyä painottava työterveyspalvelu, hyvä johtaminen, tiivis yhteistyö eri osapuolten kesken ja työntekijöiden vaikutusmahdollisuudet lisäävät työhyvinvointia ja ovat sekä työnantajan että työntekijän etu.

Työelämää kehitetään työhyvinvointifoorumissa, joka sovittaa yhteen työhyvinvointia edistävät organisaatiot huomioiden erityisesti pienet ja keskisuuret yritykset.

- Toteutetaan terveyttä edistävän työpaikan kriteeristöä koskeva yhteiskehittämishanke.
- Käynnistetään työhyvinvointifoorumi.

- Tuotteistetaan työelämän ja työhyvinvoinnin kehittämissuunnitelmissa syntyviä hyviä käytäntöjä ja levitetään niitä työpaikkojen käyttöön.

Hallituksen työn, yrittäjyyden ja työhyvinvoinnin politiikkaohjelma kattaa muulta osin työhyvinvointiin myös terveyden edistämisen kannalta keskeisesti liittyvät hallituksen toimenpiteet.

Terveyden edistämisen resursointi

Terveyden edistämisen ja sairauksien ehkäisemisen kansallisia ohjelmia, kuntien ja alueellisten organisaatioiden sekä järjestöjen erilaisia kehittämissuunnitelmia on rahoitettu useiden eri kanavien kautta. Määrärahoja on syytä jatkossa kohdentaa strategisesti valittuihin kokonaisuuksiin. Kehittämissuunnitelmien ja ohjelmien tulosten eli kehitettyjen uusien työkäytäntöjen ja menetelmien levittäminen sekä juurruttaminen palvelujärjestelmiin on turvattava, jotta panostukset eivät valu hukkaan.

- Suunnataan määrärahoja strategisesti valittuihin kokonaisuuksiin, painopisteenä lasten, nuorten ja perheiden terveyden sekä hyvinvoinnin edistäminen. Painopisteeseen kuuluvat myös mielenterveyden edistäminen, ikäihmisten osallisuus ja toimintakyky sekä riskiryhmät, joihin terveysongelmat ovat kasautuneet.

Osaaminen, hyvät käytännöt ja viestintä

Peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa terveystiedon opetuksen koulutussisältöjen monipuolisuudesta ja ajantasaisuudesta on huolehdittava.

Ammattiin johtavan koulutuksen kaikilla tasoilla (ammatillinen peruskoulutus, täydennyskoulutus ja kouluttajakoulutus) otetaan terveyden edistämisen valmiudet osaksi koulutuksen tuottamia valmiuksia. Koulutusten sisällöissä otetaan huomioon myös terveysongelmien kirjon muutokset, esimerkiksi alkoholi- ja kakkostyyppin diabeteksen lisääntyminen, terveyserot väestöryhmien välillä sekä niiden ehkäisyssä ja hoidossa tarvittava asiantuntemus.

Kansanterveyslaitoksen ja kansanterveysjärjestöjen toimesta ollaan kehittämässä terveys.fi -portaalia, joka tarjoaisi luotettavaa ja käyttäjien tarpeita vastaavaa terveystietoa ja sähköisiä palveluita kansalaisille, asiantuntijoille ja päätöksentekijöille.

- Opetusministeriö vahvistaa terveyden edistämisen osaamista tulosohjauksen, pilottihankkeiden, verkostojen ja opetussuunnitelmien avulla seuraavilla aloilla: opettajankoulutus, sosiaali- ja terveysala, ympäristön suunnittelu ja rakentaminen, liikunta, nuorisotyö, taide- ja kulttuuri, ravitsemusala.

- Opetussuunnitelmien uudistamisen yhteydessä tarkistetaan terveyden edistämisen opetuksen riittävyys ja ajanmukaisuus.
- Tulevaan terveydenhuoltolakiin sisällytetään velvoite riittävästä terveyden edistämisen opetuksesta täydennyskoulutuksessa.
- Osana sosiaali- ja terveydenhuollon palveluinnovaatiohanketta selvitetään mahdollisuuksia koota sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan yhteistyönä sosiaali- ja terveysalan innovaatioiden tietopankki. Tietopankkiin sisällytettäisiin kansallista ja kansainvälistä tietoa sellaisista hyvistä käytännöistä, jotka on luotettavasti arvioitu.
- Terve suomi.fi -portaalin kehittämistä jatketaan.

Medialla on valtava potentiaali terveellisten elintapojen ja terveystiedon levittäjänä. Lasten ja nuorten osalta erityisen keskeisiä ovat televisio, elokuvat sekä tietokonepelit.

- Selvitetään eri tietokanavien hyödyntämismahdollisuuksia terveyden edistämiseksi sekä mahdollisuuksia suojata lapsia ja nuoria heille haitallisen väkivallan kohtaamiselta ja epäterveellisten elämäntapojen markkinoinnilta joukkoviestintien välityksellä. Nämä seikat huomioidaan Terveyden edistämisen politiikkaohjelmalle laadittavassa viestintäsuunnitelmassa.

2.2 Terveyttä edistävät elinolosuhteet

Maankäyttö ja rakentaminen

Terveyden- ja sosiaalihuollon sekä ympäristöterveydenhuollon asiantuntijoiden tietämys on kytkettävä kaavoitusprosesseihin nykyistä aikaisemmin ottaen kuitenkin huomioon hallituksen tavoitteen kaavoitusprosessin nopeuttamisesta. Kaavoitukseen liittyvän vaikutusten arvioinnin yhteydessä tulee käsitellä myös ihmisten elinoloihin ja elinympäristöön sekä terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät vaikutukset.

Sisäilmaongelmat johtuvat usein eri syistä aiheutuneista kosteusvaurioista, jotka johtavat rakenteiden homehtumiseen. Hyvä ilmanvaihto ja puhtaat rakennusmateriaalit ovat terveellisen sisäilman edellytys.

- Määrätietoisella informaatio-ohjauksella ja säädösvalmistelulla sekä koulutuksen ja tutkimuksen edistämällä vaikutetaan niin uudis- kuin korjausrakentamisessakin hyvään sisäilmaan.
- Tehostetaan kosteus- ja homevaurioiden ehkäisyä ja korjaamista.
- Aloitetaan rakennusvalvonnan kehittämisprojekti.

Liikenne ja liikenneväylät

Valtakunnallisen liikenneturvallisuussuunnitelman 2006–2010 ja sen pohjalta tehdyn valtioneuvoston periaatepäätöksen tieliikenteen turvallisuuden parantamisesta toteuttamista jatketaan. Keskeinen tavoite on liikennekuolemien vähentäminen. Erityisenä kohderyhmänä on iäkkäiden liikenneturvallisuuden parantamiseen tähtäävä työ. Myös nuorten aikuisten liikenneturvallisuuden parantaminen vaatii erityistoimia. Kevyt liikenne tukee liikennejärjestelmää ja on terveellinen ja ympäristöystävällinen vaihtoehto. Kävelyn ja pyöräilyn sekä joukkoliikenteen edellytyksiä edistämällä parannetaan myös elinympäristöä.

- Valtakunnallisen liikenneturvallisuussuunnitelman 2006–2010 ja sen pohjalta tehdyn periaatepäätöksen toteuttamista jatketaan.
- Parannetaan iäkkäiden liikenneturvallisuutta.
- Vähennetään kohtaamisonnettomuuksia.
- Kevyen liikenteen edistämiseksi parannetaan kevyen liikenteen olosuhteita ja turvallisuutta.

Elinympäristön esteettömyys

Esteettömyyden tavoitteena on parantaa mahdollisuuksia elää kotona toimintarajoituksista huolimatta sekä liikkua lähiympäristössä ja julkisissa tiloissa. Rakennetun ympäristön ja liikenteen esteettömyydellä sekä jokapäiväisten palvelujen saavutettavuudella on suora vaikutus sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämiseen ja niiden kustannuksiin. Kaikkien saavutettavissa olevat toiminnot ja palvelut lisäävät väestön hyvinvointia, vähentävät palvelujen järjestämisen tarvetta, parantavat elinympäristön turvallisuutta ja lisäävät itsenäisyyttä.

- Edellytetään julkisilta palvelutiloilta esteettömyyssuunnitelmat.
- Varmistetaan esteettömyyttä lisäävien korjausavustusten riittävyys.

Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien torjunta

Suomessa koti- ja vapaa-ajan tapaturmien määrä on EU:n keskiarvoa huomattavasti korkeampi. Poikkihallinnollisella sisäisen turvallisuuden ohjelmalla ohjataan osittain koti- ja vapaa-ajan tapaturmien torjuntatyötä. Sitä täydentää koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn tavoiteohjelma vuosille 2007–2012. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmat tulee priorisoida entistä kattavammin ministeriöiden linjauksissa ja nostaa koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisy vastaavaan asemaan kuin liikenne- ja työtapaturmien ehkäisy. Erityistä huomiota kiinnitetään erityisryhmien asumisturvallisuuteen.

- Selvitetään mahdollisuus luoda koti- ja vapaa-ajan tapaturmien torjuntatyölle liikenne- ja työtapaturmien torjuntatyötä vastaava lainsäädäntö- ja rahoituspohja.

- Kehitetään valtakunnallisia linjauksia ja lainsäädäntöä, paikallista turvallisuustyötä ja määräyksiä, ohjausta ja valvontaa sekä asumisratkaisuja erityisryhmien asumisturvallisuuden parantamiseksi.
- Selvitetään mahdollisuus sisällyttää ikäihmisille tarjottaviin ennaltaehkäiseviin kotikäynteihin kartoitus tapaturmavaaroista.

2.3 Elintapoihin vaikuttaminen

Painonhallinta

Ylipainoisuus on kasvava kansanterveysongelma lapsilla, nuorilla ja aikuisilla. Lihavuuteen liittyvät sairaudet kuormittavat terveydenhuoltoa ja vievät merkittävän osan terveydenhoitomenoista. Lihomisen ehkäisy on nostettu keskeiseksi tavoitteeksi muun muassa Maailman terveysjärjestön (WHO) strategiassa. Painopisteen tulee olla ehkäisyssä ja ongelmien varhaisessa tunnistamisessa. Eri-tyishuomiota tulee kiinnittää alempiin sosioekonomisiin ryhmiin, joissa ylipainoisuuden riski on suuri. Valmisteilla oleva valtioneuvoston periaatepäätös terveellisestä ravitsemuksesta ja liikunnasta on tärkeä työkalu edistettäessä terveellistä ravitsemusta. Periaatepäätöksessä otetaan huomioon ”Kansallista liikuntaohjelmaa” valmisteleavan toimikunnan ehdotukset.

- Valmistellaan valtioneuvoston periaatepäätös terveellisestä ravitsemuksesta ja liikunnasta.

Terveellinen ravinto

Valtion ravitsemusneuvottelukunta (VNR) on vuonna 2005 uusinnut suomalaiset ravitsemussuositukset, jotka kattavat väestötason suositukset kaikille yli 6 kuukauden ikäisille.

Ravitsemussuosituksia tulisi noudattaa erityisesti joukkoruokailussa. Työpaikkaruokailun tärkeyttä on syytä korostaa, sillä terveellinen ateria pitää yllä työvireyttä. Päiväkotien ja koulujen ruokailua kehitetään terveellisemmäksi. Ruokailu on osa opetusta. Oppilailta tulee olla kouluissa mahdollisuus nauttia koululounas ohjatusti ja oikea-aikaisesti ja siihen on varattava riittävästi aikaa. Lisäksi on huolehdittava terveellisten välipalojen saatavuudesta.

Kouluruokailun järjestämisessä tulisi kiinnittää huomiota ruoan alkuperään ja reittiin lautaselle. Kouluissa ja päiväkodeissa tulisi tarjota mahdollisuuksien mukaan kunkin alueen elintarvikkeita ja raaka-aineita sesongit huomioiden sekä suosia lähiruokaa, joka tukisi myös kestävän kehityksen huomioimista. Ruokaketju pellolta pöytään olisi tuotava lähelle lapsia, jotta lapset tunnistaisivat ruoan tuotantoketjun, raaka-aineet ja historian sekä oppisivat tätä kautta arvostamaan ruokaa ja tekemään ravitsemuksellisesti oikeita valintoja.

Äitiys- ja lastenneuvoloissa (osana perhekeskuksia) on kiinnitettävä huomiota painoon ja ruokailutottumuksiin raskausajalta lähtien ja tarjottava yksilöllistä tehostettua neuvontaa ja ohjausta käytännön toimintaan (esimerkiksi perhelii-kunta, ruoanvalmistuksen opetus) yhteistyössä paikallisten järjestöjen kanssa. Lisäksi tulee kannustaa Kansanterveyslaitoksen suositusten mukaiseen rintaruokintaan.

Terveyden edistämisen näkökulma tulee saada mukaan myös ”Suomalaisen ruoan edistämishjelmaan”, jota ollaan hallitusohjelman mukaisesti käynnistämässä.

- Varmistetaan, että elintarvikkeiden pakkausmerkinnöissä on selkeä informaatio tuotteen ravintosisällöstä.
- Painon ja vyötärön ympäröityksen seuranta liitetään osaksi terveyden-tilaselvitystä ja tarjotaan yksilöllistä liikunta- ja ravintoneuvontaa.
- Asetetaan sosiaali- ja terveysministeriön joukkoruokailun seuranta- ja kehittämistyöryhmä.

Liikunta

Liikuntapolitiikalla edistetään väestön hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä elämänkaaren eri vaiheissa. Painopiste on lasten ja nuorten liikunnassa. Liikunnan paikallisen tason toimintaedellytyksiä ja liikunnan asemaa kunnallisena peruspalveluna sekä liikunnan laaja-alaista tasa-arvoa vahvistetaan ja arkiliikunnan edellytyksiä parannetaan. Huomiota kiinnitetään myös erityisryhmiin ja kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiin.

Koululiikunnan lisääminen on otettava eritystarkasteluun. Koulujen ja toisen asteen oppilaitosten pihoja on kehitettävä liikuntaa edistäviksi. Opetusministeriö ohjaa liikuntajärjestöjä suuntaamaan toimintaa myös lapsille ja nuorille, joiden valmiudet eivät riitä jatkuvaa harjoittelua vaativaan kilpailutoimintaan.

Lasten ja nuorten seuratason liikunta sisältyy Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmaan.

Terveyserojen kaventamiseksi tulee räätälöidä liikuntapalveluita erityisesti riskiryhmiin kuuluville henkilöille, muun muassa huonokuntoisille miehille, joilla on myös muita terveysongelmia. Myös mielenterveyskuntoutujille on syytä kohdistaa toimenpiteitä sekä kehittää vammaisten liikuntapalveluja.

Työikäisten liikunnassa tulee korostaa liikunnan monipuolisuutta. Työkyvyn ylläpito edellyttää myös hyvää tuki- ja liikuntaelimestön terveyskuntoa. Perusterveydenhuolto ja työterveyshuolto ovat tärkeitä toimijoita liian vähän liikkuvien ihmisten tavoittamisessa. Liikkumisreseptin käyttö on aloitettu, mutta sen kehittäminen vaatii edelleen työtä.

Raha-automaattiyhdistyksen tukemana on menossa "Voimaa vanhuuteen" -hanke Ikäinstituutin johdolla yli 75-vuotiaille. Hanke päättyy vuonna 2009 ja sen tulosten pohjalta laaditaan työkaluja kuntien terveys-, sosiaali- ja liikunta-toimen sekä alan järjestöjen käyttöön.

- Käynnistetään liikunta-alan ym. järjestöjen sekä kuntien yhteinen hankekokonaisuus, jossa kohteena ovat ylipainoiset lapset ja nuoret sekä sosioekonomisesti vaikeassa asemassa olevat perheet, lapset ja nuoret.
- Työikäisten terveystuonnan hyvistä käytännöistä järjestetään koulutusta työterveyshuollossa.
- Liikkumisreseptin käyttöä laajennetaan.
- Selvitään mahdollisuus lisätä ikäihmisille tarjottavia maksuttomia tai edullisia liikuntamahdollisuuksia, jotka tukevat erityisesti lihaskunnan ja tasapainon vahvistamista.

Päihteiden käyttö ja tupakointi

Alkoholi ja tupakka yhdessä selittävät noin puolet miesten sosioekonomisista kuolleisuuseroista. Alkoholipolitiikan tavoitteena on alkoholin käytöstä aiheutuvien mittavien sosiaalisten, terveydellisten ja yhteiskunnallisten haittojen minimointi. Vuonna 2004 käynnistetyn alkoholiohjelman päätavoitteet ovat alkoholin kokonaiskulutuksen kääntäminen laskuun, alkoholin riskikulutuksen vähentäminen sekä lasten ja perheiden kokemien haittojen vähentäminen.

- Alkoholiverotuksen uudistamisen tavoitteena on vähentää alkoholin kokonaiskulutusta samanaikaisesti veropohjaa kehittäen.
- Alkoholin käytön riskien arviointia ja mini-intervention käyttöä tehostetaan perusterveydenhuollossa ja työterveyshuollossa sekä laajennetaan niiden käyttöä erikoissairaanhoidon sekä sosiaalipalveluihin.
- Stakes tukee päihdetyön koulutuksen kehittämishankkeen (2006–2008) avulla päihdetyön opettajien verkostoitumista sekä oppilaitosten ja opettajien päihdetyön koulutuksen kehittämistä. Terveystuonnan edistämisen keskus toteuttaa vastaavan kehittämishankkeen järjestötoimijoille.
- Tupakoinnista vieroitus sisällytetään osaksi jokaisen potilaan hoitoa, jonka sairaus aiheutuu kokonaan tai osittain tupakkatuotteiden käytöstä. Neuvonnassa käytetään hyväksi myös apteekkien osaamista. Vieroitusta koskevat käypähoito-suositukset vakiinnutetaan käyttöön ja tehostetaan niiden käyttöä etenkin raskauden aikana.

2.4 Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut

Toimiva ja tehokas perusterveydenhuolto on terveyden edistämisen kivijalka. "Terveystuonnan keskus 2015" -perusterveydenhuollon kehittämissuunnitelman mukaan terveystuonnan keskus on vuonna 2015 koko väestön korkealaatuinen peruspalvelu, jolla on koordinaattorooli väestön hyvinvoinnin edistämässä ja avainrooli terveyden-

huollon palveluketjujen hallinnassa. Terveyden edistämisen tulisi nykyistä vahvemmin sisältyä terveyskeskusten toimintaan.

Yksityissektori tuottaa kasvavan osan erikoissairaanhoidon avopalveluista. Kunnat ja sairaanhoitopiirit ostavat palveluita yksityisiltä palveluntuottajilta, joilla on oma tärkeä roolinsa terveyden edistämisessä.

Kansanterveyden neuvottelukunnan koordinoimana on valmisteilla väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamisesta toimintaohjelma, joka valmistuu alkuvuodesta 2008.

- Poliitiikkaohjelma tukee "Terveyskeskus 2015" -perusterveydenhuollon kehittämisstrategian toimenpide-ehdotusten toteutumista.
- Poliitiikkaohjelma tukee väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamisen toimintaohjelman toimeenpanoa.

Neuvola- ja perhekeskustyö sekä päivähoito

Lapsen ja vanhempien varhaisen vuorovaikutuksen sekä lapsen muun sosioemotionaalisen kehityksen tukeminen sekä vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen on vakiinnutettava osaksi jokaisen neuvolan toimintaa. Neuvolan on kyettävä tukemaan erityistuen tarpeessa olevia lapsia ja perheitä. Neuvolatoiminnan on oltava riittävästi resursoitua. Sitä on kehitettävä perhekeskusten suuntaan, jolloin on mahdollista toteuttaa suunnitelmallista moniammatillista yhteistyötä, kehittää vertaisryhmätoimintaa ja isätoimintaa sekä aktiivisempaa elintapaneuvontaa. Tiivis yhteistyö päivähoiton kanssa on myös tarpeen.

Raskausajan diabetes ja äitien ylipainoisuus on lisääntynyt selvästi ja diabeteksen riskiryhmään kuuluville äideille tarjotaan tehostettua liikunta- ja ravitsemusneuvontaa. Erityiskysymyksenä tarvitaan toimenpiteitä ja hoitomahdollisuuksia päihdeongelmallisille raskaana oleville naisille.

- Valmistellaan uusi neuvola-asetus, jossa määritellään hyvän neuvolatoiminnan sisältö, mukaan lukien terveystarkastukset ja terveysneuvonta.
- PERHE-hankkeen (perhekeskustoiminta) tulokset arvioidaan ja päätetään jatkotoimista perhekeskusmallin toteuttamiseksi vuoden 2008 aikana.
- Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee esityksen raskaana olevien päihdeongelmaisten naisten kattavan hoidon järjestämiseksi.
- Tuetaan valtakunnallisen imetysohjelman valmistelua ja edistämistä.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, varusmiehet

Toimivat koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut ovat avainasemassa koulu- ja opiskeluaikien terveyttä edistettäessä. Opiskeluterveydenhuollon palvelut on

järjestetty toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa huonommin kuin lukiossa vaikka näissä oppilaitoksissa opiskelijoilla on enemmän oireilua ja riskikäyttäytymistä, joka ennakoii huonoa terveyttä aikuisena. Terveystiedon opetuksen ja terveyden edistämistyön kehittämiseksi on kasvava tarve.

Peruskoulunsa päättäneiden, riskiryhmään kuuluvien nuorten jatkokoulutuksen ja työelämään integroitumisen turvaamiseksi tarvitaan moniammatillisia ja räätälöityjä toimenpiteitä. Koulupudokkaiden määrää vähentämällä voidaan kaventaa terveyseroja nuoruus- ja aikuisiässä sekä vähentää sosiaali- ja terveyspalvelujen kuormitusta. Kunnissa jo toimivia kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmiä voitaisiin nykyistä laajemmin hyödyntää paikallisen yhteistyön käynnistäjinä ja kehittäjinä. Työn, yrittäjyyden ja työhyvinvoinnin politiikkaohjelma sisältää toimenpiteitä koulupudokkuuden vähentämiseksi.

Stakes on kehittänyt yhteistyössä kuntien, puolustusvoimien ja työministeriön kanssa varusmies- ja siviilipalveluksen keskeyttäneille ”Aikalisä! Elämä raiteillaan” -toimintamallin, jonka käyttöönotto on tärkeää laajentaa koko maahan.

Opiskeluterveydenhuollossa seksuaaliterveys on nähtävä osana terveyden kokonaisuutta. Nuorten klamydiatartunnat ja raskauden keskeytykset ovat lisääntyneet samoin kuin teini-ikäisten synnytysten määrä. Seksuaaliterveyden opetusta on tehostettava ja siihen on kehitettävä uusia vuorovaikutteisia menetelmiä.

- Selvitetään yhtenäisen ja laaja-alaisen oppilas- ja opiskelijahuoltopalveluiden saatavuus ja tätä koskevan lain tarpeellisuus.
- Valmistellaan asetus koulu- ja opiskeluterveyshuollosta, jossa määritellään terveystarkastusten ja terveysneuvonnan sisältö kouluterveydenhuollossa sekä opiskeluterveydenhuollon tarkempi sisältö.
- Koululaisten suun terveydenhuollon tehostamiseksi lisätään oppilaiden vanhemmille suunnattua tiedotusta.
- Varusmies- ja siviilipalveluksen keskeyttäneille kehitetty ”Aikalisä! Elämä raiteillaan” -toimintamalli laajennetaan koko maahan.

Työterveyshuolto ja työttömien terveydenhuolto

Työelämän muutokset edellyttävät työterveyshuollolta palvelujen kehittämistä ja yhteistyön tiivistämistä yritysten ja organisaatioiden kanssa. Yksityissektori tuottaa merkittävän osan työterveyshuollon palveluista ja yhteistyö työterveyshuollon kehittämisessä on välttämätöntä.

Huomiota on kiinnitettävä erityisesti mielenterveyden ongelmien kasvuun sairauspoissaolojen syynä sekä lisääntyviin unihäiriöihin. Pitkiin työttömyyskausiin tai sairauslomiin voi liittyä työelämästä syrjäytymisen vaara. Työntekijän henkistä hyvinvointia voidaan parantaa hänen voimavarojaan tukemalla ja työpaikan työolosuhteita kehittämällä.

Työttömien terveys on erityinen huolenaihe, koska suuri osa perusterveydenhuollon palveluista saadaan nykyisen työterveydenhuollon kautta. Pitkäaikaistyöttömät tarvitsevat heille räätälöityjä keinoja päästäkseen takaisin työelämään. Sosiaali- ja terveysministeriön johdolla on käynnistetty pitkäaikaistyöttömien terveydenhuoltohanke, jota toteutetaan yhdessä työvoiman palvelukeskusten kanssa.

- Yrityksille ja muille organisaatiolle tuotetaan työterveyshuollon tilaajan opas hyvän työterveyshuoltokäytännön laatukriteerit täyttävistä asian- tuntijapalveluista.
- Päihdehuollon mini-interventiotoiminta vakiinnutetaan osaksi työterveyshuollon käytäntöä.
- Pitkäaikaistyöttömien terveydenhuoltoon luodaan toimintamalli terveyskeskusten, kuntayhtymien ja työvoiman palvelukeskusten käyttöön.

Mielenterveystyö

Psykkiset syyt ovat suurin syy ennenaikaiseen eläköitymiseen ja myös suuri sairauspoissaolojen syy. Työpaikoilla on kiinnitettävä erityistä huomiota psykkinen terveyden edistämiseen, varhaiseen puuttumiseen, hoitoon sekä kuntoutukseen. Lisäksi tarvitaan entistä parempia keinoja työilmapiirin parantamiseen, hyvään johtamiseen, parempaan stressinhallintaan, varhaiseen puuttumiseen, parempaan hoitoon ja kuntoutukseen.

Mielenterveystyön ja päihdetyön kehittämishankkeiden tulokset on otettava huomioon sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteilla olevassa kansallisessa mielen- terveys- ja päihdesuunnitelmassa, jossa luodaan linjaukset sekä toimintamallit mielen- terveys- ja päihdepalveluiden sekä niihin liittyvän päivystyksen järjestä- miseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriössä toteutetaan myös masennuksen ehkäisyyn ja masennuksesta aiheutuvan työkyvyttömyyden vähentämiseen tähtäävä hanke, jossa edistetään työhyvinvointia lisääviä käytäntöjä työelämässä, masennuksen ehkäisyä, hyvää hoitoa ja kuntoutusta sekä työssä jatkamista ja työhön paluuta masennuksen yhteydessä.

Tavoitteena on, että mielen-terveyden häiriöiden ja liikuntaelinsairauksien vuoksi vuosittain työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden määrä vähenee ja osasairaus- päivärahaa koskeva lainsäädäntö tarkistetaan työhön palaamisen tukemiseksi.

- Valmistellaan ja toimeenpannaan kansallinen mielen-terveys- ja päihde- suunnitelma.
- Valmistellaan vuonna 2008 "Työterveyshuollon hyvät käytännöt: Depressio" -suositus.
- Tarkistetaan osasairauspäivärahaa koskeva lainsäädäntö.

- Vahvistetaan lasten ja nuorten mielenterveyspalveluja sekä parannetaan niiden oikea-aikaista saatavuutta.

Avokuntoutus

Osana terveyserojen kaventamista on syytä kohdistaa erityistoimenpiteitä riskiryhmiin, joiden kasautuneet elämäntapaongelmat edellyttävät voimakasta väliintuloa. Kela aloittaa kehittämis- ja kokeiluhankkeen, jonka tavoitteena on tarjota kuntoutujalle noin vuoden kestävä avokuntoutusohjelma, joka sisältää muun muassa ravinto-opastusta ja ohjattua liikuntaa sekä tulosten seuranta. On tärkeää, että ohjelmat kohdistuvat väestöryhmiin, joiden terveysongelmat ja toimeentulo ovat käänteisesti toisistaan riippuvaisia. Terveyskeskukset ja työterveyshuolto osoittavat hankkeeseen sopivat henkilöt ja kohderyhmät.

- Kela käynnistää pilottihankkeena riskiryhmille suunnatun avokuntoutushankkeen.

Ikäihmisten palvelut

Ikääntyville terveyden ja toimintakyvyn ylläpidon ohella ovat tärkeitä sosiaaliset verkostot sekä mahdollisuus mielekkääseen tekemiseen, omien voimavarojen käyttöön ja osallistumiseen. Sosiaalista turvallisuutta voidaan kohentaa, kun on mahdollisuus saada ohjausta, neuvontaa ja apua ikääntymiseen, terveyteen ja sosiaalisiin ongelmiin liittyvissä asioissa.

- Uudistettavaan ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskevaan laatusuosituksen sisällytetään terveyden edistämistä koskeva osio.

Ikääntyneiden neuvontakeskuksista luodaan koko maan kattava matalan kynnyksen toimipisteverkosto osittain kuntien yhteistyönä. Neuvontakeskuksissa annetaan tietoa, neuvontaa ja ohjausta palveluista, liikunta- ja muista harrastusmahdollisuuksista, järjestöjen toiminnasta, asumisvaihtoehdoista, apuvälineistä ja tapaturmien ehkäisystä. Neuvontapisteissä voidaan myös arvioida ja seurata toimintakykyä ja terveydentilaa. Toimintamallissa kunnat, järjestöt, seurakunnat ja vapaaehtoiset tekevät yhteistyötä.

Ehkäisevien kotikäyntien tarkoituksena on tukea ja arvioida itsenäistä suoriutumista ja kotona asumista mahdollisimman pitkään, tiedottaa palveluista sekä ennakoita yksilöllisten palvelujen tarvetta. Ehkäisevät kotikäynnit kohdennetaan ensisijaisesti niille vanhuksille, jotka eivät ole säännöllisten sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaita. Riskiryhmät otetaan riittävän seurannan piiriin. Kotikäyntien yhteydessä kartoitetaan myös tapaturmariskit.

- Ikäihmisten neuvontakeskusten verkosto laajennetaan koko maahan.

- Ehkäisevät kotikäynnit laajennetaan osaksi ikäihmisten palveluvalikoimaa.

Maahanmuuttajien palvelut

Maahanmuuttajien mahdollisuudet toimia tasavertaisina palvelujen käyttäjinä ja osallistujina kotoutumisen alkuvaiheessa ovat rajalliset valtaväestöön nähden. Erityisesti etnisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden kulttuurisidonnaisten terveyskäsitysten ja -tottumusten käsittely vaatii asiantuntemusta sekä taitoja saavuttaa luottamus ja hyväksyntä esimerkiksi seksuaaliterveyskysymyksissä. Terveystuolissa tulisi huomioida maahanmuuttajien kulttuuriset erityistarpeet palvelujen tarjonnassa. Erityisesti työelämän ulkopuolella olevia naisia uhkaa eristäytyminen ja mahdolliset mielenterveysongelmat.

Varhainen puuttuminen maahanmuuttajataustaisen väestön kohdalla tarkoittaa kotoutumisvaiheessa riittävän tiedon, ohjauksen ja tuen tarjontaa.

- Maahanmuuttajien kotouttamistoimenpiteiden kehittämisen yhteydessä laaditaan suunnitelma maahanmuuttajien erityistarpeista terveyden edistämiseksi ja tässä huomioidaan meneillään olevan kotouttamisen ja etnisten suhteiden puiteohjelman valmistelu.

2.5 Järjestöt ja kulttuuritoiminta terveyden edistämisen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistajina

Järjestöjen merkitys ja toimintaedellytykset

Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli vertaistuen antajina, yhteisöllisyyden vahvistajina ja uusien toimintamuotojen kehittäjinä. Järjestöjen merkitys on kasvanut julkisen palvelujärjestelmän kumppanina. Keskeisillä kansanterveysjärjestöillä on merkittävä rooli kansansairauksien ehkäisemisessä, varhaisen toteamisen työkäytäntöjen kehittämisessä ja väestöön kohdistuvassa terveysaiheisessa viestinnässä.

Näyttöä järjestöjen nopealiikkeisyydestä ja kyvystä vastata uusiin, esiin nouseviin ongelmiin on runsaasti. Järjestöjen mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja innovatiivisesti myös jatkossa on tuettava terveyden edistämisen määrärahoilla sekä Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksella. Lisäksi huomioidaan erilaiset paikallistoimijoiden verkostot ja yhdistykset erityisesti maaseudulla. Kunnissa on tarkoituksenmukaista luovuttaa julkisia tiloja järjestöjen käyttöön asuinalue-, kortteli- tai kyläkohtaisiksi tapaamis- ja toimintapaikoiksi.

Järjestötoiminnan kiistan merkitys tunnustetaan, mutta monet tekijät ovat viime vuosina heikentäneet järjestöjen toimintamahdollisuuksia kuten verotus-

tulkinnat (talkootyö), yleishyödyllisyyden määrittely, kilpailusäädökset ja valtion sekä kuntien toiminta-avustusten jäädyttäminen tai vähentäminen.

- Selvitetään järjestö- ja vapaaehtoistyötä vaikeuttavat tulkinnat verotuksessa ja muussa valtionhallinnossa sekä tehdään tarvittavat muutokset.
- Järjestöjen toteuttamia hyviä käytäntöjä kootaan osaksi terveysuomi.fi -portaalia.
- Luodaan edellytykset järjestöjen laajoille ohjelmakokonaisuuksille ja tähän liittyen kuntien ja järjestöjen suunnitelmalliselle yhteistyölle.

Kulttuuritoiminta

Useat kansainväliset tutkimukset osoittavat, että taiteella ja kulttuuritoiminnalla on monin eri tavoin vaikutusta ihmisen hyvinvointiin läpi koko elämän. Ihmisten aktiivinen kulttuuritoiminta ja taideharrastukset edistävät myös yhteisöllisyyden kokemusta. Harrastuksissa syntyvät verkostot parantavat elämänhallintaa.

- Käynnistetään eri hallinnonalojen yhteistyönä kulttuurin terveydellisten ja hyvinvointivaikutusten edistämishanke.

3 Ohjelman seuranta ja arviointi

Politiikkaohjelman seuranta ja arviointi jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäinen koskee ohjelman hankkeita ja suosituksia, joiden toteutumisaikatauluja ja etenemistä seurataan niin sanottujen prosessi-indikaattoreiden avulla. Toiseksi terveyden edistämistä seurataan ja arvioidaan käyttämällä indikaattoreita, jotka kuvaavat kehitystä politiikkaohjelman kohteena olevalla toimi-alueella. Näissä arvioidaan väestötasoa ja eri ikäryhmiä koskevia elintapamuutoksia sekä niihin liittyviä työ- ja toimintakyvyn muutoksia.

Terveyden edistämiseen tähtäävien toimenpiteiden ollessa suurelta osin kuntasektorin vastuulla, politiikkaohjelmassa seurataan terveyden edistämistä myös kuntatasolla tai muodostettavilla yhteistoiminta-alueilla. Erikseen on selvitettävä, millä keinoin ja millä mittareilla paikallisesti ja alueellisesti väestön terveyden ja hyvinvoinnin muutoksia seurataan.

Keskeistä tietoa väestön terveydentilasta ja sen muutoksista tuottavat Kansanterveyslaitos ja Stakes (muun muassa Sotkanet-tietokanta ja Aikuisväestön terveyskysely AVTK). Sosiaali- ja terveysministeriö on yhdessä hallinnonalaisten kanssa kehittänyt indikaattoreita, joilla kuntatasolla voidaan seurata asukkaiden terveydentilaa. Tätä kehittämistyötä jatketaan ja Kansanterveyslaitos kehittää muun muassa lasten ja nuorten terveysseuranta- ja neuvolakäyntien ja kouluterveydenhuollon kautta. Kouluterveyskysely tuottaa tärkeää tietoa lasten ja nuorten elintavoista ja terveydestä.

Stakesissa on meneillään terveyden edistämisen toteutusta ja vaikuttavuutta kuvaavan vertaistietojärjestelmän kehittäminen. Tunnusluvut koskevat kuntien strategista johtamista, terveyskeskusten ehkäiseviä palveluja ja oppimisympäristöjä. Työ laajenee erikoissairaanhoidon, sosiaalitoimeen, kuntasuunnitteluun ja tekniseen toimeen. Kuntien käyttöön kehitetään myös terveyttä edistävän ja sairauksia ehkäisevän toiminnan kustannusten seurantamalli ehkäisevän ja korjaavan toiminnan kustannusten vertailun mahdollistamiseksi.

Ohjelman strategisten painoalueiden seurannan prosessi-indikaattorit:

1. Terveyden edistämisen yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen omaksuminen
 - mediaseuranta,
 - IVA-menetelmän käytön yleisyys päätöksenteossa,
 - suunnatut kyselyt kuntien luottamushenkilö- ja virkamiesjohdolle.
2. Terveyden edistämisen rakenteiden vahvistumista seurataan osana PARAS-hankkeen etenemisen seurantaa.
3. Hyvien käytäntöjen ja työmenetelmien käyttöön ottamista selvitetään erillisin kyselyin.
4. Osaamisen vahvistumista seurataan muun muassa täydennyskoulutuksen tarjonnalla ja siihen osallistuneiden määrällä.

Ikäryhmittäiset tavoitteet vuoteen 2011 ja niiden seuranta-indikaattorit:

Tavoite	Indikaattorit
Lasten hyvinvointi lisääntyy, terveyden tila paranee ja turvallisuuteen liittyvät oireet ja sairaudet vähenevät merkittävästi.	- Kansanterveyslaitoksen "Lasten ja nuorten terveysseurannan kehittäminen" -hankkeen suunnittelema lasten ja nuorten valtakunnallinen terveysseurantajärjestelmä on valmis 2011 - Indikaattoreita myös Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa
Nuorten tupakointi vähenee siten, että 16–18 vuotiaista alle 15 prosenttia tupakoi. Nuorten alkoholin ja huumeiden käyttöön liittyvät terveysongelmat kyetään hoitamaan asiantuntevasti eivätkä ne ole yleisempiä kuin 1990-luvun alussa.	- Päivittäin tupakoivien osuus 8.–9. -luokkalaisista, ammattikoululaisista ja lukiolaisista - Tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa juovien osuus 8.–9.-luokkalaisista, ammattikoululaisista ja lukiolaisista - Huumaavia aineita kokeilleiden osuus 8.–9. -luokkalaisista, ammattikoululaisista ja lukiolaisista
Nuorten aikuisten tapaturmainen ja väkivaltainen kuolleisuus alenee kolmanneksella 1990-luvun lopun tasosta.	- 15–34 -vuotiaiden miesten ja naisten kuolleisuus itsemurhiin - 15–34-vuotiaiden miesten ja naisten kuolleisuus tapaturmiin

Tavoite	Indikaattorit
Työikäisten työ- ja toimintakyky ja työelämän olosuhteet kehittyvät siten, että ne osaltaan mahdollistavat työelämässä jaksamisen ja työstä luopumisen noin kolme vuotta vuoden 2000 tasoa myöhemmin.	<ul style="list-style-type: none"> - 35–54-vuotiaille myönnettyjen työkyvyttömyyseläkkeiden ikävakioitu alkavuus - Mielenterveyssyistä myönnetyt työkyvyttömyyseläkkeet - 50-vuotiaan eläkkeellesiirtymisajan odote - Työhönsä tyytyväisten osuus 25–64-vuotiaista työllisistä - Sairauspäiviä/työllinen alle 45-vuotiailla - Työpaikkatapaturmien kehitys
Työikäisten elintapamuutokset myönteiseen suuntaan	<ul style="list-style-type: none"> - Ylipainoisten (BMI 25) osuus 15–64-vuotiaista - Päivittäin tupakoivat 15–64-vuotiaat - Humalahakuinen juominen (osuus 15–64-vuotiaista, kerralla 6 annosta tai enemmän) - Vähintään kahdesti viikossa vapaa-ajan liikuntaa harrastavien osuus 15–64-vuotiaista - Kohonnut verenpaine tai verenpainetauti 25–64-vuotiailla - Kohonnut veren kolesteroli 25–64-vuotiailla - Päivittäin tuoreita kasviksia syövien osuus 15–64-vuotiaista - Enimmäkseen kasviöljyä ruoan valmistuksessa käyttäneiden osuus 15–64-vuotiaista
Liikenteessä kuolleiden ja vammautuneiden määrä vähenee	- Liikenteessä kuolleet ikäryhmittäin (alle 18, 18–24, 24–64, 65-)
Kaikki ikäryhmät	<ul style="list-style-type: none"> - Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien määrä - Koti- ja vapaa-ajan turmissa kuolleiden määrä
Yli 75-vuotiaiden keskimääräisen toimintakyvyn paraneminen jatkuu samansuuntaisena kuin vii-meisten 20 vuoden ajan.	<ul style="list-style-type: none"> - Kotona (ts. muualla kuin sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksissa tai tehostetun palveluasumisen yksiköissä) asuvien osuus iäkkästä väestöstä: 75–84-vuotiaat, 85 vuotta täyttäneet - Depressiolääkkeistä korvausta saaneet 65 vuotta täyttäneet - Toimeentulotukea saaneet 65 vuotta täyttäneet vuoden aikana - Niiden osuus, jotka kykenevät liikkumaan ulkona yksin

Väestötason tavoitteet vuoteen 2011 ja niiden seurantaindikaattorit:

Tavoite	Indikaattorit
Suomalainen voi odottaa elävänsä v. 2015 terveenä keskimäärin kaksi vuotta kauemmin kuin vuonna 2000.	- Vastasyntyneen elinajan odote - 15-vuotiaan terveen elinajan odote - Ero naisten ja miesten elinikäodotteissa
Suomalaisten tyytyväisyys terveyspalvelujen saataavuuteen ja toimivuuteen sekä koettu oma terveydentila ja kokemukset ympäristön vaikutuksesta omaan terveyteen säilyvät vähintään nykyisellä tasolla.	- Palvelutyytyväiskyselyt - Terveydentilansa hyväksi tai melko hyväksi kokneiden osuus 15–64-vuotiaista
Eriarvoisuuden väheneminen ja heikommassa asemassa olevien väestöryhmien hyvinvoinnin ja suhteellisen aseman paraneminen. Tavoitteena on sukupuolten, eri koulutusryhmien ja ammattiryhmien välisten kuolleisuuserojen pieneneminen viidenneksellä.	- 35-vuotiaan elinajan odote sosiaaliryhmittäin sekä koulutuksen ja sukupuolen mukaan - Seuranta suunnitellaan osana valmisteilla olevaa Terveyserojen kaventamisen toimintaohjelmaa - Terveystietoa internetistä hakeneiden määrä
Ympäristöperäisen sairastumisen ja tartuntatautien ehkäiseminen	- Tartuntatautien seuranta - Varautuminen tartuntatauteihin

Terveyden ja hyvinvoinnin sekä niiden edistämistoimien seuranta kunnissa:

Tavoite
1. Arviointijärjestelmän luominen: Strategisia tavoitteita kuvataan hyvinvointi-indikaattoreilla ja toiminnan toteutumista arvioidaan mittareilla. Seurannan tuloksista raportoidaan kunnan johdolle, luottamushenkilöille ja kuntalaisille säännöllisesti.
2. Tiedon keruu ja hyödyntäminen: Jokainen hallinnonala seuraa ja arvioi terveyttä edistävän ja väestöryhmien välisiä terveyseroja vähentävän toiminnan vaikutuksia. Myös tarkastuslautakunta seuraa ja arvioi asetettujen tavoitteiden toteutumista.
3. Kunta seuraa asukkaiden terveydentilan ja siihen vaikuttavien tekijöiden muutoksia väestöryhmittäin sekä terveyden edistämiseen liittyvien menetelmien ja toimien vaikutuksia sekä palvelujen laatua, taloudellisuutta ja tehokkuutta.
4. Kunnassa seurataan ja arvioidaan Terveys 2015 -kansanterveysohjelman pohjalta asetettujen tavoitteiden toteutumista sekä terveyden edistämisen edellytyksiä: miten palvelujen toimintarakenteet ja -käytännöt, toiminnan johtaminen sekä yhteistyö ja voimavarojen kohdentaminen mahdollistavat tavoitteiden toteutumisen.

III LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNIN POLITIikkaOHJELMA

1 Ohjelman tavoitteet

Väestön ikääntyminen edellyttää entistä parempaa huolehtimista lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Terveydelle ja hyvinvoinnille luodaan pohja lapsuus- ja nuoruusiässä. Politiikkaohjelman painopisteenä on ehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen. Ohjelma vahvistaa lapsiystävällistä Suomea, jossa tuetaan lasten, nuorten ja perheiden arjen hyvinvointia, vähennetään syrjäytymistä, lisätään lasten ja nuorten osallistumista ja kuulemista sekä lasten oikeuksista tiedottamista. Näillä toimilla vähennetään pitkällä aikavälillä pahoinvoinnista aiheutuvia kustannuksia.

Politiikkaohjelmassa kehitetään myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannan tietopohjaa sekä edistetään päätösten lapsivaikutusten arviointia YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämällä tavalla.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tarvitaan useita samansuuntaisia toimia eri hallinnonaloilla. Politiikkaohjelman tavoitteena on parantaa hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja koordinaatiota lasten, nuorten ja perheiden asioissa.

Politiikkaohjelma jakautuu kolmeen osa-alueeseen: lapsilähtöinen yhteiskunta, hyvinvoiva lapsiperhe sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Läpileikkaavina teemoina nostetaan jokaisessa osa-alueessa esiin sukupuolten tasa-arvo ja monikulttuurisuus.

Politiikkaohjelman eri hallinnonalat ylittävän perustan luo valtioneuvostossa nuorisolain mukaisesti vuoden 2007 loppuun mennessä hyväksyttävä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma. Politiikkaohjelma seuraa ja tukee tämän ensimmäisen valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toteutumista vaalikauden aikana.

2 Linjaukset ja toimenpiteet

2.1 Lapsilähtöinen yhteiskunta

Hyvinvoinnin tietopohjan kehittäminen

Tavoitteena on luoda lasten ja nuorten hyvinvoinnin tietojärjestelmä, joka pohjautuu säännöllisesti tehtäviin perustiedon tutkimuksiin.

- Aloitetaan selvitys- ja koordinoitua lasten hyvinvoinnin tietopohjan kehittämisestä. Tilataan selvitykset tilastokeskukselta ja varataan tähän resursseja politiikkaohjelmasta. Hankkeeseen sitoutetaan keskeiset alan toimijat ja sektoritutkimuslaitokset. Hyvinvoinnin tietopohjan perusta on YK:n lasten oikeuksien sopimuksen täyttäminen Suomessa.
- Kehitetään indikaattorijärjestelmä, jonka avulla päätöksentekijät voivat seurata lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia. Kansallisen seurannan tulee palvella myös kuntien tarpeita.
- Kehitetään lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin eri osa-alueita kuvaavaa tietokantaa esimerkiksi kansallisen portaalin muotoon.
- Tehdään kartoitus tietopohjan puutteista ja varmistetaan puutteiden korjaaminen. Edistetään laajempaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja sen seurannan kansallisen tutkimuspolitiikan rakentamista.
- Edistetään perustutkimusta lasten ja nuorten hyvinvoinnista Suomen Akatemian tutkimusohjelman kautta.
- Käynnistetään perusselvitys perheiden sisäisestä tulo- ja varallisuusjakaumasta sekä perhesuhteiden muutosten sosiaalisista ja taloudellisista vaikutuksista.

Kehitetään päätösten lapsivaikutusten arviointia

Tavoitteena on lapsen edun yleisen periaatteen kunnioittaminen sekä lapsen edun huomioon ottaminen lainsäädännön valmistelussa ja muussa päätöksenteossa. Tavoitteena on myös varmistaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tuntemus ja sen käyttäminen hallintoa ja päätöksentekoa ohjaavana asiakirjana. Päätösten lapsivaikutusten arviointi liittyy kiinteästi lasten ja nuorten osallistumiseen ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen.

- Parannetaan hallinnon ja erityisesti lainvalmistelijoiden sekä ministeriöiden johdon osaamista päätösten lapsivaikutusten arvioinnissa, jotta varmistetaan päätösten lapsen edunmukaisuus ja lapsiystävällisyys.
- Määritellään lapsivaikutusten arvioinnin vastuut.
- Tehdään kehitystyötä ja järjestetään koulutusta sekä pilottitoimintaa päätösten lapsivaikutusten arvioinnista eri hallinnonaloilla. Seurataan kansainvälistä kehitystyötä alalla. Pilottitoiminta aloitetaan sosiaali- ja terveys, opetus-, liikenne- ja ympäristö ja sisäministeriön toimialoilla.
- Selvitetään lapsivaikutusten arviointia tukevan yksikön sijoittaminen esimerkiksi STAKES:iin.
- Selvitetään lapsen etu turvapaikanhakijana ja pakolaislapsia koskevassa päätöksenteossa.

Lisätään lapsen oikeuksista tiedottamista

YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen tuntemusta on lisättävä lasten ja lasten vanhempien kanssa työskentelevien keskuudessa. Tiedotusvastuu on jäänyt liiaksi järjestöille, vaikka sopimuksen mukaan valtion vastuulla on tiedottaa lap-

sen oikeuksista. Valtionhallinnossa vastuut kotimaisesta ihmisoikeustiedotuksesta ovat epäselvät eri ministeriöiden kesken.

- Tuotetaan eri ministeriöiden ja järjestöjen sekä lapsiasiavaltuutetun kanssa lapsen oikeuksien tiedottamisen kansallinen viestintästrategia.
- Määritellään jatkoa varten eri ministeriöiden vastuut lapsen oikeuksista tiedottamisessa sekä tiedottamisen rahoituksessa.
- Varmistetaan lapsen oikeuksien sisältyminen lasten kanssa työskentelevien perus- ja täydennyskoulutukseen.
- Toteutetaan lapsiasiavaltuutetun ja kansalaisjärjestöjen kanssa tiedotuskampanja lasten oikeuksien sopimuksesta sen 20-vuotisjuhlavuonna 2009.

Vahvistetaan lasten ja nuorten turvallista mediaympäristöä ja media-lukutaitoa

Tavoitteena on edistää lapsille ja nuorille turvallista mediaympäristöä ja media-lukutaitoa. Lapset tarvitsevat aikuisten läsnäoloa ja tukea median käytössä sekä erilaisia aika- ja sisältörajoituksia kehitysasteensa mukaisesti. Vanhemmat kampaavat media-alan toimijoiden ja ammattilaisten tukea mediakasvatustyössään. Tavoitteena on, että eri hallinnonalojen toimet muodostavat toimivan ja vaikuttavan kokonaisuuden jolla edistetään lasten ja nuorten turvallista mediaympäristöä. Tavoitteena on nostaa lasten ja nuorten asema tietoyhteiskunnan kansalaisina esiin tietoyhteiskunnan kehittämisessä ja hankkeissa.

- Poliitiikkaohjelma osallistuu eri hallinnonalojen ja toimijoiden turvallisen mediaympäristön ja medialukutaidon kansallisiin kehittämishankkeisiin. Kansalaisjärjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö on merkittävää, etenkin asennekasvatuksessa ja parannettaessa vanhempien tietoja lastensa arkisesta mediakäytöstä.
- Selkeytetään kansallisella tasolla viranomaisten keskinäinen koordinointivastuu lasten ja nuorten turvallisen mediaympäristön ja mediakasvatuksen kehittämisessä.
- Vastataan nopeasti kehittyvän mediaympäristön haasteisiin ja selvitetään valtion elokuvatarkastamon toimintojen laajentamista mediakasvatukselliseen tutkimus- ja kehittämistyöhön. Lisäksi tarkistetaan, että alaikäisten suojelua koskeva lainsäädäntö vastaa medioiden kehitystä.
- Tuetaan verkkodemokratiavälineistön kehittämistä muun muassa Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n yhteydessä toimivan valtikka.fi portaalin kautta, joka tukee nuorten kansalaistoimintaa. Verkkodemokratian kehittämisessä monikulttuurisuus nostetaan esiin.

Edistetään kansalaistaitoja ja osallisuutta

Ohjelman tavoitteena on edistää lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemista ja vaikuttamismahdollisuuksia. Näin herätetään kiinnostusta myös kansalaisyhteis-

kunnassa toimimiseen ja politiikkaan. Huolehditaan vaikutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvoisuudesta tyttöjen ja poikien sekä erilaisten lasten ryhmien kesken.

Lasten ja nuorten osallistumisen säädösperusta on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, perustuslaissa, nuorisolaissa (72/2006), kuntalaissa (365/1995) ja koulutusta koskevissa laeissa. Myös uusi lastensuojelulaki vahvistaa lapsen mielipiteen huomioon ottamista. Lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemiselle sekä osallistumiselle on kuitenkin vielä liian vähän mahdollisuuksia. Kansainvälisesti vertailtuna suomalaiset lapset ja nuoret kokevat vaikutusmahdollisuutensa koulussa vähäisiksi.

Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien lisäämiseksi tarvitaan heidän mielipiteidensä parempaa huomioimista erilaisten palveluiden kehittämisessä ja arjen käytännöissä. Lisäksi tarvitaan osallistumisen rakenteiden vahvistamista esimerkiksi kouluissa ja kuntatasolla. Myös valtionhallinnossa on kehitettävä lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemista. Esimerkiksi oikeusprosesseja tulee kehittää lapsiystävälliseen suuntaan. Päätösten lapsivaikutusten arviointi edellyttää parempaa tietoa ja myös tutkimusta lasten omista mielipiteistä.

Myös poliittisen kansalaisuuden rajoja tulee tarkastella ennakkoluulottomasti.

- Lisätään lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia ja heidän osallistumistaan varhaiskasvatusympäristöjen, koulujen, oppilaitosten, kirjastojen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin.
- Lisätään lasten ja nuorten mielipiteiden huomioon ottamista sosiaali- ja terveyspalveluissa ja niiden kehittämisessä sekä yhdyskuntasuunnittelussa.
- Vahvistetaan oikeusprosessin lapsiystävällisyyttä.
- Huolehditaan tarpeellisista lainsäädännön muutoksista lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen lisäämiseksi.

2.2 Lapsiperheiden hyvinvointi

Lisätään matalan kynnyksen palveluja ja avointa toimintaa

Perheiden hyvinvoinnin ytimenä on toimiva ja tasapainoinen vanhemmuus. Tavoitteena on arjen hallinnan lisääminen kaikissa perheissä. Kehitteillä olevalla perhekeskusmallilla tuetaan vanhemmuutta ja lapsia. Kehittämistyössä käytetään hyväksi pohjoismaissa tehtyjä malleja kuten esimerkiksi Leksandsmodellen. Tavoitteena on ylisukupolvisen syrjäytymisketjun katkaisu. Varhaista puuttumista ja tiedonkulkua parannetaan päivähoidosta kouluun siirtymisvaiheessa.

Tavoitteena on lapsiperheitä tukeva palvelujärjestelmä, joka luo lapsille ja nuorille hyvinvointia edistävän saumattoman verkoston. Palvelujärjestelmän tulee olla ennaltaehkäisevästi hyvinvoinnin uhkia poistava ja tehokkaasti ongelmiin tarttuva. Toimivuus ja vaikuttavuus edellyttävät kaikille väestöosille kohdentuvia ja asiakkaan tarpeisiin vastaavien palvelujen tuottamista.

- Palvelujärjestelmän toimiessa perhekeskusmallin mukaisesti, ovat sen oleellisia osia neuvolat, päivähoido ja koulu sekä muut lapsiperheiden tarvitsemat yhteiskunnalliset hyvinvointipalvelut. Näiden palvelujen yhteistyötä lisätään paikallisella tasolla perhekeskusmallin levittämällä valtakunnallisesti. Vanhemmuuden tuen muotoja kehitetään perhekeskusmallin mukaisesti, jolloin kansalaisjärjestöt ja julkiset palvelut ovat yhteisesti vuorovaikutuksessa perheiden kanssa.
- Tuetaan yhteispohjoismaista kehittämistyötä ja tiedonvaihtoa perhekeskusmallista yhdessä kansalaisjärjestöjen, STAKES:n ja kuntien kanssa.
- Turvataan tukipalvelut lapsille ja nuorille etenkin kun perheessä esiintyy väkivaltaa, mielenterveys- tai päihdeongelmia.
- Selvitetään varhaiskasvatuksen asema hallinnossa.

Puututaan lapsiperheiden köyhyyteen

Taloudellinen toimeentulo on keskeinen tekijä perheiden hyvinvoinnissa. Tavoitteena on, ettei perheille tule asettaa kohtuutonta taloudellista lisärasitetta uuden sukupolven kasvattamisesta ja yhteiskunnan tulevaisuuden turvaamisesta. Taloudellisen toimeentulon perustana on vanhempien mahdollisuus osallistua työelämään. Tavoitteena on, että äideille ja isille mahdollistetaan perheen ja lasten tarpeiden sekä työelämän vaatimusten yhteensovittaminen. Perheen ja työn joustavan, perhelähtöisen yhteensovittaminen kautta perheellistyminen mahdollistuu kaikille perhettä suunnitteleville ja lasten hoivasta sekä kasvatuksesta voidaan huolehtia.

Lapsiperheiden asema tulonjaossa alkoi heikentyä 1990-luvulla, kun lapsiperheiden verotusta kiristettiin poistamalla lapsi- ja yksinhuoltajavähennykset, etuuksia leikattiin ja inflaatio heikensi etuuksien reaaliarvoa. Vuonna 2004 lapsiköyhyysaste oli jo 12,3 prosenttia, kun vuonna 1990 se oli vain 4,9 prosenttia. Köyhyysriski on suurin yksinhuoltajaperheissä, pienten lasten perheissä ja monilapsisissa perheissä. Neljännes yksinhuoltajaperheistä sai toimeentulotukea vuonna 2005.

Lapsiperheiden köyhyyden taustalla on vanhempien työttömyyttä, pätkä- ja osaaikatoita, työmarkkinoilta syrjäytymistä ja pienipalkkaisuutta. Pitkäaikaissairaudet ja vammaisuus voivat heikentää oleellisesti perheen taloudellista selviytymiskykyä. Myös opiskelijaperheiden taloudellinen asema on heikko.

- Vähennetään lapsiperheiden köyhyyttä ja siten edistetään lasten keskinäistä tasa-arvoa. Tätä varten politiikkaohjelma seuraa sosiaaliturvan uudistuskomitean (SATA) työtä ja sen ehdotuksia.
- Ohjelmassa arvioidaan lapsiperheiden ja itsenäistyvien nuorten asumiseen liittyvien yhteiskuntapoliittisten ratkaisujen toimivuutta ja vaihtoehtoja, muun muassa vaihtoehtoisten ja kohtuuhintaisten asumisratkaisujen tavoitettavuutta kaikille väestöryhmille ja alueellisesti yhdenvertaisesti.

Vähennetään väkivaltaa

Tavoitteena on perheväkivallan ja eteenkin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Poliitiikkaohjelmassa otetaan huomioon väkivallan vähentäminen ja turvallisuuden parantaminen laajana ennalta ehkäisyyn painottavana kokonaisuutena. Tällöin esimerkiksi nuorisotyön, koulun, neuvoloiden ja perheiden tehtävät ja roolit nousevat vahvasti esille.

- Huomioidaan sisäisen turvallisuuden ohjelmassa toimenpiteiden kohdistaminen huonossa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin. Ohjelman tavoitteisiin ja toimenpiteisiin lisätään toimenpiteitä näiden kaikkein huono-osaisimpien lasten ja nuorten aseman parantamiseksi. Turvallisuusviranomaiset osallistuvat paikallistasolla moniammatilliseen yhteistyöhön syrjäytymisuhkien varhaiseksi tunnistamiseksi ja tukemiseksi.
- Otetaan käytännöksi väkivallasta kysyminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.
- Toteutetaan nollatoleranssi koulukiusaamisessa ja STAKES:n varhaisen puuttumisen toimijoita yhdistävää Varpu-verkostoa hyödynnetään koulukiusaamisen vastustamisessa.
- Perustetaan pysyvän kansallisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn vastuuyksikkö.
- Lisätään tietoa lapsiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä ja lasten turvallisuuden tilasta varmistamalla säännönmukainen lasten uhritutkimus.

Vahvistetaan lasten ja nuorten terveellisiä elämäntapoja

Sosiaalisten kysymysten lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota lasten ja nuorten arkiseen terveiskäyttäytymiseen. Kouluterveystutkimus on osoittanut, että kouluikäisten päivittäinen väsymys on yhteydessä huonoon ateriarvotmiin, vähäiseen liikkumiseen, myöhään valvomiseen, alkoholin käyttöön ja tupakointiin. Mitä useampia epäedullisia terveystottumuksia nuorella on, sitä yleisempää myös on päivittäinen väsymys. Tavoitteena on, että arjen ympäristöjen on tuettava lasten tervettä kasvua ja kehitystä. Koti on lapsen tärkein ympäristö, mutta ei ainoa eikä riittävä. Lasten vanhempia ja lasten kanssa työskenteleviä on kannustettava tukemaan lapsen tervettä kehitystä. Terveempien vaihtoehtojen on oltava helposti kaikkien saatavilla.

Tavoitteena on hyvinvoinnin lisääminen vanhemmuutta tukemalla ja arkisena huolenpitona lapsista ja nuorista. Tavoitteena on, että jokainen lapsi liikkuisi vähintään tunnin päivässä, söisi valtion ravintosuositusten mukaisesti 400 grammaa hedelmiä ja vihanneksia päivässä sekä nukkuisi riittävästi.

- Toteutetaan asennekasvatuskampanja arjen hyvinvoinnin tekijöistä yhdessä kansalaisjärjestöjen, sektoritutkimuslaitosten, median sekä muiden tahojen kanssa.
- Lisätään lasten, nuorten ja perheiden kotimaisten vihannesten ja hedelmien luomu- ja lähiruokatuotteiden käyttöä.
- Ehkäisevään työhön perusterveydenhuollossa (neuvolat, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto) integroidaan seksuaaliterveyden edistämisen näkökulma. Nuorten seksuaalineuvontapalvelut järjestetään lähipalveluina osana koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa sekä mahdollisuuksien mukaan erillisinä nuorisopalveluina.

2.3 Syrjäytymisen ehkäiseminen

Edistetään elämänhallintataitoja ja motivoidaan nuoria koulutukseen

Tavoitteena on hallituskauden aikana selvittää opiskelun, työn ja työttömyisyyden tilastojen ulkopuolelle jäävien nuorten määrä, lisätä heidän elämänhallintataitojaan sekä motivoida heitä koulutukseen ja työelämään. Hallitus on tehnyt määräraharahavaruuden koko kehyskaudelle nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja työllisyyden parantamiseen. Tavoitteena on luoda kokonaisuus, jossa nuorisotyö, koulu, työhallinto sekä sosiaali- ja terveystoimi toimivat yhdessä syrjäytymisen ennaltaehkäisemisessä. On myös tärkeää selkiyttää eri viranomaisten vastuunjako lasten ja nuorten tarvitsemassa tukitoiminnassa ja arvioida tukipalvelujen saavutettavuutta ja riittävyyttä.

Tavoitteena on vähentää syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrää muun muassa työpajatoiminnan ja ehkäisevän nuorisotyön laajentamisen ja vakiinnuttamisen kautta. Valtion talouden tarkastusviraston (VTV) "Nuorten syrjäytymisen ehkäisy" -raportti osoittaa, että nuorten syrjäytymisellä on suuret taloudelliset vaikutukset. Kustannus on yhteiskunnalle sitä suurempi, mitä pidempään tuen antamista lykätään.

Tavoitteena on kehittää keinoja, joilla autetaan erityisesti sellaisia nuoria, jotka uhkaavat syrjäytyä jo peruskoulun aikana. Poliittikaohjelman toimenpiteet kohdennetaan erityisesti vaikeassa elämäntilanteessa oleviin nuoriin.

- Tehdään perusselvitys lapsille ja nuorille tarjottavista tukipalveluista ja niiden saavutettavuudesta sekä määritellään toimiva vastuunjako eri toimijoiden kesken.

- Nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä on keskeistä perusnuorisotyöhön ja -politiikkaan liittyvä nuorten sosiaalinen vahvistaminen, jota kaikki nuoret tarvitsevat eri kehitysvaiheissa.
- Kehitetään, laajennetaan ja vakiinnutetaan työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö valtakunnallisesti.
- Kehitetään uusia malleja työpaikoilla tapahtuvaan oppimiseen.
- Tuetaan peruskoulun lopettavien oppilaiden siirtymistä toiselle asteelle.
- Selvitetään ja tuetaan nuorten omaa taloudenhallintaa sekä lasten ja nuorten asemaa velkaongelmista kärsivissä perheissä.

Lasten ja nuorten harrastukset, osallisuus liikuntaan, taiteeseen ja kulttuuriin

Liikunta on lasten ja nuorten suosituin harrastusmuoto, mutta sen harrastamista tulee edelleen lisätä myönteisten terveystulosten vuoksi. Opetusministeriön käynnistäessä lasten ja nuorten liikuntaohjelman kolmannen vaiheen vuonna 2008 tavoitteena on lisätä osallisuutta vahvistavia toimintamalleja, aikaansaada laajempaa poikkihallinnollista yhteistyötä koulujen, nuoriso- ja sosiaalitoimen sekä lastenkulttuurikeskusten kanssa.

Edistetään lasten ja nuorten harrastuneisuutta ja osallisuutta liikuntaan, taiteeseen, kulttuuriin ja kulttuuriperimään, jotka ovat tärkeitä lapsen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan, koulujen kerhotoiminnan, taiteen perusopetuksen, lasten ja nuorten liikuntatoiminnan sekä muun harrastustoiminnan tukemisen tavoitteena on sosiaalisilta taidoiltaan ja itsetunnon vahva sekä ympäristöönsä vastuullisesti suhtautuva nuori. Tavoite on, että puolet peruskoululaisista on mukana kerhotoiminnassa. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittäminen edellyttää palvelun tarjoamista kaikille sitä haluaville lapsiperheille. Samalla tulee huolehtia siitä, että korkeat palvelumaksut eivät estä osallistumista aamu- ja iltapäivätoimintaan, joka ehkäisee osaltaan syrjäytymistä ja tarjoaa varhaista tukea.

- Edistetään eri kerho- ja harrastustoiminnan poikkihallinnollista yhteistyötä ja koordinaatiota sekä tuetaan palvelun saattamista kaikkien lasten ulottuville riippumatta alueellisesta sijainnista tai perheiden taloudellisesta tilanteesta.
- Edistetään kuntakoordinoituja liikunnallisia iltapäivätoiminnan yhteishankkeita, joissa painopisteenä on kuntien sekä liikuntajärjestöjen ja kulttuurialan toimijoiden välinen yhteistyö.

Lasten ja nuorten hyvinvointia tukeva ympäristö

Tavoitteena on lasten ja nuorten hyvinvointia tukeva ympäristö. Rakennettuun ympäristöön voidaan vaikuttaa kaupunkisuunnittelun kautta ja tavoitteena on parantaa asuinalueiden viihtyvyyttä ja lapsi- sekä nuorisomyönteisyyttä.

- Käynnistetään poikkihallinnollinen ohjelma lähiömäisten asuinalueiden viihtyvyyden parantamiseksi, segregaaation ehkäisemiseksi, alueiden kilpailukyvyyn lisäämiseksi sekä kehitetään kiinteistöjen käyttöä ja kuntoa.
- Vaikutetaan suurkaupunkipolitiikkaan tavoitteena ehkäistä sosiaalista ja alueellista eriytymistä.
- Valmistellaan kunnille ja taloyhtiöille välineitä leikkivän ja turvallisen asuinympäristön luomiseksi sekä levitetään tähän liittyviä hyviä käytänteitä.
- Turvataan kaavoituksella ja rakentamisella hyvä kasvuympäristö lapsille ja nuorille. Vaikutetaan hyvällä liikennesuunnittelulla ja maankäytöllä siihen, että lapset voivat koulu- ja harrastusmatkoillaan liikkua turvallisesti ilman saattajaa.
- Tehostetaan onnettomuuksien ja tapaturmien ehkäisemiseksi koulujen perusopetuksen antamaa turvallisuusopetusta ja turvallisuuden aihekonaisuuksien näkymistä eri oppiaineissa ja koulun toimintakulttuurissa.
- Tehostetaan kodin ja koulun yhteistyötä, jolla luodaan pohja liikenneturvallisuuden arvostukselle. Vaikutetaan nuoriin kuljettajiin liikenteessä muun muassa kehittämällä mopokorttikoulutusta.

3 Ohjelman seuranta ja arviointi

Hyvinvoinnin tavoitteiden toteutumista on haastavaa mitata, koska selkeitä indikaattoreita ei aina ole löydettävissä. Erityisesti ehkäisevässä toiminnassa toimenpiteiden tulokset ovat yleensä mitattavissa vasta paljon myöhemmin. Joskus ehkäisevän toiminnan tuloksia ei ole mahdollista osoittaa lainkaan.

Ennen politiikkaohjelman käynnistymistä on toteutettu ja käynnistetty jo monia toimenpiteitä, joiden toteutumista politiikkaohjelma tukee ja seuraa. Monet eritasoiset strategiat ja ohjelmat vaikuttavat hallituskauden aikana ja ulottuvat sen ohi. Esimerkkeinä mainittakoon kansanterveysohjelma Terveys 2015, Hyvinvointi 2015-ohjelma, sisäisen turvallisuuden ohjelma, jonka pidemmän aikavälin tavoitetila on asetettu vuodelle 2015, tai helmikuussa 2003 hyväksytty Opetusministeriön strategia 2015. Lisäksi keskeinen ohjelman tavoitteiden kannalta on vuoden loppuun mennessä valmistuva Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma sekä Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma.

Politiikkaohjelman vaikuttavuuden arviointi jäsentyy ohjelman osa-alueiden mukaisesti. Osa-alueet muodostavat keinoklustereita, joita seurataan toimenpiteisiin liitettyjen indikaattoreiden mukaan.

Lapsilähtöinen yhteiskunta

Tavoite	Indikaattorit
Hyvinvoinnin tietopohjan kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> - Hallituskauden lopulla on luotu seurantajärjestelmä - Lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannan tietopohjan puutteet on paikattu
Päätösten lapsivaikutusten arvioinnin kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> - Lapsivaikutusten arviointia tukeva yksikkö on perustettu - Lapsivaikutusten arvioinnin koulutus on käynnistetty - Lapsivaikutusten arvioinnin seuranta hallinnon- aloittain
Lapsen oikeuksista tiedottamisen lisääminen	<ul style="list-style-type: none"> - Lasten oikeuksien sopimuksen tuntevien määrä. Osuus (%) yläkoululaisista ja palvelukseen astuvista varusmiehistä
Vahvistetaan lasten ja nuorten mediaympäristön turvallisuutta ja medialukutaitoa	<ul style="list-style-type: none"> - Mediakasvatusta ja -lukutaitoa edistäviä materiaaleja on tuotettu, hyvien toimintamallien saatavuus - Alaikäisten suojelua koskevan lainsäädännön kehittäminen nykyistä mediaympäristöä vastaavammaksi - Päätös kansallisen tason viranomaisvastuusta alan kehittämistyön johtamisessa
Kansalaistaitojen ja osallisuuden edistäminen	<ul style="list-style-type: none"> - Selvitys lasten ja nuorten omista näkemyksistä vaikutusmahdollisuuksistaan koulussa ja muissa palveluissa - Päätös äänioikeuden mahdollisesta laajentamisesta - Arvio koulujen tarjoaman yhteiskunnallisen opetuksen määrästä ja sisällöstä - Nuorten äänestysaktiivisuus

Lapsiperheiden hyvinvointi

Tavoite	Indikaattorit
Matalan kynnyksen palvelujen ja avoimen toiminnan lisääminen	<ul style="list-style-type: none"> - Perhekeskusmallilla toteutetun palvelurakenteen määrällinen kehitys - Vanhemmuuden sosiaalinen tuki, kasvatus- ja perheneuvoloiden käyntimäärät (erikseen lapset/nuoret) - Kunnallista kotipalvelua saaneiden lapsiperheiden määrä
Lapsiperheiden köyhyyden vähentäminen	<ul style="list-style-type: none"> - Sosiaaliturvauudistuksen lapsiperheiden hyvinvointia lisäävät toimenpide-ehdotukset ja niiden toteutus - Osuus lapsista (% , alle 18 v.), jotka elävät pienituloisissa kotitalouksissa (kotitalouden tulot alle 60 % kotitalouksien mediaanituloista) - Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden nuorten määrä
Väkivallan vähentäminen	<ul style="list-style-type: none"> - Koulukiusattujen lasten osuus - Rikoksen uhriksi joutuneiden lasten määrä - Poliisin tietoon tulleiden perhe- ja lähisuhdeväkivallan määrät - Kansallisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn vastuuyksikön perustaminen

Tavoite	Indikaattorit
Lasten ja nuorten terveellisten elämäntapojen vahvistaminen	<ul style="list-style-type: none"> - Osuus lapsista 14–18 v., jotka nukkuvat riittävästi vuorokaudessa - Osuus lapsista 14–18 v., jotka harjaavat hampaansa ainakin kerran päivässä - Osuus lapsista 14–18 v., jotka syövät 400g vihanneksia /hedelmiä päivässä - Osuus lapsista 14–18 v., jotka liikkuvat vähintään tunnin päivässä - Tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa juovien lasten ja nuorten osuus - Alle 18 v. tehdyt abortit

Syrjäytymisen ennaltaehkäisy

Tavoite	Indikaattorit
Elämähallintataitojen edistäminen ja nuorten koulutukseen motivoiminen	<ul style="list-style-type: none"> - Rekisterien ulkopuolisten nuorten määrän kehitys ja ko. nuorten sijoittuminen työpajoihin, opiskeluun ja työ-elämään - Suoraan peruskoulusta toiselle asteelle siirtyvien oppilaiden osuus ikäluokasta - Työpajatoiminnan saavutettavuus - Työpajatoiminnan vaikuttavuus (mukana olleiden sijoittuminen työpajatoiminnan päätyttyä) - Nuorten (15–19 ja 20–24 v.) osuus, joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta eivätkä ole koulutuksessa, varusmies- tai siviilipalveluksessa tai eläkkeellä - Nuorisotyöttömyysaste % - Huostaan otettujen lasten määrä - Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä
Lasten ja nuorten harrastukset, osallisuus liikuntaan, taiteeseen ja kulttuuriin	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorten määrä, jotka oman ilmoituksen mukaan ovat kiinnostuneita politiikasta - Nuorten määrä, jotka ottavat osaa kahteen tai useampaan kansalaistoimintaan - Lasten kulttuuri- ja taidepalveluiden käytön seuranta - Lasten ja nuorten taideharrastuneisuus - Urheiluseuratoimintaan osallistuvien lasten ja nuorten määrä - Pienten (lk. 1 ja 2) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuvat (%) - Kuntien määrä, joissa on nuorisolain mukainen lasten ja nuorten kuulemisjärjestelmä käytössä
Lasten ja nuorten hyvinvointia tukeva ympäristö	<ul style="list-style-type: none"> - Lasten liikennetapaturmien määrä - Alkoholien kokonaiskulutus (100 % alkoholia/asukas) - 15–18-vuotiaiden mopokuolemien määrä - 18–29-vuotiaiden auto- ja moottoripyöräkuolemien määrä - Alle 25-vuotiaiden asunnottomien määrä

ERITYISSEURATTAVAT AIHEALUEET

1 ILMASTO JA ENERGIA

Hallitusohjelman tavoitteet

Ilmastonmuutos ja globalisaatio vahvistavat kansojen ja kansalaisten keskinäistä riippuvuutta. Rajat ylittävät ympäristöongelmat sekä väestön ikärakenteen muutos tuovat poliittisiin päätöksiin sukupolvet ylittävän ulottuvuuden. Vastaamalla näihin haasteisiin Suomi voi sekä menestyä että kantaa vastuunsa globaalien ongelmien ratkaisijana.

Suomen on osaltaan ja yhdessä muun Euroopan unionin kanssa kannettava vahva vastuu ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Ilmastonmuutosta hallitus pyrkii hillitsemään vähentämällä kasvihuonekaasupäästöjä, parantamalla energia- tehokkuutta sekä edistämällä lukuisin toimin uusiutuvan energian käyttöä. Energian käytön kasvua hillitään määrätietoisin toimin ja pyritään taittamaan energian kulutuksen kasvu. Ilmasto- ja ympäristösitoumusten toteuttamisen ohella hallituksen energiapolitiikan tavoitteena on varmistaa energian toimitusvarmuus ja kohtuuhintaisuus sekä kasvattaa energian omavaraisuutta.

Ilmasto- ja energiapolitiikan tavoitteiden saavuttamiseksi käynnistetään toimia laajalti eri hallinnonaloilla. Liikenteelle asetetut energiansäästö- ja ilmastotavoitteet saavutetaan vähentämällä liikenteen ympäristöhaittoja sekä edistämällä joukkoliikennettä, ympäristöystävällisiä kuljetusmuotoja ja siirtymällä biopohjaisiin polttoaineisiin liikenteessä. Metsätaloudessa tarvitaan toimenpiteitä puuvarannon kasvattamiseksi Suomen sitouduttua Kioton sopimuksen artiklaan 3.4. Puuvaroja ja samalla niihin sitoutuvaa hiilidioksidimäärää lisätään tehostamalla metsänhoitotoimia. Metsien kasvu mahdollistaa myös teollisuus- ja energiapuun lisääntyvän käytön. Yhdyskuntarakenteen eheyttämistä edistetään muun muassa valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita tarkistamalla, asuntopoliittisella toimenpideohjelmalla, suurkaupunkipolitiikalla sekä käyttämällä kunnissa kaavoituksen ja maapolitiikan keinoja aktiivisesti ja monipuolisesti. Asuntopoliitikassa ja rakentamisessa vastataan energiatehokkuuden lisäämisen vaatimuksiin.

Toimia ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi jatketaan.

Unionin roolia kansainvälisessä ilmastopolitiikassa vahvistetaan. Tavoitteena on osana Euroopan unionia päästä maailmanlaajuiseen sopimukseen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi ja hallitus toimii aktiivisesti EU:ssa ja muissa kansainvälisissä järjestöissä tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

Suomi painottaa kehityspolitiikassaan köyhyyden vähentämisen lisäksi aiempaa vahvemmin ympäristö- ja ilmastokysymyksiä, kriisien ennaltaehkäisyä sekä rauhanprosessien tukemista.

Hyvinvoinnin turvaamiseksi talouden kasvua ohjataan ekologisesti kestäväälle pohjalle. Ilmastonmuutoksen torjunta määrittää talouden reunaehdoja yhä voimakkaammin. Toteuttamalla määrätietoista ilmastopolitiikkaa Suomi ottaa osansa ilmastoteknologian maailmanmarkkinoista ja sen mukanaan tuomista työpaikoista.

Päätettyjen energia- ja ilmastopoliittisten toimien riittävyys arvioidaan uudelleen EU:n taakanjakopäätösten jälkeen.

Keskeiset politiikkahankkeet ja -kokonaisuudet

Tässä luvussa käsitellyjen aiheiden lisäksi hallitusohjelmassa on ilmasto- ja energiapolitiikan kannalta keskeisiä kytkentöjä muun muassa turvallisuuskysymyksiin, innovaatiopolitiikkaan ja sektoritutkimuksen kehittämiseen. Useat hallituksen periaatepäätökset kuten kansallinen metsäohjelma, valtakunnallinen jätesuunnitelma ja valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkistaminen sisältävät myös ilmastopolitiikan kannalta seurattavaa aineistoa. Seurantaa tukevia indikaattoreita näillä alueilla kehitetään tavoitteiden täsmentyessä ja työn edetessä.

1.1 Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia

Hallitus laatii pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategian, jossa määritellään kymmeniksi vuosiksi eteenpäin Suomen ilmasto- ja energiapolitiikan keskeiset tavoitteet ja keinot osana Euroopan unionia ja sen tavoitteita. Strategia sisältää myös sopeutumistoimet. Osana ilmasto- ja energiastrategian valmistelua laaditaan tiukennettu energiansäästöohjelma. Ilmasto- ja energiastrategian on tarkoitus valmistua vuoden 2008 aikana, minkä jälkeen se annetaan selontekona eduskunnalle.

Indikaattorit:

- Strategian eteneminen (puolivälin tarkastelu, jossa täsmennetään lopputarkastelun indikaattorit)
- Toimenpiteiden seuranta (lopputarkastelu)

1.2 Tulevaisuusselonteko ilmasto- ja energiapolitiikasta

Hallitus laatii tulevaisuusselonteon ilmasto- ja energiapolitiikasta. Selonteon tarkastelu ulottuu vuosisadan puoliväliin asti ja tarvittaessa pitemmälle. Selonteko kattaa sekä ilmastonmuutoksen torjunnan että sen vaikutuksiin sopeutumisen.

Siinä tarkastellaan energiantuotannon lisäksi energian käyttöä, liikennettä, hiilinieluja ja muita päästöjen kannalta keskeisiä aloja. Tulevaisuusselonteon näkökulma on paitsi kansallinen myös globaali.

Indikaattorit:

- Selonteon eteneminen (puolivälin tarkastelu, jossa täsmennetään loppu-tarkastelun indikaattorit)
- Toimenpiteiden seuranta (lopputarkastelu)

1.3 Kasvihuonekaasupäästömäärien kehitys; yleiskuva

Suomen velvoite on pitää kasvihuonekaasujen päästöt vuosina 2008–2012 keskimäärin vuoden 1990 tasolla.

Indikaattorit:

- Kasvihuonekaasujen kokonaismäärän kehitys
- Ei-päästökauppa-sektorin, esimerkiksi liikenteen, talokohtaisen lämmityksen sekä maa- ja metsätalouden (mukaan lukien niin sanotut hiilinielut) päästöjen kehitys suhteessa sektorille varattuun päästömäärään (keskimäärin 33 Mt) vuosittain
- Arvio päästöyksiköiden osto-sopimusten kautta saatavasta päästöyksikövolyymistä suhteessa suunniteltuun 2,4 Mt määrään (Mt/Mt) vuosittain (kehitys- ja siirtymätalousmaista ostettavat päästöyksiköt)

1.4 Uusiutuvien energialähteiden edistäminen

Tavoitteena on hyvin merkittävästi lisätä uusiutuvien energialähteiden käyttöä nykyisestä noin 25 prosentin tasosta. EU:n sitovat jäsenvaltiokohtaiset uusiutuvan energian käyttötavoitteet ja sen myötä Suomen velvoite hyväksyttäneen 2008 aikana. Suomen kansallinen tavoite biopolttoaineiden käytölle vuonna 2010 on 5,75 prosenttia tieliikenteen energiankäytöstä. Biopolttoaineiden vähimmäisosuus kasvaa vuosittain. Niin sanotusti edistettävissä olevia uusiutuvia energiamuotoja ovat pienvesivoima, minivesivoima, tuulivoima, aurinkoenergia, metsähake, pelletit, puun pienkäyttö, kierrätyspolttoaineet, biokaasu, lämpöpumput ja liikenteen biopolttoaineet, muut biopolttonesteet ja muu bioenergia.

Indikaattorit:

- Niin sanotusti edistettävän uusiutuvan energian käyttö yhteensä loppukulutuksesta laskettuna
- Uusiutuvan energian osuus kokonaisenergiasta (%)
- Biopolttoaineiden osuus liikenteen polttoaineista (%) verrattuna tavoitteisiin (2 % vuonna 2008 ja 4 % vuonna 2009)

1.5 Energiatehokkuus ja energiansäästö

Tavoitteena on löytää toimivat keinot, joilla turvataan energiatehokkuuden parantaminen ja energiansäästön voimistaminen. Energian kulutuksen kasvu pyritään taittamaan. Ilmasto- ja energiastrategian yhteydessä laaditaan uusi tiukennettu energiansäästöohjelma (2008). Energiapalveludirektiivin mukaisesti Suomen kansallinen 9 prosentin energiansäästön kokonaistavoite vuodelle 2016 on 17,8 TWh. Kokonaistavoitteen kanssa linjassa oleva välitavoite vuodelle 2010 on siten 5,9 TWh.

Indikaattorit:

- Käynnistetyt toimet ja arvio energiansäästöstä (mukaan lukien uuden energiansäästöohjelman laatiminen ja toimeenpano)
- Energiansäästö vuonna 2010 verrattuna välitavoitteeseen 5,9 TWh
- Primäärienergian kulutus

1.6 Energian toimitusvarmuus

Tavoitteena on varmistaa energian toimitusvarmuus.

Indikaattorit:

- Sähkön tuotantokapasiteetti suhteessa huipputehoon, MW/MW
- Yli 12 tunnin toimituskatkokset (määrä/vuosi/käyttäjä) Energiamarkkinaviraston tilastointien mukaan

1.7 Energiaomavaraisuus

Tavoitteena on nostaa tuntuvasti energian omavaraisuutta.

Indikaattorit:

- Kotimaisen energian (vesivoima, puupolttoaineet, muut uusiutuvat energialähteet ja turve) osuus energian loppukulutuksesta

1.8 Veropoliikka

Energiaverotusta uudistetaan ympäristöystävällisempään suuntaan. Energiaverojen korotuksella tavoitellaan energian säästöä ja energiatehokkuuden parantamista. Selvitetään uusia liikenteen ohjauksen taloudellisia instrumentteja. Energiaverojen korotus kohdistetaan kaikille energiatuotteille painottaen kuitenkin päästökaupan ulkopuolista sektoria eli liikennepolttoaineita, sähköveroluokkaa 1 (kotitaloudet, palvelut ja maatalous) sekä kevyttä polttoöljyä. Biopolttoöljylle esitetään samalla verottomuutta. Liikennepolttonesteiden veromuutoksella lisätään ja tehostetaan ajoneuvon käyttöön perustuvaa verotusta ja uusien ympäristöystävällisten autojen hankintaan liittyvää verotusta kevennetään.

Indikaattorit:

- Liikenteen ohjauksen taloudellisten instrumenttien kehitystyön eteneminen
- Energiaverojen korotusten kohdentuminen
- Ajoneuvon käyttöön perustuvan verotuksen tehostuminen
- Energiaverotuksen vaikutukset autokantaan ja polttoainekulutukseen
- Vaikutukset erilaisten ajoneuvojen käyttöön
- Ympäristöverojen osuus koko verotuotosta

1.9 Liikennepolitiikka

Liikennepolitiikalla ja älykkään liikenteen palveluilla tuetaan ilmastopolitiikkaa, kestävää kehitystä ja turvallista liikkumista. Joukkoliikennettä ja ympäristöystävällisiä kuljetusmuotoja edistetään ja kevyen liikenteen olosuhteita parannetaan. Logistiikkaa tehostetaan ja raideliikennettä edistetään.

Indikaattorit:

- Kaupunki- ja seutulippujen myynti ja niillä tehdyt matkat sekä junien lähiliikenteen matkat
- Eri liikennemuotojen kulkutapaosuudet
- Rautatiekuljetusten osuus kotimaan tavaraliikenteestä
- Kevyen liikenteen väylien pituus / kunto
- Ensirekisteröityjen henkilöautojen hiilidioksidipäästöt*
- Kaupunkiseutujen joukko- ja kevyen liikenteen kehittämissuunnitelmien lukumäärä
- Raideliikenteen investointien osuus liikenneinvestoinneista

1.10 Maa- ja metsätalous

Maatalouden kasvihuonekaasujen päästöjen hillitsemistä jatketaan "Kansallisen energia- ja ilmastostrategian" linjauksen mukaisesti. Metsäsektorin tulevaisuus- katsauksessa esitettyjä kansallisen metsäneuvoston linjauksia noudatetaan.

Hajautettua bioenergian tuotantoa kehitetään. Hallitus käynnistää maatilatalouden energiaohjelman, jolla pyritään toteuttamaan EU:n energiadirektiivin energiansäästövelvoitteet sekä kehitetään energiakatselmuksia. Metsien kasvua ja puuvarantoa lisätään kestäväällä tavalla ja puun energiakäyttöä tuetaan.

Indikaattorit:

- Maatilatalouden energiaohjelman eteneminen
- Energiakasvien osuus kokonaisviljelyalasta
- Metsänhoidon ja metsänparannustöiden työmäärät (htv/vuosi)
- Metsähakkeella, biokaasulla ja peltobiomassalla tuotetut energiamäärät (TWh)
- Biopolttoaineiden tuotannon ja käytön kasvihuonekaasuvaikutukset

1.11 Yhdyskunnat ja rakentaminen

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen yhtenä tavoitteena on kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja ympäristökuormituksen vähentäminen. Asuntopolitiikassa vastataan myös energiatehokkuuden lisääntyviin vaatimuksiin.

Indikaattorit:

- Yhdyskuntarakenteen kehitys erityisesti keskeisillä kaupunkiseuduilla; esimerkiksi rakentamisen sijoittuminen
- Korjausrakentamisen strategia 2007–2017: arvio kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisen kannalta

1.12 Suomen tavoitteet kansainvälisessä ilmastopolitiikassa ja vaikuttamisessa

Suomi osaltaan yhdessä muun Euroopan unionin kanssa kantaa vahvan vastuun ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Tavoitteena on osana Euroopan unionia päästä maailmanlaajuiseen sopimukseen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi. Suomi edistää johdonmukaista toimintaa, yhteistyötä ja työnjakoa eri foorumien kesken. Ilmasto- ja energiakysymykset huomioidaan kattavasti Suomen suhteissa muihin EU- ja kolmansiiin maihin. Ilmastoteknologian kansainvälistä kauppaa edistetään. Monenkeskisessä yhteistyössä tukea suunnataan köyhimpien maiden energiansaannin turvaamiseen, ilmastonmuutoksen torjuntaan sekä kykyyn sopeutua ilmastonmuutoksen seurauksiin. Ilmasto- ja energiapolitiikka muovaa myös vahvasti hallituksen kehityspolitiikkaa.

Indikaattorit: (kehitetään indikaattoreita ja kriteereitä, joilla voidaan arvioida)

- Ilmastoteknologian edistämisen vaikutuksia
- Ilmastokysymysten sisällyttämistä kehityspolitiikkaan ja kehityspolitiikan tuloksellisuutta

1.13 Ilmastonmuutokseen sopeutuminen

Ilmastonmuutokseen sopeutuminen on osa vuoden 2005 kansallista strategiaa Kioton pöytäkirjan toimeenpanemiseksi. Ensi vaiheen sopeutumistoimet (sekä poikkisektoraaaliset että toimialakohtaiset) käynnistetään. Yhdyskuntien suunnittelussa varaudutaan tulvariskeihin ja ilmaston muutoksesta johtuviin muihin säätilan ääri-ilmiöihin. Luonnon monimuotoisuuden suotuisa tila säilyy pitkällä aikavälillä.

Indikaattorit:

- Poikkihallinnollisten toimien (havainto- ja varoitusjärjestelmät sekä tutkimus- ja kehittämistoiminta) eteneminen
- Toimialoilla laaditut ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmat sekä ensi vaiheen toimien eteneminen
- Tulvavahingot yhdyskunnissa

2 OSAAMINEN JA INNOVAATIOT

Hallitusohjelman tavoitteet

Osaamisen ja innovaatiot yhdistävä politiikkakokonaisuus kattaa laajasti koulutus-, tiede-, tutkimus- ja teknologiapolitiikan sekä elinkeino- ja työllisyyspolitiikan keinoja, joilla tähdätään kansantalouden tuottavuuden ja kilpailukyvyn parantamiseen. Myös kulttuuripolitiikalla on yhteys teema-alueeseen, koska luovuus ja innovatiivisuus liittyvät läheisesti toisiinsa.

Talouden innovaatiokapasiteettia, osaamisen kehittymistä, uuden yritystoiminnan syntymistä ja kasvun edellytyksiä hallitus vahvistaa strategisilla osaamispanostuksilla valikoituihin kohteisiin. Keskeisenä tavoitteena on uusien ideoiden hyödyntäminen, uuden teknologian luominen ja sen nopea käyttöön ottaminen, osaavan työvoiman saatavuus sekä työn viisas organisointi.

Tavoitteena on väestön koulutus- ja osaamistason kohottaminen siten, että koulutustaso lähestyy maailman kärkeä. Tasapuoliset mahdollisuudet laadukkaaseen ja maksuttomaan koulutukseen turvataan maan kaikissa osissa. Koulutusjärjestelmää ja oppilaitosverkkoa kehitetään kokonaisuutena niin, että se vastaa ammatti- ja väestörakenteen muutokseen. Yhteiskunnan luovuusperustan vahvistamiseksi parannetaan luovan työn ja toiminnan edellytyksiä sekä tuetaan luovaa tuotantoa.

Osaamisen ja innovaatiot yhdistävällä politiikkakokonaisuudella on selkeä yhteyttä työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelmaan. Muun muassa osaavan työvoiman saatavuuden varmistamiseen, työurien pidentämiseen, aikuisväestön osaamistason nostamiseen ja yrittäjyyden edistämiseen liittyvät tavoitteet ja seurantaindikaattorit on esitetty edellä politiikkaohjelmia koskevassa luvussa.

Keskeiset politiikkahankkeet ja -kokonaisuudet

2.1 Kansallinen innovaatiostrategia

Hallitus laatii kansallisen innovaatiostrategian, jossa innovaatiokäsitettä laajennetaan kattamaan teknologiset, liiketoiminnalliset ja palvelujärjestelmien kehittämiseen liittyvät innovaatiot sekä työyhteisöjen innovaatiokyvykkyyteen ja alueelliseen innovaatiopotentiaaliin liittyvät kysymykset. Kansallinen innovaatiostrategia valmistuu keväällä 2008.

Indikaattorit:

- Strategian eteneminen ja toimenpiteiden toteutumisen seuranta

2.2 Immateriaalioikeusasioiden kehittäminen osana innovaatiopolitiikkaa

Osana kansallisen innovaatiopolitiikan vahvistamista laaditaan kansallinen teollis- ja tekijänoikeuksien strategia, joka valmistuu vuoden 2009 aikana. Immateriaalioikeusasioiden (IP) tuomioistuinkäsittelyä tehostetaan keskittämällä ne näihin asioihin erikoituneille tuomioistuimille.

Indikaattorit:

- Teollis- ja tekijänoikeuksien strategian eteneminen ja toimenpiteiden toteutumisen seuranta
- IP -tuomioistuimen toiminnan käynnistäminen ja seuranta

2.3 Väestön osaamistaso ja tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet

Väestön koulutus- ja osaamistasoa kehitetään siten, että se lähestyy maailman kärkeä.

Indikaattorit:

- Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus 25–34-vuotiaista
- Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden osuus 25–34-vuotiaista
- Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus 25–34-vuotiaista
- Toisen asteen koulutuksen saatavuus

2.4 Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma

Hallitus valmistelee koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelman vuosille 2007–2012. Kehittämissuunnitelmassa linjataan koulutus- ja tiedepolitiikkaa hallitusohjelmassa esitettyjen tavoitteiden mukaisesti. Keskeisiä painopisteitä ovat muun muassa tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien tarjoaminen kaikille, koulutuksen ja tutkimuksen laatu, osaavan työvoiman varmistaminen, korkeakoulujen kehittäminen ja opettajavoimien riittävyys. Suunnitelma valmistuu vuoden 2007 lopulla.

Indikaattorit:

- Kehittämissuunnitelman eteneminen (puolivälin tarkastelu, jossa täsmennetään lopputarkastelun indikaattorit)
- Toimenpiteiden seuranta (lopputarkastelu)

2.5 Tutkimus- ja kehitysrahoituksen lisääminen

Hallituksen tavoitteena on turvata taloudelliset ja rakenteelliset edellytykset tehdä laadukasta, monialaista perus- ja soveltavaa tutkimusta ja vahvistaa talouden innovaatiokapasiteettia strategisilla osaamispanostuksilla. Tavoitteena on nostaa tutkimus- ja kehitysrahoituksen osuus neljään prosenttiin bruttokansantuotteen tiede- ja teknologianeuvoston linjausten mukaisesti.

Indikaattorit:

- T&K-toiminnan rahoitus ja osuus bruttokansantuotteesta
- T&K-rahoitus toimialoittain (mukaan lukien ympäristö, energia, palvelut)
- Julkinen ja yksityinen T&K-rahoitus
- T&K-rahoituksen alueellinen tarkastelu

2.6 Tutkimus- ja kehitysrahoituksen suuntaaminen osaamispohjan vahvistamisen kannalta keskeisiin kohteisiin

Tavoitteena on, että julkisen tutkimus- ja kehittämisrahoituksen lisäpanostukset kohdistetaan erityisesti aloille ja kohteisiin, jotka ovat suomalaisen osaamisen vahvistamisen kannalta keskeisiä.

Indikaattorit:

- Strategisen huippuosaamisen keskittymät; keskittymien valmistelun ja toteutuksen seuranta ja arviointi
- Osaamiskeskusten yhteiset hankkeet, klustereiden kansallisesti ja kansainvälisesti kilpailtu rahoitus, OSKE-hankkeiden myötä syntyneiden yritysten määrä, uudet liiketoimintamallit, osaamiskeskusten strategiset kytkennät SHOK:keihin
- Innovaatiotoiminnan kansainvälistymisen seuranta ja arviointi
- T&K-lisärahoituksen kohdistuminen palvelusektorin, ympäristötekniikan, uusiutuvan energian ja sosiaalisten innovaatioiden tutkimukseen
- Infrastruktuurikartoitus; kansallisesti merkittävät tutkimusinfrastruktuurit, osallistuminen kansainvälisiin infrastruktuurihankkeisiin, infrastruktuurien rahoitusjärjestelyt, tutkimuslaitteistojen ajanmukaisuus, laitteistojen yhteiskäyttö
- Riittävä ja laadukas tutkijakunta; yhteisrahoitteinen tutkijanurajärjestelmä (uudistuksen valmistelun ja toteutuksen seuranta)
- Tutkimushenkilöstön määrä (tieteenaloittain, sektoreittain)
- Tohtorintutkinnon suorittaneiden osuus tutkijakunnasta (yliopistot, tutkimuslaitokset, yritykset)

2.7 Korkeakoulujen rakenteiden ja toiminnan kehittäminen

Yliopistoja ja ammattikorkeakouluja kehitetään duaalimallin pohjalta. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen työnjakoa ja tehtäviä selkeytetään ja rakenteellisen kehittämisen toimenpiteitä jatketaan. Tavoitteena on kansainvälisen huippuosaamisen lisääminen sekä osaamistasoltaan vahvemmat ja vaikuttavammat korkeakouluyksiköt. Yliopistojen taloudellista ja hallinnollista autonomiaa vahvistetaan laajamittaisella yliopistoreformilla. Ruotsinkielisen korkeakoulutuksen erityispiirteet huomioidaan reformityössä. Korkeakoulutuksen kansainvälistymiselle luodaan kansallinen strategia, jolla opiskelijoiden, opettajien ja tutkijoiden kansainvälistä liikkuvuutta lisätään.

Indikaattorit:

- Tutkimuksen ja koulutuksen innovaatioyliopisto
- Korkeakoulujen rakenneuudistuksiin tähtäävät kehittämishankkeet
- Tekniikan alan yliopistoyksiköiden määrä ja profiloituminen
- Yliopistojen taloudellisen ja hallinnollisen autonomian vahvistaminen
- Korkeakoulujen opetus- ja tutkimushenkilöstön sekä opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus, ulkomaisten tutkijoiden ja opiskelijoiden määrää suomalaisissa korkeakouluissa, tutkijakouluissa, tutkimuslaitoksissa ja yrityksissä
- Suomalaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden määrä ulkomailla
- Korkeakoulutuksen laatu ja tuloksellisuus (tieteelliset julkaisut/opetus- ja tutkimustvövuodet, tohtorin tutkinnot/professorit, ylemmät kk-tutkinnot /opetushenkilökunta, suoritetut amk-tutkinnot/päätöiset opettajat, keskimääräinen väittelyikä)
- Valtion tuottavuusohjelman vaikutukset yliopistokoulutuksen laatuun sekä tieteen ja tutkimuksen vaikuttavuuteen
- Pohjoismaisen tutkimus- ja innovaatioalueen vahvistuminen

2.8 Koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen

Koulutuksen laadun jatkuvaan kohottamiseen ja laadun varmistamiseen kiinnitetään huomiota kaikilla koulutuksen tasoilla. Erityisenä painopisteenä on perusopetuksen ja korkeakoulutuksen laadun kehittäminen. Tavoitteena on muun muassa ryhmäkokojen pieneneminen ja tuki- ja erityisopetuksen vahvistaminen perusopetuksessa.

Korkeakoulutuksessa erityisiä tavoitteita ovat muun muassa opiskelija/opettaja -suhteen parantaminen ja tulosohtausjärjestelmän uudistaminen koulutuksen ja tutkimuksen laatua painottamaan. Tavoitteena on varmistaa pätevän ja osaavan opetushenkilöstön saatavuus.

Indikaattorit:

- Perusopetuksen oppimistulokset OECD:n PISA-tutkimuksessa
- Perusopetuksen ryhmäkoko
- Korkeakoulujen opiskelija/opettaja -suhde
- Opettajakelpoisuustilanne eri oppilaitosmuodoissa ja opettajaryhmissä
- Opettajankoulutukseen hakeutuminen (hakijat/paikka)
- Opetushenkilöstön täydennyskoulutus (osallistuminen, voimavarat)
- Opetushenkilöstön työhyvinvointi ja työolosuhteet (opetushenkilöstön siirtymät opinnoista opetuslalle ja muihin tehtäviin, eläkehakuisuus, työhyvinvointia koskevat kyselyt)

2.9 Innovaatioperustan vahvistaminen luovaa työtä, toimintaa ja tuotantoa edistämällä

Luova työ, toiminta ja tuotanto vahvistavat yhteiskunnan innovaatioperustaa. Tavoitteena on huolehtia luovan työn edellytyksistä ja vahvistaa kulttuurin toimialojen työllisyyttä muun muassa parantamalla apurahansaajien sosiaaliturvaa, selvittämällä kulttuurituotteiden arvonlisäverokysymykset, ottamalla käyttöön kulttuurisetelijärjestelmä sekä kehittämällä tekijänoikeuslainsäädännön ja -järjestelmän toimivuutta. Kulttuurialojen yritys-, liiketoiminta-, tuottaja- ja manageriosaamiseen, tuotekehitys- ja innovaatiotoimintaan ja kansainvälistymiseen panostamalla lisätään luovan talouden kulttuurisia sisältöjä ja parannetaan alan työllisyyttä. Edistämällä kulttuurivientiä vahvistetaan Suomen kilpailukykyä ja kansainvälistä tunnettavuutta.

Indikaattorit:

- Kulttuurituotantojen määrä
- Kulttuurin toimialojen työllisyyden kehitys
- Kulttuurin toimialojen kansantaloudellinen vaikuttavuus
- Kulttuuriviennin arvo ja sen edistämishankkeiden vaikutus
- Kulttuurialan yritys- ja innovaatiotoimintaan liittyvän EU-rakennerahasto-kehittämishankkeen indikaattorit (hankkeisiin osallistuvien määrä ja syntyvät yhteistyöverkostot, uusien työpaikkojen määrä)
- Kulttuuripalvelujen alueellinen kattavuus
- Kirjastoverkoston kehitys (toimipisteiden määrä, sijainti, aukiolot)
- Kirjastoissa ja kouluissa olevien nettipäätteiden määrä

3 HALLINNON UUDISTAMINEN

Hallitusohjelman tavoitteet

Hallitusohjelma käynnisti laajat hallinnon rakenneuudistukset sekä keskushallinnossa että aluehallinnossa. Valtion keskushallinnossa tehdään toimialamuutokset, jotka tulevat voimaan 1.1.2008. Aluehallinnon uudistusten on määrä tulla voimaan vuoteen 2010 mennessä. Hallitus jatkaa valtionhallinnon työpaikkojen alueellistamista.

Muina hallinnon kehittämisen tavoitteina hallitusohjelma mainitsee kihlakuntajärjestelmän purkamisen, valtion kriisijohtamismallin toteuttamisen kaikilla hallinnon tasoilla sekä Ahvenanmaan itsehallinnon kehittämisen aiempien selvitysten pohjalta kiinnittäen erityistä huomiota taloudellisen järjestelmän arviointiin.

Keskeiset politiikkahankkeet ja -kokonaisuudet

3.1 Rakenneuudistukset

Rakenneuudistusten tavoitteena on, että hallinnon rakenteet on organisoitu tarkoituksenmukaisesti niin, että ne parhaalla mahdollisella tavalla tukevat ihmisten hyvinvointia ja Suomen kansallista kilpailukykyä sekä mahdollistavat taloudellisen, asiakaslähtöisten ja laadukkaiden palvelujen tuottamisen. Muutoshankkeet tulee toteuttaa hallitusti. Muutosjohtamisen edellytyksiä parannetaan ja henkilöstövoimavarojen hallintaa tuetaan työelämän laatua parantamalla. Työvoiman ikääntyminen otetaan huomioon henkilöstörakenteiden muutoksessa ja työurien suunnittelussa. Kielellisten vaikutusten arvioinnilla vireillä olevissa hallinnon uudistushankkeissa taataan kansalaisten palvelut sekä suomen että ruotsin kielellä.

Keskushallinnon kehittämisessä tavoitteena on, että keskushallinto keskittyy ydintehtäviinsä. **Aluehallinnossa** tavoitteena on aluehallintoviranomaisten työnjaon selkeyttäminen ja päällekkäisyyksien poistaminen, aluejakojen yhtenäistäminen, viranomaisten määrän merkittävä väheneminen sekä lääninhallitusten uudelleenorganisointi.

Alueellistamisen tavoitteena on työpaikkojen tasaisempi jakautuminen maan eri osiin. Määrällinen tavoite on 4 000–8 000 työpaikan sijoittaminen pääkaupunkiseudun ulkopuolelle niin, että näistä on päätetty 2011 ja toteutettu 2015.

Keskushallinnossa kootaan keskeiset hallinnon kehittämistehtävät valtiovarainministeriöön, perustetaan työ- ja elinkeinoministeriö ja muodostetaan sisäasiainministeriöön maahanmuutosta ja kotoutuksesta vastaava kokonaisuus.

Valtiovarainministeriöön siirretään sisäasiainministeriön kuntaosasto ja alueiden ja hallinnon kehittämisosastolta alue- ja paikallishallintoyksikkö tehtävineen. Maahanmuutto- ja kotouttamisasioiden kokonaisuuteen kuuluvat sisäasiainministeriön ulkomaalaisosasto sekä ainakin työministeriöstä maahanmuutto- ja työlupa-asioiden hoitaminen.

Perustettavaan työ- ja elinkeinoministeriöön kuuluvat nykyisen kauppa- ja teollisuusministeriön tehtävät, työministeriön tehtävät lukuun ottamatta maahanmuutto- ja kotoutusasioita sekä sisäasiainministeriön alueiden ja hallinnon kehittämisosasto lukuun ottamatta alue- ja paikallishallintoyksikköä. Ministeriöuudistukseen liittyen lääninhallitusten, työvoima- ja elinkeinokeskusten ja muiden piirihallintoviranomaisten ja maakuntien liittojen työnjakoa täsmennetään, poistetaan päällekkäisyyksiä ja vähennetään hallintoviranomaisten määrää. Samassa yhteydessä arvioidaan niiden aluejakoja.

Indikaattorit:

- Hallinnon nykyinen rakenne ja tehtäväjako on analysoitu 2007 loppuun mennessä
- Analyysin pohjalta toimintalinjaukset on toimeenpantu 2010 mennessä
- Aluehallintoviranomaisten määrä, tehtäväkokonaisuudet ja aluejakojen yhtenäisyys
- Keskushallinnosta aluehallintoon siirretyt tehtävät
- Aluehallinnon henkilöstömäärä ja toimintakustannukset
- Henkilötyövuosien alueellinen jakauma
- Tietoturvaluustavoitteet tulosohejauksessa
- Kielellisten vaikutusten arviointi sisältyy kaikkien hallinnon uudistus-hankkeiden päätöksentekoaaineistoon

3.2 Julkisen palvelutuotannon tuottavuus

Tavoitteena on julkisten menojen kasvun hillintä ja työn tuottavuuden nousu. Tuottavuushyödyt on kohdennettava suunnitelmallisesti. Valtion sektorin tuottavuusohjelmaa jatketaan. Sen tavoitteena on vähentää työvoimaa noin 9 600 henkilötyövuodella kehyskaudella sekä käynnistää uusia tuottavuustoimia, joiden on määrä kehyskauden lopulta alkaen johtaa noin 4 800 henkilötyövuoden vähenemiseen. Uusista toimenpiteistä hallitus päättää kevään 2008 kehyspäätöksessä.

Indikaattorit:

- Valtion ja kuntien menojen kehitys
- Tuottavuuden kehitys tuottavuustilastojen ja -tutkimusten perusteella
- Hallinnon ja palvelutuotannon menokehitys
- Julkisen sektorin henkilöstömäärä
- Vaikuttavuus, palvelujen laatu ja saatavuus (ministeriöiden tilinpäätökset, julkisten palvelujen laatuindikaattori, Stakes, OPM, Kuntaliitto)
- Vapautuneiden resurssien uudelleen kohdentaminen
- IT-hankkeiden määrä ja vaikutus
- Kuntien palvelutuotannon tuottavuus

3.3 Arjen tietoyhteiskuntapolitiikka ja tietoturvaluus

Hallitus jatkaa edellisellä hallituskaudella aloitettua aktiivista tietoyhteiskuntapolitiikkaa. Hallituksen kaikkiin suuriin haasteisiin, kuten globalisaatioon, väestön ikääntymiseen, sosiaaliturvaan ja hyvinvoinnin parantamiseen sekä ilmastonmuutokseen liittyy tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen.

Hallitus on asettanut viestintäministerin johtaman Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunnan koordinoimaan tietoyhteiskuntapolitiikkaa. Viime hallituskaudella hyväksytyn tietoyhteiskuntastrategian käytännön toteuttamiseksi laaditaan toimintasuunnitelma. Tietoyhteiskuntapolitiikan keskeiset painotukset liittyvät

infrastruktuurin kehittämiseen, sähköisen asiointin ja sähköisen tunnistamisen edistämiseen sekä osaamisen ja tietotekniikkaa hyödyntävän opetuksen edistämiseen. Innovaatio-, tekijänoikeus- ja turvallisuuspolitiikka ovat myös keskiössä.

Arjen tietoyhteiskuntapolitiikan tavoitteita ja toimenpiteitä sisältyy kaikkiin hallituksen politiikkaohjelmiin sekä muun muassa ilmasto- ja energiapolitiikkaa, osaamista ja innovaatioita sekä hallinnon uudistamista koskeviin HSA:n osiin.

Hallitus edistää kansalaisten ja yritysten luottamusta arjen tietoyhteiskunnan palveluihin ja sähköisiä palveluita lisätään valtionhallinnon eri tasoilla. Lainsäädännön kehittämisessä huomioidaan tekniikan kehittyminen, tulevaisuuden tarpeet sekä kansalaisten perusoikeuksien turvaaminen tietoyhteiskunnassa.

Tietoturvaluottuutta kehittämällä parannetaan hallinnon toimintojen luotettavuutta, jatkuvuutta, laatua, riskienhallintaa ja varautumista. Tavoitteena on varmistaa yritysten toimintaedellytykset kaikissa oloissa kriittisen infrastruktuurin toimintavarmuutta kehittämällä, uudistaa valtioneuvoston periaatepäätös valtionhallinnon tietoturvaluottuudesta vuonna 2008 ja valmistella sekä toteuttaa hallinnon tietoturvaluottuuden kehitysohjelma 2009–2011.

Lisäksi edistetään tietoturvaluottuuden saattamista kiinteäksi osaksi hallinnon toimintaa ja johtamista kehittämällä, ylläpitämällä ja hyödyntämällä valtion yhteistä VAHTI-tietoturvaohjeistoa, suunnittelemalla ja toteuttamalla valtion ympärivuorokautinen tietoturvaluottuiminta ja vahvistamalla Suomen vaikuttamista kansainvälisessä tietoturvaluottuuyhteistyössä.

Indikaattorit:

- Sähköisten palveluiden määrä ja käyttö sekä laatu
- Yhteispalvelupisteiden määrä
- Sähköisen laskituksen ja sähköisten hankintojen yleisyys
- Sähköisten tunnistamisen menetelmien yleisyys eri palveluissa
- Arjen tietoyhteiskunnan tietoturvaluottuuden parantuminen (työryhmän arvio neljännesvuosittain ja Tilastokeskuksen kuluttajabarometri)*
- Tietoturvaluottuiminnan kattavuus ja laatu
- Tietoturvaluottuimien aiheuttamat haitat ja hallinta
- Kokopäivätoimimien tietoturvaluottuavastavien määrä
- Tietoturvaluottu-audituitujen organisaatioiden lukumäärä
- Suomen osallistuminen ja vaikutus päätöksiin kansainvälisessä yhteistyössä

3.4 Rahoitusalan valvonnan uudistaminen

Tavoitteena on laadukas ja tehokas rahoitusalan valvonta sekä resurssien tehokas käyttö.

Indikaattorit:

- Rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden toiminnan vakaus
- Hallinnollinen seuranta

3.5 Poliisin hallintorakenneuudistus

Tavoitteena on poliisipiirien määrän vähentäminen ja voimavarojen siirto hallinnosta palveluihin.

Indikaattorit:

- Yleinen palvelutasomittari (hälytystoiminta, tutkinta-aika ja selvitysprosentit)
- Henkilöstön rakenne (henkilöstöryhmien osuudet prosentteina)
- Vapautuneiden resurssien uudelleen kohdentaminen

3.6 Käräjäoikeuksien rakennemuutos

Tavoitteena on käräjäoikeusverkoston uudistaminen 25 maakuntapohjaisen käräjäoikeuden varaan ja käräjäoikeuksien palvelurakenteen uudistaminen siirtämällä kiinteistöjen kirjaamisasiat maanmittauslaitoksen käsiteltäväksi sekä sähköistämällä ja keskittämällä riidattomien velkomusasioiden käsittelyä.

Indikaattorit:

- Työryhmämietinnöt ja suunnitelmat valmistuvat vuoden 2007 loppuun mennessä
- Päätökset yksityiskohdista ja aikataulusta tehdään kevään 2008 aikana
- Kirjaamistehtävät siirtyvät maanmittauslaitokselle, käräjäoikeuksien uudet tuomiopiirit tulevat voimaan ja uusi riidattomien velkomusasioiden käsittely otetaan käyttöön vuonna 2010

3.7 Hallintoprosessin uudistaminen

Tavoitteena on kehittää nykyistä hallintoasioiden muutoksenhakujärjestelmää siten, että se vastaa hallintolainkäytön toimintaympäristössä viime vuosikymmenä tapahtuneisiin muutoksiin. Samalla varmistetaan hallintoasioiden oikeussuojajärjestelmän laadukkuus ja lisätään sen tehokkuutta.

Indikaattorit:

- Analysoidaan oikeussuojatarpeet ja -keinot viranomaisten passiivisuustilanteissa syyskuun loppuun mennessä vuonna 2008
- Selvitetään hallintolainkäytön yleisten menettelysäännösten uudistamistarpeet ja vaihtoehdot vuoden 2009 loppuun mennessä
- Analysoidaan eri hallintotuomioistuinten tehtävät ja asema oikeussuojajärjestelmässä
- Analyysien pohjalta luodaan uudet hallintolainkäyttöä koskevat säännökset vuoden 2010 loppuun mennessä

4 KUNTA- JA PALVELURAKENNEUUDISTUS

Hallitusohjelman tavoitteet

Hallitus jatkaa määrätietoisesti kunta- ja palvelurakenneuudistuksen toteutusta hyväksytyin puitelain, päätettyjen kriteerien ja aikataulun mukaisesti. Asiasta annetaan eduskunnalle selonteko 2009.

Hankkeen etenemistä arvioidaan jatkuvasti. Erityistä huomiota kiinnitetään kaupunkiseutujen suunnitelmien sisältöön ja niiden toteutumiseen sekä yhdyskuntarakenteen eheytymiseen. Mitään kuntaa ei jätetä puitelain edellyttämien järjestelyjen ulkopuolelle.

Kuntarakenteen kehittämiseksi hallitus tukee vapaaehtoisia kuntaliitoksia, erityisesti monikuntaliitoksia. Kuntien syvällisen yhteistoiminnan tukemista koskevaa määräaikaista lakia jatketaan vuosiksi 2009–2012. Uusien palvelujen järjestämistä ja tuottamistapojen kehittämiseksi hallitus edistää julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuutta palvelujen tuotannossa sekä tilaaja-tuottajamallien käyttöönottoa. Palveluseteli- ja kotitalousvähennysjärjestelmän käyttöä laajennetaan sekä kehitetään palvelujen laadun valvonnan välineitä.

Muita kuntia koskevia keskeisiä hallitusohjelman linjauksia ovat muun muassa kuntapalvelujen hinnoittelun ja rahoituksen läpinäkyvyyden lisääminen ja saumattomat palveluketjut.

Keskeiset politiikkahankkeet ja -kokonaisuudet

4.1 Kuntarakenne ja palvelut

Tavoitteena on elinvoimainen ja toimintakykyinen sekä eheä kuntarakenne. Tavoitteena on myös palveluiden laatu ja saatavuus. Palvelurakenteen on oltava kattava ja taloudellinen ja sen on mahdollistettava voimavarojen tehokas käyttö.

Kuntien palvelukäytännöt -hankkeella edistetään kuntien palvelutuotannon uudistamista, tuottavuuden ja tehokkuuden lisäämistä sekä parhaiden käytäntöjen ja innovaatioiden leviämistä. Hanke täydentää ja vauhdittaa kunta- ja palvelurakenneuudistusta. Hankkeessa huomioidaan muut käynnissä olevat valtion- ja kuntahallinnon sekä muiden toimijoiden samansuuntaiset toimet.

Helsingin seudun ja muiden kaupunkiseutujen toimintaedellytyksiä vahvistetaan lisäämällä kuntien yhteistyötä ja parantamalla maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittamista. Näin edistetään myös kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteen eheyttämistä ja siten ilmasto- ja energiapolitiikan tavoitteita.

Indikaattorit:

- Arviointi siitä, missä määrin muuttunut palvelujen järjestämisen väestöpohja vastaa uudistuksen kokonaistavoitteita:
 - perusturvasta ja siihen kiinteästi liittyvistä sosiaalitoimen tehtävistä huolehtivat kunnat ja yhteistoiminta-alueet, 20 000 asukasta
 - ammatillisesta peruskoulutuksesta järjestämisluvan perusteella huolehtivat kunnat tai yhteistoiminta-alueet, 50 000 asukasta
- Palvelujen laadun ja saatavuuden sekä palvelujen taloudellisuuden ja tuottavuuden kehitys
- Toteutuneiden kuntien yhdistymisten määrä 2007–2013
- Kuntien yhdistymisen seurauksena muuttuneen kuntajaon asukas pohja arvioiden samalla vastaako uusi kuntajako työssäkäyntialuejakoa tai muuta vastaava toiminnallista kokonaisuutta
- Yhdyskuntarakenteen kehitys keskeisillä kaupunkiseuduilla
- Kuntien tietoturvallisuuden kehittyminen

Kuntasektorin toiminnan tuottavuudelle määritellään mittarit sen jälkeen kun kunta- ja palvelurakennemuutoksen toimeenpano on kunnissa käynnistynyt vuonna 2009. Täten uudistuksesta johtuvista tuottavuuden muutoksista saadaan tietoja vasta hallituskauden lopulla. Tuottavuusmittareita kehitetään osana uudistuksen etenemistä koskevaa arviointiprosessia.

4.2 Kuntien rahoitus- ja valtionosuusuudistus

Kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmää uudistetaan vuoden 2010 alusta tavoitteena yksinkertainen ja läpinäkyvä järjestelmä. Uudistuksen yhteydessä selvitetään kuntien veropohjan vahvistamista siirtämällä verovähennyksiä valtion rasiukseksi sekä poistetaan kuntien rahoitusjärjestelmään liittyvät kuntien yhdistymisen ja yhteistyön esteet. Tavoitteena on hallinnonalakohtaisten valtionosuuksien yhdistäminen. Valtionosuusjärjestelmässä otetaan huomioon kuntien erilaiset olosuhteet ja palvelutarpeet. Verotuloihin perustuvan valtionosuuksien tasausjärjestelmän on oltava neutraali valtion ja kuntien taloudellisten suhteiden kannalta. Uudistus ei muuta valtion ja kuntien välistä kustannusten jakoa.

Järjestelmää kehitetään nykyistä kannustavampaan suuntaan. Hallinnonalakohtaiset valtionosuudet yhdistetään puitelain edellyttämin poikkeuksin ja säilyttämällä ylläpitäjäjärjestelmä lukion, ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulun osalta. Valtionosuuksien yhdistäminen koskee ainakin kuntien yleistä valtionosuutta, verotuloihin perustuvaa valtionosuuksien tasausta, sosiaali- ja terveydenhuollon asukaskohtaisia laskennallisia valtionosuuksia sekä esiopetuksen perusopetuksen, kirjaston, kuntien kulttuuritoiminnan ja taiteen perusopetuksen valtionosuuksia. Arvioidaan valtionosuusuudistuksesta johtuvat tarpeet kehittää ohjausjärjestelmää. Poikkeuksellisen harvan asutuksen ja saaristoisuuden aiheuttamat ongelmat ratkaistaan erikseen.

Indikaattorit:

- Uudistuksen eteneminen

4.3 Sosiaali- ja terveystoimen palvelut

Tavoitteena on **palvelujen saatavuuden ja laadun** turvaaminen, henkilöstön riittävyyden turvaaminen, palvelujen kestävän rahoituksen varmistaminen, vammaisten mahdollisuuksien edistäminen sekä itsenäisen suoriutumisen ja osallisuuden edistäminen. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma vuosille 2008–2011 muodostaa palveluiden kehittämisen puitteet. Hallitus vahvistaa suunnitelman vuoden 2007 lopulla.

Indikaattorit:

- Hoitotakuu: yli 6 kuukautta jonottaneita
- Vanhusten palveluja saavat 75 vuotta täyttäneistä, % (kodinhoitoapu, palveluasuminen: vanhainkodeissa, TK-pitkäaikaishoidossa, omaishoidon tuella)
- Terveyskeskusten lääkäri- ja hammaslääkärivaje, %
- Täyttämättä olevat hoitajien virat, %
- Täyttämättä olevat sosiaalihuollon virat, %
- Vammaisten palveluja saavat (kuljetuspalvelu, henkilökohtainen avustaja, mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut)
- Mielenterveyskäynnit
- Äitiys-, lastenneuvola- ja kouluterveydenhuollon käynnit suhteutettuna kohderyhmään (synnyttäneet / 0–7 v. / 7–18 v.)
- Holhustoimen edunvalvontapalveluiden tuottamisvastuun siirtämistä kunnilta valtiolle koskevan hankkeen etenemisen seuranta

Tavoitteena on löytää uusia **palvelujen järjestämis- ja tuottamistapoja**. Sosiaali- ja terveydenhuollon tulee muodostaa eheä kokonaisuus ja palveluketjujen on oltava saumattomia. Sairaankuljetus- ja ensihoitojärjestelmä uudistetaan.

Indikaattorit:

- Sairaankuljetus- ja ensihoitojärjestelmän uudistuksen hallinnollinen seuranta
- Kansanterveystoimen ja erikoissairaanhoidon yhdistäminen
- Yhteistoiminta-alueiden ja terveyskeskusten lukumäärä
- 20 000 asukkaan väestöpohjan ylittävien osuus edellä mainituista alueista ja terveyskeskuksista

Valtionosuusjärjestelmän uudistuksen tavoitteena on palvelujen kestävän rahoituksen varmistaminen.

Indikaattorit:

- Hallinnollinen seuranta
- Sosiaali- ja terveystoimen menojen osuus kuntien kokonaismenoista, %

5 SOSIAALITURVA, SYRJÄYTYMINEN JA SOSIAALITURVAUUDISTUS

Hallitusohjelman tavoitteet

Hallituksen tavoitteena on vahvistaa ihmisten perusturvaa ja arjen turvallisuutta, parantaa palvelujen vaikuttavuutta ja monipuolisuutta sekä lisätä inhimillistä hyvinvointia. Suomen hyvinvointi 2010-luvulla kytketään vahvaan talouteen ja korkeaan työllisyysasteeseen. Työelämän ja sosiaaliturvan uudistusten tavoitteena on taata kaikille riittävä ja aukoton sosiaaliturva. Hyvinvointipalveluissa korostetaan sosiaalihuollon, perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon hyvän yhteistyön merkitystä.

Hallitusohjelma sisältää sosiaaliturvan ja syrjäytymisen ehkäisyn osalta joukon laajoja **politiikkahankkeita**, joille on asetettu vaikuttavuustavoitteita. Niiden edetessä joudutaan ratkaisemaan monia hyvin konkreettisia toimenpiteitä, joiden toteuttamiselle voidaan täsmentää kehityksen suuntaa kuvaavia mittareita ja tunnuslukuja.

Laajin politiikkahanke on **sosiaaliturvauudistus**, jossa arvioidaan tarvetta uudistaa verotuksen, perusturvan (mukaan lukien asumistuki) sekä työttömyysturvan kokonaisuus. **Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluinnovaatiohanke** on merkittävä uusi avaus. Siinä haetaan toimintamalleja kansalaisten omatoimisuudelle ja osallistumiselle, työnjaon uusia malleja, palvelujen vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden keinoja sekä muun muassa uuden teknologian hyväksikäyttöä sosiaali- ja terveysalan palveluissa.

Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon lainsäädännön yhdistäminen sisältyy hallituksen lainsäädäntösuunnitelmaan. Asiakasmaksujärjestelmän uudistaminen on niin ikään merkittävä politiikkahanke. Hoitotakuun toimivuudesta tehdään arviointi ja sen pohjalta tarvittavat muutokset aikarajoihin ja toimintamalleihin.

Laajan hyvinvointipalveluihin kohdistuvien politiikkatoimien kokonaisuuden lisäksi hallitusohjelma sisältää konkreettisia etuuksiin liittyvinä uudistuksina muun muassa perhetukien tasokorotukset, isyysvapaan pidentämisen ja vanhempainvapaajärjestelmän laajentamisselvityksen sekä kansaneläkkeen korotuksen.

Hallitusohjelman sisältämistä rakenteellisista uudistuksista mainittakoon päivähoitolainsäädännön uudistus, alkoholiverotuksen uudistaminen sekä vakuutus- ja rahoitusalan valvonnan yhdistäminen.

Keskeiset politiikkahankkeet ja -kokonaisuudet

5.1 Sosiaaliturvan uudistaminen

Hallituksen käynnistämä sosiaaliturvauudistus on tarkoitus toteuttaa vaiheittain niin, että ensimmäiset lainsäädäntöesitykset tuodaan eduskuntaan viimeistään syysistuntokaudella 2008. Uudistusta valmistellaan hallituksen asettamassa komiteassa (niin sanottu SATA-komitea), jossa ovat edustettuina myös työmarkkinajärjestöt.

Laajan sosiaaliturvauudistuksen tavoitteena on työn tuottavuuden kannustavuuden parantaminen, köyhyyden vähentäminen sekä riittävän perusturvan tason turvaaminen kaikissa elämäntilanteissa. Työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi arvioidaan verotuksen, perusturvan sekä työttömyysturvan uudistaminen. Tukien saajan asemaa parannetaan yksinkertaistamalla ja selkeyttämällä järjestelmää. Uudistus toteutetaan niin, että sosiaaliturvan rahoitus on myös pitkällä tähtäimellä kestävällä pohjalla. Myös sosiaalietuuksien verotus ja asiamaksut selvitetään. Komitean määräaika on vuoden 2009 loppuun.

Tavoitteena on siis vahvistaa sosiaaliturvan kannustavuutta ja turvata riittävä perusturvan taso vähimmäisturvan ja kohtuullisen ansioturvan avulla. Lisäksi kehitetään sosiaaliturvajärjestelmien keskinäistä johdonmukaisuutta ja aukottomuutta sekä yksinkertaistetaan hallinnollisia prosesseja.

Indikaattorit:

- Sosiaaliturvakomitean työn hallinnollinen seuranta, säädösesitysten lukumäärä, hallituksen esitykset
- Keskeisten etuuksien keskimääräinen taso (vanhuuseläke, työkyvyttömyyseläke, sairausvakuutuksen päiväraha, vanhempainpäiväraha, työttömyyden ansiopäiväraha ja työttömien peruspäiväraha)
- Sosiaaliturvan rahoituksen kestävyys
- Poliitiikkaohjelmien indikaattorit

5.2 Syrjäytymisen ehkäiseminen

Syrjäytymisen ehkäisemiseksi hallitus tehostaa toimenpiteitä, joilla vaikutetaan työllisyyskehitykseen, toimeentulon kehitykseen sekä palvelujen laadun ja vaikuttavuuden vahvistumiseen. Syrjäytymisen ehkäiseminen on näkökulmana hallituksen kaikissa kolmessa poikkihallinnollisessa politiikkaohjelmassa.

Syrjäytymisen ehkäisemiseksi on tavoitteena lapsiperheiden köyhyyden vähentäminen, lasten ja nuorten ennaltaehkäisevien terveystalveluiden lisääminen, päihdehuollon, mielenterveyden ja lastensuojelun palveluiden lisääminen, toimeentulotuen pitkäaikaisen tarpeen väheneminen, pitkäaikaistyöttömyyden

aleneminen, asunnottomien määrän väheneminen sekä vanhuksille kohdistettavan ennaltaehkäisevän työn vahvistuminen.

Indikaattorit:

- Poliitiikkaohjelmien indikaattorit

5.3 Alkoholiverotuksen uudistaminen

Alkoholin käytön yleisyys ja lisääntyminen liittyy merkittäväällä tavalla moneen huolestuttavaan kehityssuuntaan. Sillä on yhteys syrjäytymiskehitykseen, lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntymiseen sekä kansanterveyden kehitykseen. Hallituksen kolme politiikkaohjelmaa sisältävät kukin osaltaan toimenpiteitä näiden kehityssuuntien kääntämiseksi parempaan suuntaan.

Hallitusohjelmaan sisältyy lisäksi konkreettinen uudistus, jonka mukaan alkoholi-juomien verotusta korotetaan. Hallitus toimii myös Euroopan unionissa alkoholin minimiverokantojen nostamiseksi.

Alkoholiverotuksen uudistamisen tavoitteena on vähentää alkoholin kokonaiskulutusta ja alkoholin käytöstä aiheutuvia sosiaalisia haittoja, samanaikaisesti kehittämällä alkoholin veropohjaa.

Indikaattorit:

- Alkoholin kokonaiskulutus
- Alkoholiverotulojen lisääntyminen

6 VARAUTUMINEN IKÄÄNTYMISEEN

Hallitusohjelman tavoitteet

Ikääntymisen taloudelliset vaikutukset ulottuvat useille eri osa-alueille: työvoiman tarjontaan, tuottavuuteen, kulutukseen ja säästämisen kautta myös pääomamarkkinoille. Eläkkeiden ja muiden ikäsidonnaisten menojen kasvu on erityisen haastavaa julkisen talouden tasapainolle. Vaikutusten ennakointi ja niihin varautuminen on tärkeää Suomessa, jonka väestön ikääntyminen alkaa aikaisemmin ja on lähivuosikymmeninä voimakkaampaa kuin useimmissa muissa OECD-maissa.

Väestön ikääntyminen johtaa jo kuluvalle vaalikaudella työikäisen väestön määrän supistumiseen. Siksi on aikaisempaa tärkeämpää kohdentaa työvoima tehokkaasti, vähentää rakennetyöttömyyttä, saada nuoret nykyistä aikaisemmin työelämään ja myöhentää eläkkeelle siirtymistä. Väestön ikääntyminen onkin

hallitusohjelmassa nostettu yhdeksi tärkeimmistä tulevaisuuden taloudelliseen kehitykseen vaikuttavista, kohtuullisen hyvin ennakoitavissa olevista tekijöistä.

Suomessa on jo kiinnitetty paljon huomiota ikääntymiseen ja siihen varautumiseen. Vuonna 2005 voimaan astunut eläkeuudistus on yksi keskeinen jo toteutettu varautumistoimenpide. Edellisen hallituskauden tulevaisuusselonteko ja sen pohjalta pidetyt tulevaisuusfoorumit käsitelivät ikääntymiseen varautumisen kysymyksiä varsin laajasti. Suomen vakausohjelmassa ja Lissabon-ohjelmassa ikääntymiseen varautuminen on yksi keskeinen teema.

Tulevaisuusselonteossa esitettyjen toimenpidesuosituksen toteutumista seurataan tiiviisti, muun muassa talousneuvoston sihteeristö seuraa selonteon sisältämien linjausten toteutumista ja ikääntymiseen varautumista Suomessa yhteistyössä ministeriöiden kanssa. Tähän tehtävään liittyvä laajempi arvio laaditaan vuonna 2008. Hallituskauden aikana arvioidaan väestön ikärakenteeseen varautumisen riittävyys niin, että tarvittaviin uudistuksiin ryhdytään vielä hallituskauden aikana. Valtiovarainministeriön vakausohjelman ja sosiaaliturvakomitean tarpeita varten käynnistetty valmistelu palvelee osaltaan tätä tavoitetta.

Kaikilla kolmella politiikkaohjelmalla on selkeä kytkeä ikääntymisen osaluoiin, muun muassa väestöpolitiikkaan, lasten ja nuorten hyvinvointiin, terveyden ja toimintakyvyn edistämiseen, työvoiman tarjontaan ja tuottavuuteen. Näihin liittyvät tavoitteet ja seurantaindikaattorit on esitetty edellä politiikkaohjelmia koskevassa luvussa.

Keskeiset politiikkahankkeet ja -kokonaisuudet

6.1 Talouden kasvupotentiaalin vahvistaminen

Talouden kantokykyä vahvistetaan edistämällä tuottavuuden kasvua ja luomalla edellytykset työllisyysasteen mahdollisimman suurelle nousulle sekä vahvistamalla julkisen talouden tasapainoa vielä kun väestörakenne on suotuisa. Työllisyysastetta nostetaan sekä tukemalla työvoiman tarjontaa, erityisesti ikääntyneiden ja nuorten osalta, että rakennetyöttömyyden vähentämiseen tähtäävillä toimenpiteillä. Tuottavuuden kasvua voimistetaan ensisijaisesti laaja-alaisella innovaatiopolitiikalla ja julkisen sektorin rakenteen ja toimintatapojen kehittämällä. Julkisen talouden tasapainon vahvistamisessa keskeinen instrumentti on valtiontalouden kehysmenettely.

Indikaattorit:

- BKT:n kasvu, työn tuottavuuden kasvu
- Työllisyyden muutos, työllisyysaste
- Valtiontalouden, koko julkistalouden tasapaino- ja velkaennusteet

6.2 Etuusjärjestelmien uudistaminen

Etuusjärjestelmien uudistamisella lisätään työvoiman tarjontaa työllisyystavoitteen tukemiseksi ja helpotetaan julkiselle taloudelle ikääntymisestä aiheutuvaa rahoitustaakkaa. Viimeksi mainittua tavoitetta palvelee muun muassa vuonna 2005 voimaan astuneen työeläkeuudistuksen elinikäkerroin.

Indikaattorit:

- Työeläkerahastojen varat/bkt %
- Ikääntyvien työntekijöiden pysyminen työelämässä: 55–59-vuotiaiden ja 60–64-vuotiaiden työllisyysaste
- Eläkkeelle siirtymisiin odote
- Työttömien osuus 55–64-vuotiaasta väestöstä
- TEL-maksu, % palkasta

6.3 Pitkäaikaissäätämisen edistäminen

Kasvaviin eläkemenoihin varaudutaan myös parantamalla edellytyksiä vapaaehtoiseen pitkäaikaissäätämiseen. Tämä edellyttää säästövaroja vastaanottaville tasapuolisia kilpailuedellytyksiä ja ehdoiltaan säästämiseen kannustavia monipuolisia säästökohteita.

Indikaattorit:

- Säästämisen kehitys
- Säästämisen rakenne

6.4 Palveluiden kehittäminen

Palvelujen riittävää ja tasavertainen saatavuus varmistetaan muun muassa alueellista kehitystä tasoittavalla aluepolitiikalla ja peruspalveluiden tuottamista tehostavalla kunta- ja palvelurakennemuutoksella.

Indikaattorit:

- Toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluinnovaatiohanke
- Kunta- ja palvelurakennemuutuksen indikaattorit

7 TURVALLISUUS

7.1 Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Suomi toimii aktiivisesti osana kansainvälistä yhteisöä kantaen osansa maailmanlaajuisesta yhteisvastuusta ja huolehtien omista vaikutusmahdollisuuksistaan. Tärkeitä kysymyksiä ovat muun muassa globaalissa turvallisuudessa, ympäristössä ja talouden työnjaossa tapahtuvat muutokset.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka perustuu hyviin kahdenvälisiin suhteisiin, vahvaan vaikuttamiseen EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikassa ja tehokkaaseen monenkeskiseen yhteistyöhön sekä uskottavaan maanpuolustukseen.

Suomi edistää ihmisoikeuksien, demokratian, oikeusvaltioperiaatteen ja kestäväen kehityksen toteutumista kaikkialla maailmassa. Hallitus näkee Yhdistyneet kansakunnat keskeisimpänä monenkeskisen yhteistyön välineenä. Hallitus jatkaa työtä YK:n arvovallan ja toimintakyvyn vahvistamiseksi sekä YK-järjestelmän tehokkuuden lisäämiseksi.

Euroopan unioni on Suomen tärkein ulkosuhteiden viitekehys ja vaikutuskanava. Suomi tukee EU:n ulkopoliittisen roolin vahvistamista, EU:n yhteisen turvallisuus ja puolustuspolitiikan kehittämistä ja unionin kriisinhallintakyvyn parantamista. Hallitus tukee unionin yhtenäisyyttä ulko- ja turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä.

Suomi edistää vakautta ja hyviä suhteita lähialueellaan. Hallitus vahvistaa yhteistyösuhteita Ruotsin ja muiden Pohjoismaiden kanssa. Pohjoismaista yhteistyötä kehitetään erityisenä pyrkimyksenä arkielämän käytäntöjen helpottaminen. Hallitus toimii Itämeren alueen painoarvon vahvistamiseksi Euroopan unionin piirissä. Hallitus pyrkii selkeyttämään Itämeren alueen sekä pohjoisten alueiden alueellisten yhteistyöverkostojen rakennetta.

Suomi kehittää aktiivisia, laaja-alaisia ja monentasoisia kahdenvälisiä suhteita Venäjän kanssa sekä toimii aktiivisesti EU:n Venäjäpolitiikan kehittämisessä. Hallitus vahvistaa Suomen Venäjäpolitiikan koordinaatiota, huolehtii suomalaisesta Venäjäosaamisesta ja tukee kansalaisyhteiskuntatason yhteistyötä. Suomi tukee Venäjän integroitumista kansainväliseen sopimusjärjestelmään.

Hallitus korostaa kokonaisvaltaisen, laajan turvallisuuden lähestymistapaa uusien uhkien, kuten terrorismin, taloudellisten ja teknologisten riskien, organisoidun rikollisuuden, ihmisoikeusrikkomusten, maailmanlaajuisten ympäristö- ja terveysuhkien sekä luonnonkatastrofien suhteen.

Tavoitteena on uhkien ennakointi ja toimiminen kriisien ennaltaehkäisemiseksi kansainvälisessä yhteistyössä. Laajan turvallisuuskonseptin toimeenpanoon kiinnitetään YK:n kokonaisvaltaisen reformin kautta huomiota ja osallistutaan YK:n, EU:n ja Nato:n rauhanturvatoiminnan konseptuaalisen työn kehittämiseen. Lisäksi turvataan laajan turvallisuuden, humanitaarisen avun ja muun kehitysyhteistyön välinen jatkumo.

Indikaattorit:

- Suomen kansainvälisen aseman vahvistuminen

- EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittyminen ja vahvistunut EU:n rooli
- Vahvistunut yhteistyö Pohjoismaiden kesken sekä Venäjän ja muiden lähialueen maiden kanssa
- Osallistuminen uusia uhkia koskevaan kansainväliseen yhteistyöhön
- Suomen kehitysyhteistyön ml. humanitaarisen avun määrä ja laatu
- Suomen toiminnan tuloksellisuus ihmisoikeuksien, demokratian, oikeusvaltion ja kestäväen kehityksen edistämiseksi

7.2 Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka

Sotilasliittoon kuulumaton Suomi ylläpitää ja kehittää kansallista puolustusta ja uskottavaa suorituskykyä. Suomen puolustusratkaisu nojaa koko maan puolustamiseen, yleiseen asevelvollisuuteen ja alueelliseen puolustukseen.

Suomi osallistuu täysipainoisesti EU:n yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan ja kriisinhallintayhteistyöhön, kehittää rauhankumppanuutta Naton kanssa ja säilyttää mahdollisuuden hakea Naton jäsenyyttä. Suomi pyrkii edistämään EU:n ja Naton yhteistyötä osana Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa. EU:n taisteluosastoista saatavat kokemukset muodostavat pohjan harkittaessa osallistumista NRF-toimintaan.

Suomi edistää vakautta ja hyviä suhteita lähialueellaan. Hallitus vahvistaa yhteistyösuhdetta Ruotsin ja muiden Pohjoismaiden kanssa.

Suomi tukee puolustusmateriaaliteollisuuden vientiedellytysten parantamista sekä noudattaa puolustustarvikkeiden viennissä EU:n yhteisiä sääntöjä ja osallistuu niiden kehittämiseen. Puolustushallinto toimeenpanee vuonna 2007 valmistuneen puolustus- ja turvallisuusteollisuusstrategian, jonka keinoin muun muassa edistetään puolustusteollisuuden vientiedellytyksiä. Sotilaallinen huoltovarmuus turvataan kansallisesti ja osana kansainvälistä yhteistyötä. Lisäksi vahvistetaan Pohjoismaista sotilaallista ja puolustusmateriaalialan yhteistyötä.

Indikaattorit:

- Kansalaisten maanpuolustustahto
- Varusmiespalveluksen suorittaneiden lukumäärä
- Kertausharjoitusvuorokausien ja vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen lukumäärä
- Operatiivinen valmius
 - aluevalvontatapahtumat
 - lentotunnit
 - alusvuorokaudet
 - puolustusvoimien antamien virka-apukertojen lukumäärä
- Varusmiespalveluksen keskeyttäneiden lukumäärä prosentteina

- Materiaalisen valmiuden sekä puolustus- ja turvallisuusteollisuusstrategian toimeenpanon seuranta

7.3 Kansainvälinen kriisinhallinta

Euroopan unioni on Suomen tärkein vaikutuskanava, jonka rinnalla vahvistetaan kahdenvälisiä suhteita sekä monenkeskistä yhteistyötä. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa osallistutaan täysipainoisesti EU:n yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan, kriisinhallintayhteistyöhön siviili- ja sotilasalalla sekä kehitetään rauhankumppanuustoimintaa Naton kanssa. Suomen valmiuksia osallistua kansainvälisen kriisinhallinnan tehtäviin edistetään tiivistämällä yhteistyötä sotilaallisten ja siviilivoimavarojen käytössä sekä vahvistamalla siviilikriisinhallintaa. Suomi pyrkii antamaan merkittävän panoksen kansainväliseen kriisinhallintayhteistyöhön.

Hallitus tukee EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämistä ja unionin kriisinhallintakyvyn parantamista. Hallitus tukee unionin yhtenäisyyttä ulko- ja turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä.

Tavoitteena on säilyttää siviilikriisinhallinnan kotimaan valmiuksien laadullinen ja määrällinen taso, joka vastaa Suomen sitoumuksia kansainvälisessä kriisinhallinnassa. Suomi osallistuu EU:n siviilikriisinhallintatoiminnan kehitysohjelmaan ja kehittää siviilikriisinhallintaan liittyvää yhteistyötä eri hallinnonalojen välillä.

Indikaattorit:

- Osallistuminen EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseen ja unionin kriisinhallintakyvyn parantamiseen
- Suomen osallistuminen EU:n kriisikoordinaatiojärjestelmään ja kriittisen infrastruktuurin suojaamisen kehittämiseen
- Ylläpidetään nopeaa valmiutta osallistua kriisinhallintaoperaatioihin
- Ylläpidetään kriisinhallintaan kykeneviä monipuolisia ja suorituskykyisiä joukkoja
- Kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin sitoutuvien joukkojen lukumäärä, resurssien kuvaus ja kustannukset*
- Suomen kokonaisvaltaisen kriisinhallintakonseptin laatimisen eteneminen
- Kansallisen siviilikriisinhallinnan strategian laatiminen*
- Kansallisen toimintaohjelman hyväksyminen päätöslauselma 1325 täytäntöönpanosta

7.4 Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö on muuttunut ja muuttumassa. Globalisaatio ja laaja-alaiset uhkat edellyttävät turvallisuuskäsitteen

sisällön uudelleen arviointia. Tähän liittyvä laaja turvallisuuskäsite määritellään turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa tarvittavilta osin.

Hallitusohjelman mukaisesti selonteko valmistellaan laajan turvallisuuskäsitteen pohjalta. Selonteko arvioi perusteellisesti toimintaympäristön muutoksia ja niiden vaikutuksia Suomen asemaan ja Suomen harjoittamaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Selonteon yhteydessä määritellään puolustuspolitiikan ja kokonaisuutensa kehittämisen linjat ja puolustusvoimien voimavarat pitkällä aikavälillä. Samalla tulevat selvitettyiksi muun muassa EU:n turvatarkuuden sekä sotilaallisen liittoutumattomuuden ja liittoutumisen vaikutukset, joiden perusteella voidaan arvioida Suomen sotilaallista asemaa.

Indikaattorit

- Selontekotyön eteneminen*
- Selontekojen toimeenpano eri hallinnonaloilla*
- Sotilaallisen maanpuolustuksen osalta raportointi suoritetaan osana puolustushallinnon vuosiraportointia

7.5 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen

Hallitusohjelman mukaisesti "Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia" päivitetään. Valtioneuvoston periaatepäätös Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiasta (YETT) on osa turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon toimeenpanoa. Periaatepäätöksellä yhtenäistetään ministeriöiden varautumista. Ministeriöt sisällyttävät periaatepäätöksen edellyttämät toimenpiteet hallinnonalansa säännönmukaisiin toiminnan- ja talouden suunnittelu- ja toimeenpanoasiakirjoihin. Kukin ministeriö johtaa hallinnonalansa varautumista ja siihen liittyvää lainsäädännön kehittämistä. Tässä otetaan huomioon myös elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöjen toiminta. Turvallisuus- ja puolustusasiain komitea vastaa strategian kehittämisestä ja yhteisestä seurannasta yhteistoiminnassa valmiuspäällikkökokouksen kanssa.

Väestöön, yhteiskuntaan ja valtioon kohdistuvien uhkien hallinta edellyttää, että käytössä on kaikkien toimijoiden tuntema ja harjoittelema kriisijohtamisen toimintamalli. Kriisijohtamismallia kehitetään vuonna 2006 hyväksytyin Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian mukaisesti. Erityistilanteiden johtamisessa noudatetaan laillisuusperiaatetta, säädettyä toimialajakoa sekä sen määrittämiseen liittyviä säädöksiä. Normaaliolojen toimielinten vastuujako ja toimintamallit säilytetään mahdollisimman pitkään. Johtamisen ja koordinoimisen taso määräytyy tilanteen vakavuuden ja laajuuden mukaisesti. Toimivassa kriisijohtamisen mallissa johtovastuu on selkeä. Tilanteita johdetaan ennakoivasti ja käyttöön otetaan heti riittävät voimavarat. Poikkihallinnolliset yhteistyöelimet kuten ministeriöiden kansliapäällikkökokous ja valmiuspäällikkökokous avustavat toimintojen yhteensovittamisessa. Kriisijohtamismallissa otetaan huomioon EU:n

häätätila- ja kriisikoordinoitijärjestelyjen jäsen- tai puheenjohtajamaille asettamat vaatimukset.

Tavoitteena on, että YETT:n mukaisiin uhkamalleihin on varauduttu yhteiskunnassa, kriisijohtamisen toimivuus alueellisella ja paikallisella tasolla on varmistettu ja näiden yhteys valtioneuvostotasoiseen kriisijohtamiseen on varmistettu. Tämän selvittämiseksi perustetaan erillinen työryhmä.

Indikaattorit:

- Varautuminen YETT:n mukaisiin uhkamalleihin ja niihin sisältyviin erityistilanteisiin
- Hallinnonalojen toiminnan ja talouden suunnittelu- ja raportointiasiakirjojen kautta seurataan YETT:n tavoitteiden toteutumista
- Seurataan kriisijohtamisen valmiuksien kehittymistä
- Suunnataan tutkimuksessa ja kehittämistoiminnassa resursseja kriisijohtamista tukevaan työhön
- YETT-strategia on päivitetty poikkihallinnollisena yhteistyönä*

7.6 Sisäisen turvallisuuden ohjelma

Hallitus määrittää poikkihallinnollisesti sisäisen turvallisuuden tavoitteet ja toimenpiteet sisäisen turvallisuuden ohjelmassa. Ohjelma toimeenpannaan laajassa yhteistyössä ministeriöiden ja keskeisten toimijoiden kanssa. Ohjelmaa ja sen vaikuttavuutta arvioidaan kokonaisuutena ohjelman seurannan kautta. Sisäisen turvallisuuden ohjelman seurannassa käytettävät indikaattorit tarkistetaan hallituksen tehtyä ohjelmaa koskevan päätöksen keväällä 2008.

Indikaattorit:

- Sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistuminen ja toimeenpano*
- Toteutetaan sisäisen turvallisuuden ohjelman poikkihallinnollisen vaikuttavuuden arviointi
- Ohjelmassa vahvistetut indikaattorit ja mittarit hallituksen päätöksen mukaisesti

Sisäisen turvallisuuden tilaa kuvaavia indikaattoreita:

- Rajavartiolaitoksen ja tullin paljastamat rikokset lukumäärä.*
- Laittoman maahantulon järjestämisrikokset*
- Aluevalvontatapahtumien lukumäärä*
- Järjestäytyneiden rikollisryhmien jäsenten lukumäärä
- Poliisin tietoon tulleet törkeät huumausainerikokset*
- Poliisin tietoon tulleet rasistisiksi luokitellut rikokset, lukumäärä*
- Perheväkivallaksi luokiteltujen rikosten lukumäärä*
- Meripelastussuoritteet*
- Alusten yhteentörmäysten, karille ajojen ja muiden kauppa-alusvahinkojen lukumäärä
- Palokuolemien lukumäärä*

- Pelastuslaitoksen hälytysluonteisten tehtävien lukumäärä*
- Poliisin hälytysluonteisten tehtävien lukumäärä*
- Poliisin tietoon tulleet rikoslakirikokset

Muu rikollisuuden vähentäminen

Tavoitteena on kehittää seudullista ja paikallista turvallisuussuunnittelua, toteuttaa väkivallan torjuntaohjelmaa ja vähentää uusintarikollisuutta. Lisäksi tavoitteena on luoda pysyvä rikosten uhreja koskeva indikaattorijärjestelmä.

Indikaattorit

- Maan väestöstä turvallisuussuunnitelmien piirissä (%)
- Henkirikosten määrä (lkm.)*
- Väkivallan kohteeksi joutuneiden osuus väestöstä (% viimeksi kuluneen vuoden aikana)
- Vankilaan palanneet (% vapautuneista)
- Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitsemisen jälkeen uusista rikoksista tuomitut (% tuomituista)

8 SUOMEN KANSAINVÄLINEN ASEMA

Hallitusohjelman tavoitteet

Euroopan unioni on Suomen tärkein vaikutuskanava, jonka rinnalla vahvistetaan kahdenvälisiä suhteita sekä monenkeskistä yhteistyötä.

Suomi on aloitteellinen ja aktiivinen Euroopan unionin jäsenmaa, joka toimii unionin uudistamisen ytimessä. Suomi pyrkii voimakkaasti EU:n sisäisen ja ulkoisen toimintakyvyn vahvistamiseen ja kannattaa unionin kehittämistä taloudellisenä, poliittisena ja turvallisuusyhteisönä.

Suomi on osa kansainvälistä yhteisöä kantaen osansa maailmanlaajuisesta yhteisvastuusta ja huolehtien omista vaikutusmahdollisuuksistaan. Tärkeitä kysymyksiä ovat muun muassa globaalissa turvallisuudessa, ympäristössä ja talouden työnjaossa tapahtuvat muutokset. Suomi edistää ihmisoikeuksien, demokratian, oikeusvaltioperiaatteen ja kestävän kehityksen toteutumista kaikkialla maailmassa.

Suomi painottaa kehityspolitiikassa aiempaa vahvemmin ympäristö- ja ilmastokysymyksiä, kriisien ennaltaehkäisyä sekä rauhanprosessien tukemista. Kehityspolitiikan tärkein tavoite on YK:n vuosituhattavoitteiden saavuttaminen.

Keskeiset politiikkahankkeet ja -kokonaisuudet

8.1 Suomi Euroopan unionin jäsenmaana

Yhtenäinen, toimintakykyinen ja avoimesti toimiva **Euroopan unioni** vahvistaa Suomen turvallisuutta, taloutta, työllisyyttä ja hyvinvointia.

Euroopan unionin päätöksentekoon ja kehitykseen vaikutetaan Suomen etujen mukaisesti. Euroopan unionin tasapainoista alueellista kehitystä sekä kasvun ja työllisyyden edellytysten vahvistamista tuetaan valmistauduttaessa EU:n rahoituskehysten välitarkasteluun sekä EU:n yhteisen maatalouspolitiikan välitarkasteluun. Lisäksi valmistellaan Suomen kokonaisvaltainen strategia EU:n rahoituskehysten uudistamiseen liittyen.

Suomi pyrkii EU:n sisäisen ja ulkoisen toimintakyvyn vahvistamiseen, mukaan lukien EU:n uudistussopimus sekä EU:n ulkoisen toiminnan kehittäminen, sekä Itämeren alueen EU-yhteistyön tiivistäminen ja pohjoisen ulottuvuuden politiikan aktiivisen edistämisen jatkaminen. Suomi tukee unionin laajentumisen jatkamista yhteisesti sovittujen kriteerien pohjalta.

Tavoitteena on tukea unionin kilpailukyvyn vahvistamista kasvun ja työllisyyden ohjelman pohjalta sisämarkkinoita edelleen kehittäen ja kansalaisten tarpeet huomioiden. Lisäksi tuetaan unionin yhteistoiminnan vahvistamista innovaatiopolitiikassa sekä ilmasto-, ja energiapolitiikassa. Näihin liittyviä prosesseja ovat muun muassa Lissabonin strategia, EU:n sisämarkkinoiden uudelleenarviointi, parempi sääntely, yleishyödylliset sosiaalipalvelut, joustoturva sekä EU:n meripolitiikka. Suomessa käytävän EU-aiheisen kansalaiseskustelun syventämiseksi ja vilkastuttamiseksi toimitaan aktiivisesti.

Indikaattorit:

- Suomen näkemykset on huomioitu kannaltamme keskeisissä unionitason päätöksissä ja politiikkalinjauksissa
- Suomen Lissabonin strategian toimeenpanoa koskevien tavoitteiden saavuttaminen
- Työmarkkinoiden joustavuuden ja turvallisuuden kehittäminen
- Suomen rahoituskehysten välitarkastelua koskevien neuvottelutavoitteiden saavuttaminen
- Suomen tavoitteiden saavuttaminen EU:n ilmasto- ja energiapolitiikassa, erityisesti taakanjakoon liittyvissä neuvotteluissa
- Yhteistyön tiivistäminen Itämeren alueen maiden kanssa
- Pohjoisen ulottuvuuden politiikan edistäminen

Turvallisuusyhteistyö Euroopan unionin puitteissa

Euroopan unioni on Suomen tärkein vaikutuskanava, jonka rinnalla vahvistetaan kahdenvälisiä suhteita sekä monenkeskistä yhteistyötä. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa osallistutaan täysipainoisesti EU:n yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan ja kriisinhallintayhteistyöhön siviili- ja sotilasalalla sekä kehitetään rauhankumppanuustoimintaa Naton kanssa. Erityistä huomiota kiinnitetään siviili-sotilaskoordinaation parantamiseen EU:n kriisinhallinnassa sekä EU:n ja Nato:n välisessä yhteistyössä. Kehitetään edelleen EU:n hätätila- ja kriisivalmiuksia ja terrorismin sekä järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa EU:n puitteissa.

Tavoitteena on myös edistää valmiuksia osallistua kansainvälisen kriisinhallinnan tehtäviin tiivistämällä yhteistyötä sotilaallisten ja siviilivoimavarojen käytössä sekä syventää EU:n puitteissa tehtävää voimavarayhteistyötä.

Indikaattorit:

- Suomen osallistuminen EU:n ja muihin kriisinhallintatehtäviin mukaan lukien nopea toiminta, sotilaallinen ja siviilikriisinhallinta, humanitaarinen apu sekä kehitysyhteistyö*
- Suomen panos (siviili- ja sotilaallisen kriisinhallinnan yhteispanos ja keskinäinen suhde) kansainvälisessä kriisinhallintayhteistyössä vuositasona (euroja, htv)
- Valmiudessa olevien joukkojen määrä, resurssien kuvaus ja kustannukset*
- Kansainväliset yhteistyöhankkeet ja hankinnat (lkm.)

8.2 Lähialue-, pohjoismainen yhteistyö, Itämeren alue sekä transatlanttiset suhteet

Suomi edistää vakautta ja hyviä suhteita lähialueellaan. Hallitus vahvistaa yhteistyösuhteita Ruotsin ja muiden **Pohjoismaiden** kanssa sekä pyrkii selkeyttämään Itämeren alueen sekä pohjoisten alueiden alueellisten yhteistyöverkostojen rakennetta. Suomi kehittää aktiivisia, laaja-alaisia ja monitasoisia kahdenvälisiä suhteita Venäjän kanssa sekä toimii aktiivisesti EU:n Venäjäpolitiikan kehittämisessä.

Tavoitteena on kehittää Suomen lähialueyhteistyötä lähialuelinjauksen kautta laajana ja monipuolisena. Pohjoisen ulottuvuuden kumppanuuksia täydennetään muun muassa liikenne-, logistiikka- ja energia-aloilla sekä ympäristö-, sosiaali- ja terveys- sekä kulttuurialoilla. Yhteistyötä Ruotsin ja Norjan kanssa muun muassa kriisinhallinnassa ja tilannekuvatoiminnassa pyritään kehittämään ja Venäjäyhteistyötä sekä Suomen sisäistä laaja-alaista koordinaatiota vahvistetaan.

Indikaattorit:

- Lähialuelinjauksen valmistuminen
- Pohjoisen ulottuvuuden kumppanuuksien eteneminen eri sektoreilla
- Suomen lähialueille kohdennettujen varojen käyttö (alueet ja rahoitetut toiminnot)
- Vahvistunut yhteistyö Pohjoismaiden, Venäjän ja muiden lähialueen maiden kanssa
- Suomen sisäisen valmistelun kehittyminen ja eri rahoitusvälineiden parempi yhteensovittaminen

Itämeren alueen aseman ja painoarvon vahvistamiseen kiinnitetään erityistä huomiota myös Euroopan unionissa. Tavoitteena on osallistua EU:n Itämeren alueen strategian laadintaan ja olla aktiivisesti mukana lähialueen ja erityisesti Itämeren turvallisuusympäristön vakauttamiseen tähtäävissä toiminnoissa.

Indikaattorit:

- Itämeren valtioiden neuvoston CBSS:n uudistushankkeen eteneminen
- Merionnettomuuksien määrä Itämerellä
- Öljykuljetusten määrän ja muun kauppamerenkulun kehittyminen Suomenlahdella

Hallitus syventää **transatlanttista** yhteistyötä Yhdysvaltojen ja Kanadan kanssa politiikan, talouden ja turvallisuuden aloilla niin kahdenvälisesti kuin EU:n kautta.

Tavoitteena on, että transatlanttiset suhteet ovat tiiviit ja monitahoiset. Erityisen keskeisenä transatlanttisen turvallisuusyhteistyön foorumina on Nato ja siihen liittyvä kumppanuusyhteistyö. Turvallisuusyhteistyö Pohjois-Amerikan maiden kanssa on tiivistä sen ulottuessa laajan turvallisuuden kaikille osa-alueille.

Indikaattorit:

- Konkreettisten yhteistyöhankkeiden eteneminen niin multilateraaliselta kuin bilateraaliselaltakin pohjalta
- Yhteistyö kriisinhallinnan alalla lisääntynyt
- Tiedonvaihto Itämeren alueen kysymyksistä lisääntynyt
- Yhteistyö kehittynyt ympäristön, energian ja ilmaston alalla
- Suomen ja Yhdysvaltojen välisen materiaaliyhteistyötä käsittelevän yhteisymmärryspöytäkirjan (MOU) sekä puolustusteollista yhteistyötä koskevan periaatejulistuksen (DoP) kansallinen voimaansaattaminen ja yhteistyön tulokset
- Muut kontaktit kuten opiskelija- ja tutkijakontakti, kansalaisjärjestöt jne.

8.3 Suomi kansainvälisessä yhteistyössä ja järjestöissä

8.3.1 Yhdistyneet kansakunnat

Hallitus jatkaa työtä **YK**:n arvovallan ja toimintakyvyn vahvistamiseksi sekä YK-järjestelmän tehokkuuden lisäämiseksi. Myös yhteistyötä kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa jatketaan hallituksen kehityspoliittisen ohjelman linjausten mukaisesti. Tavoitteena on valmistella koko valtionhallinnon käsittävä monenkeskisen yhteistyön strategia, tukea sovittujen kehitysmaiden velkahelpotusohjelmien toteuttamista sekä painottaa maiden velkakestävyiden turvaamista ja osallistua innovatiivisten rahoitusmekanismien kehittämiseen.

Indikaattorit:

- Suomen toiminnan arviointi YK:n kehitystavoitteiden seurantaan koskevien indikaattoreiden mukaisesti
- Suomen turvallisuusneuvosto-kampanjan strategian hyväksyminen ja käynnistyminen*
- "Naiset, rauha ja turvallisuus" -kansallisen toimintaohjelman eteneminen*
- Kehitysavun määrärahakehitys kohti 0,7 prosentin tavoitetta
- YK:n kokonaisvaltaisen reformin vaikutukset laajan turvallisuuskonseptin toimeenpanoon Suomessa
- YK-reformin eteneminen, Rauhanrakentamiskomission toiminnallistaminen, Oikeusvaltion kehittämistä koskevan -toiminnan vakiinnuttaminen YK-järjestelmässä ja kansainvälisissä rahoituslaitoksissa
- Suomen toiminnan arviointi YK:n vuosituhattavoitteiden seurantaan koskevien indikaattoreiden mukaisesti
- Pariisin julistuksen toteutumisen seuranta ja edistäminen kansainvälisen monitorointiprosessin mukaisesti
- Hyvän humanitaarisen avunannon -indikaattorien seuranta (GHD=Good Humanitarian Donorship)

8.3.2 OECD

Suomen **OECD**-osallistumisen (Organisation for Economic Co-operation and Development) yleisenä tavoitteena on, että järjestön vertaileva sisältötyö mahdollisimman laajalti hyödyttäisi Suomen hallitusohjelman mukaista yhteiskunnallista ja taloudellista uudistustyötä sekä vahvistaisi kansainvälistä taloudellista yhteistyötä.

Erityisenä tavoitteena on vahvistaa kehityspoliittikan johdonmukaisuutta eri politiikkasektoreilla, joista tärkeimpiä ovat kauppa ja kehitys. Hallitusohjelman tärkeimmät kehityspoliittiset painotukset ovat vahvasti esillä myös OECD:n kehitysagendalla. Lisäksi osallistutaan aktiivisesti kansainväliseen keskusteluun innovatiivisista rahoitusmekanismeista sekä kehitysmaiden velkojen anteeksiantotohjelmista ja tuotetaan kansainvälistä taloudellista yhteistyötä vahvistavaa tietoa

ja hyviä käytäntöjä. Kehityspolitiikassa edistetään hallituksen Kehityspoliittisen ohjelman mukaisia tavoitteita, mukaan lukien taloudellisesti, yhteiskunnallisesti ja luonnonmukaisesti kestävä kehitys sekä ilmastonmuutoksen ehkäiseminen.

Indikaattorit:

- YK:n vuosituhatvointien saavuttaminen tavoitteina kaikkialla OECD:n kehitysapukomitean (DAC) eri alaryhmien työssä
- Ympäristö- ja ilmastokysymysten näkyminen kehityspolitiikassa
- OECD:n vertailevan sisältötyön lisääntynyt hyöty Suomelle ja kansainväliselle taloudelliselle yhteistyölle

8.3.3 Maailman kauppajärjestö

Hallitus tukee Maailman kauppajärjestössä **WTO**:ssa käytäviä monenkeskisiä kauppaneuvotteluja sekä EU:n kahdenvälisiä kauppaneuvotteluja. Suomalaisen intressin toteutumista kansainvälisessä taloudessa edistetään tehokkaalla kaupapoliittisella vaikuttamisella ja siinä otetaan huomioon kehitysmaiden erityistarpeet. Tavoitteena on edistää WTO:n kehittymistä universaaliksi kauppajärjestöksi ja vahvistaa sitä monenkeskisen kaupan keskeisenä sääntöjärjestelmänä.

Indikaattorit:

- WTO:n ja monenkeskisen kauppajärjestelmän vahvistaminen, mukaan lukien DDA-kauppaneuvottelujen tukeminen
- EU:n aloittamien vapaakauppasopimushankkeiden kohdentuminen Suomen kannalta keskeisille markkinoille
- "Aid for trade"-agendan integroiminen Suomen monenkeskiseen yhteistyöhön

8.3.4 Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö

Suomi toimii puheenjohtajana Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö **ETYJ**:ssä vuonna 2008 ja on troikan jäsenenä vielä vuonna 2009. Tavoitteena on muun muassa vahvistaa järjestön toimintakykyä sekä parantaa yhteistyötä ETYJ:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen välillä. Puheenjohtajuuskauden järjestelyt hoidetaan poikkihallinnollisena yhteistyönä.

Indikaattori:

- Suomen puheenjohtajuuskauden tavoitteiden saavuttaminen

8.4 Logistiikka ja liikenne

Tehokas liikennejärjestelmä ja logistiikka edistävät maan kilpailukykyä ja ylläpitävät hyvinvointia. Suomen sijainti etäällä Euroopan liikenteen ja logistiikan valtavirroista asettaa suuret haasteet. Suomi osallistuu vahvasti Euroopan unionin logistiikkapolitiikan kehittämiseen ja toimii aktiivisesti Venäjän rajaliikenne-

teen ongelmien ratkaisemiseksi. Tonnistoverolainsäädäntö uudistetaan kilpailukykyiseksi.

Suomalaisen merenkulun kilpailukykyä parannetaan tärkeimpien kilpailijamaiden tasolle EU:n sallimilla tukimuodoilla ja varustamoverotusta uudistamalla. Meripolitiikan tavoitteena on turvata Suomen kauppalaivaston myönteinen kehitys, suomalaisten merenkulkijoiden työllisyys ja huoltovarmuus.

Indikaattorit:

- Satamien liikenteellinen saatavuus on selvitetty
- Arvio vesiväylien rakentamisen tarpeellisuudesta osana maan logistista järjestelmää on tehty
- Logistiikkastrategian laadinta on aloitettu*
- Suomen ja sen syrjäisten alueiden tarpeet on saatu huomioiduksi EU:n logistiikkapolitiikan kehittämisessä
- Lentoasemien määrä, joille säännöllistä liikennettä
- Helsinki-Vantaan lentoaseman reittikohteiden määrät (kansainväliset ja kansalliset yhteydet)
- Suomen lipun alla kulkevien laivojen ja niissä työskentelevien määrän kehitys
- Nopeimman junayhteyden matka-aika välillä Helsinki-Pietari
- Yli 26 km:n rekkajonon päivien lukumäärä kuukausittain Vaalimaan raja-asemalla*
- Logististen kustannusten osuus vientiyrityksillä

8.5 Suomen kansainvälisen maakuvan vahvistaminen

Hallituksen tavoitteena on Suomen kansainvälisen maakuvan vahvistaminen. Suomen edustautuminen maailmalla selvitetään ottaen huomioon niin kansalaisten, yrityselämän kuin valtiovallan tarpeet. Suomen kuvaa huippuosaamisen ja -kulttuurin sekä kulttuuriviennin maana vahvistetaan. Kulttuuriviennin edistäminen vaikuttaa osaltaan Suomen maakuvaan ja kansainväliseen näkyvyyteen. Keskeinen hanke on maakuvaan vaikuttavien toimijoiden tehostettu yhteistyö "Finland Promotion Boardissa".

Indikaattorit:

- Edustustoverkon kehittyminen
- Julkisuusdiplomatian uudet 10 maaohjelmaa on luotu
- Kehitysyhteistyössä huomioidaan suomalaisen kulttuurin merkitys
- Kulttuuriviennin tilastot maakuvaan näkökulmasta
- Korkean teknologian viennin kehitys

SEKTORITUTKIMUKSEN KESKEISET PAINOTUKSET JA TEEMAT

Sektoritutkimusta uudistetaan ottamalla käyttöön sektoritutkimuksen neuvottelukunnalle rakentuva ministeriöiden yhteisen sektoritutkimuksen toimintamalli. Tavoitteena on, että sektoritutkimuksen ohjausjärjestelmän uudistuksella parannetaan ministeriöiden tilaajaosaamista, tehostetaan sektoritutkimuksen suunnattamista ja vahvistetaan tutkimuksen hyödyntämistä sekä tutkimusorganisaatioiden yhteistyötä.

Sektoritutkimusuudistuksen keskeiset linjaukset on vahvistettu valtioneuvoston 28.6.2007 tekemässä periaatepäätöksessä, jossa julkisen toiminnan ja politiikka-toimien kohteena oleva sektoritutkimuksen kenttä on jaettu neljään aihepiiriin;

- 1) Alue- ja yhdyskunta rakenteet ja infrastruktuurit
- 2) Osaaminen, työ ja hyvinvointi
- 3) Kestävä kehitys ja
- 4) Turvallisuus.

Sektoritutkimuksen neuvottelukunta on laatinut näille aihealueille alustavat suunnitelmat (tutkimusagendat), jotka toteutuessaan tuottavat ministeriöiden tarvitsemaa tietoa politiikkatoimien suunnitteluun ja suunnittelun perusteella tehtävien yhteiskunnan kehittämistä koskevien päätösten tueksi. Tutkimusagendoilla on selkeä kytkentä hallitusohjelmaan kirjattuihin tavoitteisiin, ja niiden katsotaan hyödyttävän kaikkia ministeriöitä suurten politiikkakokonaisuuksien suunnittelussa ja toimeenpanossa.

Suunnitelmat tulevat tarkentumaan syksyn kuluessa, kun sovittuihin laajoihin teemakokonaisuuksiin liittyvät tutkimushankkeet ja ohjelmat alkavat hahmottua tilaaja-tuottajamallin mukaisesti tilaajien (neuvottelukunta ja ministeriöt) ja tuottajien (tutkimusorganisaatiot) välisissä neuvotteluissa. Neuvotteluissa sovitaan yksittäisten hankkeiden toteutussuunnitelmista ja -tavoista, aikatauluista ja tutkimushankkeiden laajuudesta ja mittakaavasta.

Tutkimusagendojen toteuttamiseksi tarvittavat resurssit osoitetaan tarkoitukseen valtioneuvoston päätöksen mukaisesti valtion talousarviossa ensisijaisesti olemassa olevia voimavaroja uudelleen kohdentamalla. Kehyslaskelmissa ministeriöiden tulee esittää arvionsa neuvottelukunnan suunnittelun ja arvioinnin kohteena olevien määrärahojen vuotuisiksi momenttikohtaiseksi mitoitukseksi.

Jatkosuunnittelussa huomioidaan yhteys hallituksen politiikkaohjelmiin, muuhun innovaatiopolitiikkaan ja hyödynnetään synergiaedut strategisten huippuosaamisen keskittymien (SHOK), Suomen Akatemian ja Tekesin ohjelmien sekä muiden

merkittävien kansallisten ja kansainvälisten tutkimusohjelmien kanssa. Samalla selvitetään tuottajakentän rakenteelliseen uudistamiseen ja kilpailuttamiseen liittyviä kysymyksiä.

Neuvottelukunta on tehnyt esityksen myös politiikkatoimien ja lainsäädännön vaikuttavuuden arviointiin ja ennakkointiin liittyvän tutkimuksen vahvistamiseksi. Ennakoinnin näkökulma on lisäksi mukana kaikilla sektoritutkimuksen aihe-alueilla ja tutkimusohjelmissa.

Alue- ja yhdyskuntarakenteiden ja infrastruktuurien tutkimus selvittää yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksia erilaisiin alueisiin ja yhdyskuntiin, tarkastelee jo tehtyjen päätösten sekä suunniteltujen politiikkatoimenpiteiden vaikutuksia sekä tukee alueiden yhteistyötä, hallinnointia ja uudistumista. Erityisesti painotetaan hyvien käytäntöjen levittämistä.

Yhdyskuntien kilpailukykyä ja toimivuutta koskevan tutkimuksen keskeisinä haasteina ovat asumisen, maankäytön ja liikennejärjestelmien yhteensovittaminen, siten että väestön, elinkeinojen ja ympäristön tasapainoinen kehitys voidaan turvata. Erityinen mielenkiinto kohdistuu tällä hetkellä kestävän kehityksen, kasvun ja kilpailukyvyn perustekijöiden väliseen suhteeseen.

Verkostot ja yhteistyö tutkimusohjelma tuottaa tietoa hallituksen aluepolitiikan ja alueiden yhteistyön tueksi. Ajankohtaisia kysymyksiä ovat muun muassa monikeskuiset rakenteet ja alueiden verkostoituminen, osaamisverkostot, matka- ja kuljetusketjut, sekä kansainväliset yhteydet ja verkostot.

Muutoksen hallinnan rakenteet ja keinot tutkimus tarkastelee keinoja, joilla edistetään kahden edellä esitetyn ohjelmakokonaisuuden tavoitteiden toteutumista; esimerkiksi hyvään hallintotapaan ja monitoimijaiseen kehittämiseen liittyviä kysymyksiä.

Osaamisen, työn ja hyvinvoinnin tutkimus lisää tietoa ja ymmärrystä suomalaisen hyvinvoinnin kehittämisen tarpeista ja edellytyksistä.

Osaaminen ja työ muuttuvassa maailmassa -ohjelmassa tutkitaan kuinka globalisaatio, väestö- ja yhteiskuntarakenteen muutokset ja kulttuurinen monimuotoisuus heijastuvat tieto- ja osaamistarpeisiin sekä työn organisointiin. Käynnistettävät hankkeet liittyvät muun muassa osaamisen sisällön, laadun ja riittävyyden yhteensovittamiseen työelämän tarpeiden kanssa sekä työvoimareservien ja työperusteisen maahanmuuton hyödyntämiseen ja edistämiseen. *Hyvinvointi 2010 -luvun Suomessa* -ohjelmassa selvitetään hyvinvoinnin terveydellisiä, sosiaalisia ja kulttuurillisia ulottuvuuksia. Tutkimusohjelmalla tuotetaan tietoa muun muassa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista, syrjäytymisen ehkäisemisestä, velkaongelmista, kansalaisten oikeuksien ja velvollisuuksien toteutumises-

ta, viranomais- ja oikeuskoneiston toiminnasta, kansanterveydestä, eri väestöryhmien tilanteesta, elintarvikkeiden turvallisuudesta ja laadusta, demokratian tilasta, kansalaisyhteiskunnasta rikollisuudesta ja tasa-arvosta.

Innovaatiot kohtaavat hyvinvoinnin haasteet: Hallituksen innovaatiostrategia korostaa innovoinnin yleisten edellytysten, kuten markkinoiden, kilpailun ja sääntelykehiksen merkitystä tieteen ja teknologian kehittämisen rinnalla. Tutkimus vahvistaa uuden politiikka-alueen eli laaja-alaisen innovaatiopolitiikan tietopohjaa muun muassa lisäämällä ymmärrystä innovaatioiden synnystä ja innovaatioiden ja hyvinvoinnin vuorovaikutuksesta sekä kysyntään perustuvasta innovaatiopolitiikasta.

Hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuus ja rahoitus: Hyvinvointiyhteiskunnassa julkinen sektori, markkinat ja kansalaisyhteiskunta kytkeytyvät toisiinsa monella tavalla. Tutkimusohjelmalla tuotetaan tietoa siitä, miten hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohja, mukaan lukien perus- ja sosiaaliturva, varmistetaan ja millaisia vaihtoehtoja hyvinvointipalveluiden tuottamiseksi tarjoutuu.

Kestävän kehityksen tutkimusagenda tarjoaa tietoa eri toimenpiteiden vaikutavuudesta kestävä kehityksen kaikkien osa-alueiden toteuttamiseksi. Tutkimuksella pyritään vastaamaan kansallisen päätöksenteon tietotarpeisiin, mutta myös kansainvälisten kehitystavoitteiden edistäminen ja kansainvälisten ympäristösopimukset ovat osa tutkimuskokonaisuutta.

Luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen edellyttävät ekologista, taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista kestävyttä sekä luonnonvarojen hyödyntävien elinkeinojen kilpailukykyä. Tutkimus tarkastelee sekä uusiutuvien että uusiutumattomien luonnonvarojen hyödyntämistä raaka-aineiden tuotannosta lopputuotteiden kulutukseen sekä jätteiden vähentämiseen ja hyötykäyttöön saakka. Tutkimusta suunnataan muun muassa ympäristön tilan arviointiin, luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen, ympäristöteknologiaan sekä luonnon matkailu- ja virkistyskäytön edistämiseen.

Ilmastonmuutoksen ja energiapolitiikan tutkimus selvittää ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja ilmastonmuutokseen sopeutumista, esimerkiksi hillintä- ja sopeuttamistoimien kustannuksia ja vaikuttavuutta, sekä ilmastonmuutokseen liittyviä riskejä. Energiapolitiikan tueksi tuotetaan tietoa siitä, miten energian tarjontaa ja saatavuutta sekä sosiaalisia innovaatioita kehittämällä voidaan tukea ilmastonmuutoksen torjuntaa. Tutkimus selvittää myös uusiutuvien energianlähteiden koko elinkaaren aikaisia vaikutuksia.

Itämeren, sisävesien ja vesivarojen kestävä käyttö ja suojelu: Itämeren tilan parantamisen tutkimusalueita ovat muun muassa rehevöitymisen torjunta, vaarallisten aineiden ja niiden kuljetusten aiheuttamien riskien vähentäminen, Itä-

meren kestävä hyödyntäminen, vesiluonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä ympäristötietouden parantaminen. Tutkimusta suunnataan myös sisävesien ja pohjavesien kestävä käyttöön ja vesihuollon turvaamiseen.

Kestävän kehityksen sosiaalinen ulottuvuus sekä elinympäristön terveellisyys, turvallisuus ja viihtyisyys -tutkimusohjelma selvittää muun muassa sosiaalista koheesiota, syrjäytymisen ehkäisyä, kansanterveyttä ja palvelujen toimivuutta. Keskeisiä tutkimusaiheita ovat työhön osallistumiseen, kestäväan kulutukseen sekä terveyttä ja toimintakykyä edistävään elämään kannustavien yhteiskunnallisten rakenteiden kehittäminen.

Turvallisuuden tutkimus soveltaa laajan turvallisuuden käsitettä. Valtioneuvoston periaatepäätöksen ”Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia” johtava periaate on valtiollisen itsenäisyyden, yhteiskunnan turvallisuuden sekä väestön elinmahdollisuuksien ylläpitäminen kaikissa turvallisuustilanteissa. Tämä edellyttää erilaisten kriisimahdollisuuksien kartoittamista.

Globaali ja EU-alueen turvallisuus: Keskeiseksi globaalin turvallisuuden tutkimusteemaksi nostetaan EU:n turvallisuustarpeet ja toimintakyky globaalin turvallisuuden ylläpitämisessä. Euroopan unionin kriisinhallinta on kansallisena toimintana hallinnonalueiden rajoja ylittävää, ja kansainvälisessä toimintaympäristössä tapahtuvaa toimintaa. Operaatiot sisältävät tyypillisesti sekä sotilaallisen että siviilikriisinhallinnan komponentteja ja toimijoita. Tutkimusteemaan liittyen tutkitaan myös kansallisen tason kriisijohtamisen kehittämistä. Tärkeä ajankohtainen aihe on ilmastonmuutoksen yhteiskuntien infrastruktuureihin, väestön liikkumiseen ja muihin toimintoihin kytkeytyvät turvallisuusvaikutukset.

Lähialueturvallisuus: Itämeren ympäristössä tapahtuu jatkuvasti sosiaalisia ja poliittisia muutoksia, jotka vaikuttavat Suomen turvallisuuteen. Esimerkiksi lisääntyvän merenkulun turvallisuudella on välitön yhteys Itämeren ympäristön tilaan. Näihin aihealueisiin liittyväksi, laajan turvallisuuden käsitettä soveltavaksi tutkimusaiheeksi esitetään Itämeren alueen turvallisuus.

Sisäinen turvallisuus: Arjen turvallisuus on sisäisen turvallisuuden avainkäsitteitä. Se pitää sisällään viranomaistoiminnan tehokkuuden, mutta myös perusturvallisuuden eri osa-alueet: asumisen turvallisuuden, rakenne- ja paloturvallisuuden, kuljetus- ja liikenneturvallisuuden, ympäristöturvallisuuden, rikollisuuden, jne. Teknologia lisää toisaalta rikoksentekomahdollisuuksia ja poistaa valtioiden rajojen turvallisuusvaikutuksia. Sähköiseen infrastruktuuriin liittyvät uhat ovat yhteiskunnalle merkittävä riski ja niiden tutkimusta lisätään. Syrjäytymisen turvallisuusvaikutusten selvittäminen edellyttää selkeämpää kuvaa siitä, miten perherakenteen muutos, lisääntyvät mielenterveysongelmat sekä päihteiden käytön muutos ja lisääntyminen vaikuttavat riskikäyttäytymiseen ja rikollisuuteen.

Lainsäädännön ja politiikkatoimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä ennakoinnin kehittäminen

Sektoritutkimuksen neuvottelukunta esittää käynnistettäväksi poikkitieteellistä tutkimusta politiikkatoimien ja lainvalmistelun, sekä kansainvälisten sopimusten kehityssuunnista, erilaisista vaihtoehtoisista sääntely- ja ohjauskeinoista sekä yksittäisten uudistusten vaikutuksista. Näyttöön perustuva yhteiskuntapolitiikka edellyttää etu- ja jälkikäteen tehtäviä selvityksiä toimenpiteiden vaikutuksista.

Neuvottelukunta esittää myös käynnistettäväksi hankkeen, jossa tutkitaan erilaisten ennakointikäytäntöjen soveltuvuutta ja hyödyntämistä osana tutkimus-agendojen toteuttamista.

LAINSÄÄDÄNTÖSUUNNITELMA

Hallitus toteuttaa paremman sääntelyn toimintaohjelman (VNK:n julkaisut 8–10/2006) ja laatii hallituskauden merkittävimmät lainsäädäntöhankkeet sisältävän lainsäädäntösuunnitelman. Tavoitteena on parantaa säädösympäristöä ja lakien selkeyttä ja siten edistää kansalaisten hyvinvointia ja yritysten kilpailukykyä. Lainsäädäntösuunnitelma toteuttaa osaltaan paremman sääntelyn toimintaohjelmaa. Suunnitelman toteuttamisesta huolehtivat paremman sääntelyn ministeriryhmä, paremman sääntelyn neuvottelukunta ja ministeriöt.

Hallitus sitoutuu hyvän säädösvalmistelun periaatteiden noudattamiseen. Näitä ovat:

- sääntelyn ennakoitavuus, hallittavuus, selkeys, joustavuus, johdonmukaisuus ja ymmärrettävyys,
- sidosryhmien osallistumisen ja vaikutusmahdollisuuksien turvaaminen sekä
- erilaisten vaihtoehtoisten ohjauskeinojen aktiivinen käyttäminen.

1 Säädöspoliittiset toimenpiteet

Hallituksen säädöspoliittisina toimenpiteinä

- tehostetaan vaikuttamista Euroopan unionin lainsäädäntötyöhön
- lisätään lainvalmistelun avoimuutta ja sidosryhmien osallistumismahdollisuuksia
- lisätään vaihtoehtojen arviointia
- tehostetaan lainsäädännön vaikutusten arviointia
- tehostetaan säädöshuoltoa.

Seuraavassa kuvataan tarkemmin toimenpiteet, joiden avulla hallitus ja ministeriöt toimialoillaan voivat parantaa lainsäädännön laatua, hallittavuutta sekä tehostaa hyvän säädösvalmistelun periaatteiden toteutumista:

Tehostetaan vaikuttamista Euroopan unionin lainsäädäntötyöhön

Euroopan unioni vaikuttaa Suomen oikeusjärjestykseen laajasti. On arvioitu, että noin puolet yritystoimintaa koskevasta sääntelystä Euroopan valtioissa on peräisin Euroopan unionista. Myös ympäristön pilaantumista ja kuluttajansuojaa koskevat sääntelyt Suomessa määräytyvät pääosin Euroopan unionin toimenpiteistä. Tämän vuoksi on tärkeää, että Suomen toiminta unionin lainsäädäntötyössä on tavoitteellista ja tehokasta. Unionin viime vuosina käynnistämät toimet lainsäädännön laadun parantamiseksi tukevat Suomen tavoitteita.

- EU-lainsäädäntöprosessiin pyritään vaikuttamaan aikaisempaa varhaisemmassa vaiheessa.
- Hallitus tehostaa EU-lainsäädäntötyön strategista johtamista

- Tärkeimmät EU-säädöshankkeet pyritään tunnistamaan varhaisessa vaiheessa ja priorisoidaan ne.
- EU-tason säädösvalmistelua kehitetään turvaamalla kansallisen valmistelun avoimuus ja laajapohjaisuus, verkostoituminen eri jäsenmaiden ja EU:n toimielinten edustajien kanssa, vaikuttaminen hierarkian eri tasoilla, Suomea edustavien neuvottelijoiden asiantuntemus ja Suomen kantojen selkeä esittäminen, virkamiesten EU-osaaminen yleisesti sekä riittävät perehtymismahdollisuudet esimerkiksi virkamieskierron ja koulutuksen kautta.

Lisätään lainvalmistelun avoimuutta ja sidosryhmien osallistumismahdollisuuksia

Suomalaisessa lainvalmistelussa on pitkä perinne pyytää erilaisilta intressi- ja asiantuntijatahoilta sekä viranomaisilta lausuntoja säädösehdotuksista. Etenkin yritystoimintaa ja työelämää sekä ympäristöä koskevissa uudistushankkeissa keskeiset etujärjestöt ovat osallistuneet laajasti lainvalmisteluun ja saaneet tietoa uudistusten etenemisestä. Erilaisissa valmisteluelimissä on mukana useiden tahojen asiantuntemusta. Lausuntokierrokset toteutetaan kuitenkin usein myöhäisessä vaiheessa lainvalmistelua, että ulkopuolisilla kommentteilla ei voida juuri enää vaikuttaa ehdotuksen perusratkaisuihin.

- Lisätään komiteoiden ja vastaavien laajapohjaisten valmisteluelimien käyttöä.
- Sidosryhmiä kuullaan aidosti ja monipuolisesti valmistelun eri vaiheissa. Sidosryhmien kuulemisessa ja osallisuuden vahvistamisessa hyödynnetään sekä perinteisiä kuulemisen menetelmiä että uuden tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksia.
- Vireillä olevista säädösvalmisteluhankkeista ja niiden vaikutuksista tiedotetaan suunnitelmallisemmin ja riittävän varhaisessa vaiheessa, jotta intressi- ja kohderyhmillä on aito mahdollisuus vaikuttaa valmisteluun sekä tarvittaessa sopeuttaa toimintansa muutoksiin.

Lisätään vaihtoehtojen arviointia

Paremmän sääntelyn toimintaohjelmassa on korostettu, ettei sääntely saa olla itsetarkoituksellista, vaan on harkittava erilaisia vaihtoehtoisia ohjauskeinoja. Tällä hetkellä erilaisia vaihtoehtoisia ohjauskeinoja ei Suomessa arvioida ja käytetä kyllin laajasti, vaan usein jo uudistushankkeiden alkuvaiheissa päädytään joihinkin sääntelyratkaisuihin.

- Edistetään vaihtoehtojen aikaisempaa laajempaa selvittämistä ja arviointia lainsäädäntötoiminnassa ja erilaisten uudistusten yhteydessä.
- Säädösvalmistelussa harkitaan systemaattisemmin mahdollisia vaihtoehtoja käytettäväksi lainsäädännön sijasta tai sitä täydentämään. Käytettäessä sääntelyä on vielä harkittava eri sääntelyratkaisuja.

- Sääntelyn yksinkertaistamistoimet kirjataan osaksi valmisteluhankkeen toimeksiantoa, jollei tästä ole erityisen perustellusta syystä aihetta poiketa.
- Erityisesti on pyrittävä arvioimaan paremmin ja lisäämään tutkimusta lakien vaikutuksista muun muassa lapsiin, vanhuksiin ja vammaisiin.

Tehostetaan lainsäädännön vaikutusten arviointia

Lainsäädäntö on keskeinen yhteiskunnan ohjausväline. Lait vaikuttavat muun muassa talouteen, yrityksiin, kilpailukykyyn, ympäristöön, kansalaisten sosiaaliseen asemaan, tasa-arvoon ja viranomaisten toimintaan. Yksi keskeisimmistä lainvalmistelun perusongelmista Suomessa on lakien vaikutusten puutteellinen ennakointi sekä toteutuneiden vaikutusten seuranta jälkikäteen.

- Jäljempänä olevassa taulukossa mainituissa hankkeissa toteutetaan vaikutusten arvioinnit, joiden tulokset kirjataan tiivistetysti hallituksen esitykseen. Arvioinneissa on noudatettava uusia, yhtenäisiä säädösehdotusten vaikutusten arviointiohjeita. Myös muissa säädöshankkeissa toteutetaan riittävä vaikutusten arviointi uusien arviointiohjeiden mukaisesti.
- Oikeusministeriön tarkastustoimisto seuraa ohjeiden noudattamista.
- Uusien ohjeiden tueksi järjestetään koulutusta.
- Arvioinnissa hyödynnetään enemmän asiantuntijatahojen, tutkimuslaitosten ja muiden sidosryhmien tuottamaa tietoa.
- Lisätään lainsäädännön vaikutusten arviointiin keskittyvää lainsäädäntötutkimusta.

Tehostetaan säädöshuoltoa

Säädösten määrän kasvaessa sääntelyn kokonaisuus on muodostunut yhä vaikeammaksi hallita. Yhä eriytyneempi, määrällisesti lisääntyvä ja aikaisempaa tarkempi sääntely synnyttää ongelmia kansalaisille ja yrityksille. Uuden lainsäädännön laadukkuudesta huolehtimisen lisäksi on varmistettava myös voimassa olevan lainsäädännön toimivuus, ajantasaisuus ja laadukkuus. Tällöin tarvitaan oikeusjärjestyksen ja lainsäädännön kokonaistarkastelua ja sen toimivuuden arviointia.

- Edistetään säädöshuoltoon liittyviä toimia.
- Toteutetaan yksinkertaistamiseen tähtäviä toimia ja eri oikeusalojen kokonaisuudistuksia. Tähän liittyen laaditaan ja toteutetaan prioriteettialoihin perustuva ohjelma yrityksille aiheutuvan hallinnollisen taakan keventämiseksi.
- Pällekkäistä laintasoista tai useisiin säädöstasoihin perustuvaa saman oikeudellisen ilmiön sääntelyä puretaan ja vähennetään kaikissa säädöshankkeissa.

- Huolehditaan siitä, että kunkin oikeudenalan keskeiset säännökset sisältyvät yleislakeihin.
- Vähennetään lukuisia erityislakeihin sisältyviä poikkeussäännöksiä
- Ministeriöt huolehtivat siitä, että lakiehdotukset tarkastetaan oikeusministeriön tarkastustoimistossa.
- Perustuslakikoulutusta ja -ohjausta lisätään ministeriöissä.
- Oikeusministeriössä vahvistetaan perustuslakikysymyksiin liittyvää ohjausta ja neuvontaa.
- Ministeriöt tarkistavat, että niiden toimialan lainsäädäntö täyttää perustuslain asettamat vaatimukset. Tarvittaessa ministeriöiden on ryhdyttävä toimenpiteisiin lakien uudistamiseksi. Lisäksi ministeriöt raportoivat toimintakertomuksissaan hallinnonalallaan toteutetuista lainsäädännön yksinkertaistamistoimista.

2 Hallituskauden merkittävät säädöshankkeet

Hallitus tukee ja seuraa erityisesti hallituskauden merkittävimpiä säädösvalmisteluhankkeita, jotka on kuvattu seuraavassa. Osana lainsäädäntösuunnitelmaa seurataan hankkeita, jotka ovat

- tärkeitä hallitusohjelman toteuttamisen kannalta
- yhteiskunnallisesti ja/tai taloudellisesti merkittäviä
- poikkihallinnollisesti vaikuttavia
- oikeusjärjestyksen kokonaisuuden kannalta merkittäviä ja/tai
- EU-poliittisesti ajankohtaisia

Paremmen sääntelyn ministerivaliokunta seuraa näiden hankkeiden valmistelua ja etenemistä paremman sääntelyn toimintaohjelmassa kuvattujen hyvän valmistelun periaatteiden kannalta ja ottaen huomioon erityisesti edellä mainitun hallituksen säädöspoliittiset toimenpiteet.

Seurannan apuna käytettävät arviointikriteerit täsmennetään HSA:n puolivälin arviointia varten.

Osana lainsäädäntösuunnitelmaa seurattavat hankkeet

(KE= kevätistuntoaika, SY= syysistuntoaika)

Ministeriö	Säädöshanke	Aikataulu hallituksen käsittelylle
OM	Yhdistyslain tarkistaminen - Lain tarkistustarpeita on selvitetty ottaen huomioon muun muassa kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman yhteydessä esitetyt näkemykset. Tarkistuskohteena on tuotu esiin ennen kaikkea yhdistyksen hallintoa ja tilintarkastusta koskevat säännökset sekä päätöksentekoa koskevien säädösten modernisointi. Hankkeen tavoitteeksi asetettaneen yhdistyslainsäädännön tarkistaminen siten, että se entistä paremmin vastaa nykyaikaisen järjestö- ja kansalaistoiminnan vaatimuksia.	KE 2009
OM	Julkisten hankintojen oikeussuojajärjestelmän kehittäminen - Julkisten hankintojen oikeussuojajärjestelmää tehostetaan siten, että oikeussuojakeinojen käyttö nopeutuu merkittävästi sekä ensimmäisessä tuomioistuinstanteissa että jatkomuutoksenhaussa korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Markkinaoikeuden toimivaltaan lisätään julkisia hankintoja koskevat siviilioikeudelliset keinot (vahingonkorvaukset, sopimusten pätemättömyyssääntely) sekä mahdolliset uudentyypiset hallinnolliset sanktiot. EU-kynnysarvot alitavien hankintojen käsittely keskitetään yhteen hallinto-oikeuteen. Markkinaoikeuden käsittelyyn keskitetään EU-kynnysarvot ylittävät hankinnat. Hanke liittyy julkisten hankintojen oikeussuojadirektiivien muutoksen täytäntöönpanoon.	KE 2009
OM/SM	Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus - Tavoitteena on vaikeaselkoiseksi muodostuneen lainsäädännön kokonaisuuden selkeyttäminen sekä toimivaltuuksien uudistaminen siten, että toisaalta rikostorjunnan tehokkuusvaatimukset ja toisaalta perus- ja ihmisoikeudet otetaan tasapuolisesti huomioon.	KE 2010
OM	Yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistaminen - Tavoitteena on uudistaa yhdenvertaisuuslainsäädäntöä tavalla, joka täyttäisi nykyistä paremmin perustuslain 6§:n syrjintäkiellon asettamat vaatimukset.	KE 2010
VM/SM/STM	Kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän uudistaminen - Kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän uudistamisen tavoitteena on yksinkertainen ja läpinäkyvä järjestelmä. Uudistuksessa päätetään kuntien verotulopohjan vahvistamisesta siirtämällä verovähennyksiä valtion rasiitukseksi sekä poistetaan kuntien rahoitusjärjestelmään liittyvät kuntien yhdistymisen ja yhteistyön esteet. Tavoitteena on hallinnonalakohtaisten valtionosuuksien yhdistäminen.	KE 2009
VM/STM	Rahoitustarkastuksen ja Vakuutusvalvontaviraston yhdistäminen - Suomen Pankin yhteyteen perustetaan uusi rahoitus- ja vakuutusvalvontaorganisaatio. Valvontaorganisaation uudistaminen vastaa rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden yhdentymiskehityksen sekä riskien muuttumisen ja kasvamisen aiheuttamiin haasteisiin. Myös vakavaraisuusvaatimusten uudistukset ja kansainvälinen tilinpäätösuudistus (IFRS) muuttavat ja yhdenmukaistavat rahoitusvalvontaa ja vakuutusvalvontaa.	KE 2008

OPM	Yliopistolain kokonaisuudistus - Tavoitteena on yliopistojen taloudellisen ja hallinnollisen aseman vahvistaminen. Yliopistoista luodaan itsenäisiä oikeushenkilöitä ja niiden ohjaus- ja rahoitusjärjestelmä uudistetaan.	KE 2009
OPM	Tekijänoikeuslain uudistaminen - Tekijänoikeuden toimintaympäristö muuttuu jatkuvasti ja tekijänoikeuslainsäädäntö on jatkuvan muutoksen kohteena. Tavoitteena on valmistella osittaisuudistus, joka edistää tekijän- oikeuslainsäädännön toimivuutta.	KE 2009
MMM	Eläintautilainsäädännön uudistamishanke - Hankkeen tavoitteena on turvata Suomen pysyminen vapaana eläinten ja ihmisten terveyden sekä elintarvikkeiden turvallisuuden kannalta vaarallisimmista eläintaukeista sekä vähentää muista eläintaukeista aiheutuvia riskejä. Lisäksi tavoitteena on varmistaa nopea ja tehokas toiminta eläintauteihin liittyvissä kriisitilanteissa ja valmiuden ylläpito näitä tilanteita varten.	KE 2010
MMM	Kalastuslain kokonaisuudistus - Uudistetaan voimassa oleva kalastuslaki vastaamaan nykypäivän vaatimuksia ja otetaan huomioon muussa lainsäädännössä tapahtuneet muutokset, kansallinen ja kansainvälinen (erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien) oikeuskäytäntö sekä uudesta perustuslaista johtuvat vaatimukset.	ei arviota
LVM	Tiemaksulainsäädäntö: raskaan liikenteen tienkäyttömaksun kokeilu Suomessa - Hinnoittelukokeilulla ohjataan liikennettä, tehostetaan liikennejärjestelmän sujuvuutta, rahoitetaan liikennejärjestelmän ylläpitoa ja kehittämistä sekä vähennetään liikenteen yhteiskunnallisia haittoja.	SY 2008 KE 2009
LVM	Televisio- ja radiotoimintaa ohjaavan lainsäädännön uudistaminen - Hankkeessa saatetaan kansallisesti voimaan televisiodirektiivin muutokset. Hankkeessa arvioidaan myös nykyinen ohjelmistotoimilupajärjestelmä ja tehdään uudistustarpeiden mukaiset muutokset lainsäädäntöön. Hankkeen tavoitteena on saattaa televisio- ja radiotoiminnasta annettu laki vastaamaan digitaalisen median kehitystä ja muuttuvaa markkinaympäristöä.	KE 2009
KTM	Energiankäytön tehokkuutta ja energiapalveluja koskevat säädökset - Tulevat säädökset sisältäisivät energian loppukäytön tehokkuutta ja energiapalveluja koskevan direktiivin (2006/32/EY) lähinnä energiayhtiöitä ja julkista sektoria koskevia velvoitteita. Säännöksillä tavoitellaan yhdessä uusien energiatehokkuussopimusten kanssa direktiivin mukaista yhdeksän prosentin energiansäästöä vuosina 2008–2016 päästökaupan ulkopuolisilla sektoreilla.	KE 2008
KTM	Kaivoslain kokonaisuudistus - Hankkeen keskeinen sisältö koskee malminetsintää sekä kaivoksen perustamista, kaivostoiminnan harjoittamista ja sen lopettamista koskevaa lainsäädäntöä.	KE 2009
KTM	Kilpailulaki 2010 - Hankkeessa selvitetään kilpailunrajoituslain uudistamistarpeet ja toteutetaan tarvittavat muutokset. Kilpailunrajoituslakiin liittyy uudistustarpeita, jotka johtuvat yhteisöläinsäädännön kehityksestä ja kilpailullisen toimintaympäristön muutoksista.	2009
KTM	Palveludirektiivin täytäntöönpano - Tavoitteena on palveludirektiivin asettamien velvoitteiden täyttäminen muun muassa hallinnollisen yksinkertaistamisen, keskitettyjen asiointipisteiden järjestämisen sekä rajat ylittävän hallinnollisen yhteistyön osalta. Velvoitteiden täyttäminen edellyttää säädösmuutoksia muun muassa hallintolain ja elinkeinolakiin. Eri ministeriöt arvioivat lisäksi oman hallinnonalansa muutostarpeita.	2009

KTM	Päästökauppain muutos (vuoden 2012 jälkeinen kausi) - Vuoden 2012 jälkeistä päästökauppakautta koskevan päästökauppadiirektiivin (2003/87/EY) muutoksen täytäntöönpano. Euroopan komission on tarkoitus antaa päästökauppadiirektiivin muutosehdotus vuoden 2007 lopussa. Muutosehdotus koskee EU:n päästökauppajärjestelmän kehittämistä vuoden 2012 jälkeiselle ajalle. Muutosten täytäntöönpano edellyttää merkittäviä muutoksia päästökauppalakiin.	SY 2010
STM	Biopankkia koskevien säännösten valmistelu - Tavoitteena on hyödyntää nykyistä enemmän diagnostisia sekä tutkimushankkeiden yhteydessä syntyneitä ihmisperäisiä näytekokoelmia tieteellisessä tutkimuksessa ja tuotekehityksessä. Kyseessä on tutkimuksen infrastruktuurin rakentamista koskeva hanke.	KE 2008
STM	Vammaislainsäädännön uudistaminen - Tavoitteena on vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhdistäminen/sovitaminen yhteen sekä avustajapalvelujärjestelmän kehittäminen yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi sekä vammaisten henkilöiden yhteiskuntaan ja työelämään osallistumisen edistämiseksi.	2009–2010
STM	Solvenssi II -direktiivi ja siihen liittyvä vakuutusyhtiölain uudistaminen - Solvenssi II-projektin tarkoituksena on luoda uudet, yhtenäiset vakavaraisuusvaatimukset vakuutusyhtiöille EU:ssa sekä yhtenäiset periaatteet valvonnalle ja tiedonantovelvoitteille. Projekti sisältää myös nykyisten vakuutusalan direktiivien yhdistämisen eli kodifioinnin.	SY 2011
STM	Terveystieteiden lain valmistelu - Tavoitteena on kansanterveyslain ja erikoissairaanhoitolain yhdistäminen. Uuden lain tulee tukea ja vahvistaa perusterveydenhuoltoa ja edistää terveyspalveluiden saatavuutta, tehokasta tuottamista ja kehittämistä. Lainsäädännön pitää vahvistaa perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon saumatonta yhteistyötä ja asiakaslähtöisyyttä. Tavoitteena on väestöryhmien välisten ja alueellisten terveyserojen kaventaminen.	ei arviota
YM	Jätelain kokonaisuudistus - Hankkeen tavoitteena on ajanmukaistaa jätealan lainsäädäntö Suomen ja Euroopan unionin jätelaitoksen nykyiset painotukset, EU:n muuttuva jätelainsäädäntö ja perustuslain säännökset huomioon ottaen. Tarkoituksena on laatia ehdotus siitä, miten jätelain nojalla annettuja säädöksiä tulisi uudistaa yleislain mukaisiksi.	2010–2011

SUUNNITELMA EDUSKUNNALLE ANNETTAVISTA SELONTEOISTA

Nimi	Aikataulu hallituksen käsittelylle
Eduskunnan edellyttämät	
Hätäkeskusuudistus (SM) - Selonteossa tarkastellaan hätäkeskuslain (157/200) tavoitteiden toteutumista, lain-säädännön soveltamista ja toimivuutta sekä arvioidaan muun muassa hätäkeskus-palvelujen saatavuutta, palvelukykyä suomeksi ja ruotsiksi, tietojärjestelmien toimivuutta ja henkilötietojen käsittelyä koskevia kysymyksiä.	SY 2007
Kotouttamislain toimeenpano (SM) - Selonteossa seurataan maahanmuuttajien kotouttamista ja turvapaikanhakijoiden vas-taanottoa koskevan lain (493/1999) toimeenpanoa sekä tavoitteiden toteutumista ja toimi-vuutta.	KE 2008
Hankintalain vaikutukset (KTM) - Selonteko hankintalainsäädännön vaikutuksista muun muassa palvelujen laatuun sekä mahdollisista muutostarpeista.	2008
Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko (UM/PLM/SM/VNK) - Selonteko pohjautuu laajaan turvallisuuskäsitteeseen. Selontekotyön tavoitteena on arvioi-da toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia ja niiden vaikutuksia Suomen asemaan ja Suomen harjoittamaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.	2008
Ihmisoikeuspoliittinen selonteko (UM/OM/VNK) - Hallitusohjelman mukaan hallituskaudella tulee laadittavaksi ihmisoikeuspoliittinen selon-teko, joka kattaa Suomen kansainvälisen toiminnan sekä ihmisoikeuksien toteutumisen Suomessa. Kansainvälisestä osuudesta vastaaminen kuuluu UM:lle. Ihmisoikeuksien toteu-tumista Suomessa koskevan osuuden laatisesta vastannee ensisijassa oikeusministeriö, relevanttien muiden ministeriöiden osallistuessa.	2008
Ylempien ammattikorkeakoulututkintojen asema työelämässä (OPM) - Selonteossa arvioidaan eduskunnan edellytyksen (EV 59/2005) mukaisesti ylempien ammattikorkeakoulututkintojen tarve ja asema työelämässä sekä niiden vaikutukset työelämään.	2010
Hallitusohjelman edellyttämät	
Liikennepoliittinen selonteko (LVM) - Selonteko lisää liikennepolitiikan pitkäjänteisyyttä ja kokonaisuuden hallintaa ottaen kantaa muun muassa vaalikauden väyläinvestointiohjelmaan, liikenteen ja infrastruktuurin kehittämis- ja investointiohjelmaan ja budjettirahoitusta täydentävien rahoitusmallien käyt-töön väyläinvestoinneissa.	KE 2008
Energia- ja ilmastopoliittinen tulevaisuusselonteko (VNK) - Selonteko linjaa pitkän aikavälin ilmasto- ja energiapolitiikkaa ja esittää toimenpide-ehdotuksia.	KE 2009
Kunta- ja palvelurakennemuudistus (VM) - Uudistus vahvistaa kunta- ja palvelurakennetta, edistää uusia palvelujen tuotantotapoja ja organisointia, uudistaa kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmiä sekä tarkistaa kuntien ja valtion välistä tehtäväjako.	2009
Selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (STM) - Selonteko arvioi Suomen tasa-arvopolitiikan toimia sekä naisten ja miesten välisen tasa-arvon tilaa sekä linjaa pitkän aikavälin tavoitteita ja kehittämistarpeita.	2010

Muut	
Suomalaisen sotilasosaston asettaminen EU:n taisteluosaston valmiusvuorolla 1.1.–30.6.2008 (UM) - Selonteko Suomen osallistumisesta Afganistanin ISAF-operaatioon, Tshadin ja Keski-Afrikan tasavallan EU-operaatioon sekä suomalaisen osaston asettamisesta korkeaan valmiuteen osana Ruotsin, Suomen, Norjan, Viron ja Irlannin muodostaman taisteluosaston valmiusvuoroa 1.1.–30.6.2008.	2007
Ilmasto- ja energiastrategia (KTM) - Strategia sisältää Suomen ilmasto- ja energiapolitiikan keskeiset tavoitteet, keinot ja sopeutumistoimet pitkällä aikavälillä.	2008
Kansallinen innovaatiostrategia (KTM) - Innovaatiostrategian avulla tehostetaan tuottavuuden ja kilpailukyvyyn parantamista kysyntälähtöisesti ja horisontaalisesti, innovaatiokäsittely on laajennettu kattamaan teknologiset, liiketoiminnalliset ja palvelujärjestelmien kehittämiseen liittyvät innovaatiot sekä työyhteisöjen innovaatiokykytyteen ja alueelliseen innovaatiopotentiaaliin liittyvät kysymykset.	2008
Itämeriselonteko - Selonteossa linjataan Suomen Itämeripolitiikkaa, asetetaan tavoitteet ja määritellään keinot näiden päämäärien saavuttamiseksi. Selonteossa tarkastellaan myös pohjoisen ulottuvuuden yhteyttä Itämeripolitiikkaan.	2008
Maaseutupoliittinen selonteko (MMM) - Hallitusohjelman tavoitteena on muun muassa pienentää alueiden välisiä kehityseroja ja turvata kansalaisten peruspalvelut koko Suomessa sekä säilyttää maaseutu asuttuna ja elävänä. Maaseutupoliittisen selonteon tarkastelujakso on 2009–2020.	KE 2009
Elintarviketurvallisuusselonteko (MMM) - Elintarviketurvallisuusselonteossa arvioidaan keskeisten elintarvikkeiden turvallisuuteen vaikuttavien tekijöiden tilaa ja kehitystä sekä asetetaan lähivuosien elintarviketurvallisuustavoitteet. Selonteko kattaa koko tuotantoketjun pellolta pöytään.	2009
Kulttuurin tulevaisuusselonteko (OPM) - Selonteon osa-alueina mahdollisesti luovuuden edellytykset, kulttuurinen koheesio, luovan tuotannon sovellukset ja kirjastopalvelut.	
Selonteko valtiontalouden kehyksistä vuosille 2009–2012 (VM)	KE 2008
Selonteko valtiontalouden kehyksistä vuosille 2010–2013	KE 2009
Selonteko valtiontalouden kehyksistä vuosille 2011–2014	KE 2010
Selonteko valtiontalouden kehyksistä vuosille 2012–2015	KE 2011

SUUNNITELMA HALLITUKSEN PERIAATEPÄÄTÖKSISTÄ

Nimi	Aikataulu hallituksen käsittelylle
Asuntopoliittinen toimenpideohjelma (YM) - Toimenpideohjelmassa päätetään asuntopoliittiset toimenpiteet ja niiden rahoitus.	SY 2007
Valtakunnalliset alueiden kehittämisen tavoitteet (SM) - VN määrittelee hallitusohjelmaan perustuvat valtakunnalliset aluekehittämisen suuntaviivat ja tavoitteet.	SY 2007
Turun EU-kulttuuripääkaupunkivuosi 2011 (OPM) - Valtioneuvoston periaatepäätös valtion osallistumisesta Turun vuoden 2011 kulttuuripääkaupunkihankkeen rahoitukseen. Periaatepäätös ja siihen liittyvä taustamuistio valmistellaan ministeriöiden välisessä Kulttuuripääkaupunki 2011 -työryhmässä. Euroopan kulttuuripääkaupunki -tapahtuma on osa EU:n kulttuuritoimintaa.	SY 2007
Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma vuosille 2008–2012 (STM) - Ohjelmalla määritellään hallituskauden keskeisimmät sosiaali- ja terveystoiminnat, kehittämistoiminnan ja valvonnan painopisteet sekä niiden toteuttamista tukevat tärkeimmät uudistukset ja lainsäädäntöhankkeet, ohjeet ja suositukset.	SY 2007
Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 2007–2012 (OPM) - Joka neljäs vuosi valtioneuvoston hyväksyttäväksi tuleva suunnitelma opetusministeriön hallinnonalan koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämisestä hyväksymisvuotta ja seuraavia viittä kalenterivuotta varten (A987/1998).	SY 2007
Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007 (OPM) - Vuoden 2006 maaliskuussa voimaan tulleen nuorisolain mukaisesti valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi nuorisopolitiikan kehittämisohjelman. Ohjelma ja periaatepäätös sisältävät nuorisolain mukaisesti tavoitteet alle 29-vuotiaiden kasvu- ja elinolojen parantamiseksi.	2007
Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma 2008–2016 (Metso) (YM) - Metso-ohjelman vaikuttavuuden arvioinnin tulosten pohjalta valmistellaan uusi Etelä-Suomeen painottuva metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma.	KE 2008
Kuluttajapoliittinen ohjelma 2008–2011 (KTM) - Ohjelmassa tarkastellaan erityisesti kuluttajahallinnon tehostamista, kuluttajatutkimuksen kehittämistä, kuluttajan asemaa markkinoilla ja oikeuksia julkisten palvelujen käyttäjänä sekä kansallisia tavoitteitamme EU:n kuluttajapolitiikassa.	KE 2008
Korjausrakentamisen strategia (YM) - Strategiassa määritellään tavoitteet ja valtion panostus moninkertaistuvan peruskorjaustarpeen hallitsemiseksi.	KE 2008
Valtakunnallinen jätesuunnitelma (YM) - Jätelaki ja EY:n jätedirektiivi edellyttävät valtakunnallisen jätesuunnitelman laatimista ja sen uusimista säännöllisin väliajoin. Ehdotuksessa uudeksi jätesuunnitelmaksi asetetaan jätehuollon kehittämistavoitteet vuoteen 2016 painottaen erityisesti jätteen synnyn ehkäisyn, kierrätyksen ja energiahyödyntämisen edistämistä sekä jätehuollosta aiheutuvien kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä.	KE 2008
Hallituksen tasa-arvo-ohjelma (STM) - Koko valtioneuvostoa koskeva tasa-arvopoliittinen ohjelma, joka koostuu hallitusohjelman mukaisista kärkihankkeista. Valmistellaan ministeriöiden yhteistyönä. Alustavina kärkihankkeina tasa-arvon valtavirtaistaminen, samapalkkaisuus, koulutuksellisen segregaatoin purkamisen ja naisten urakehitys.	KE 2008

<p>Sisäisen turvallisuuden ohjelma (SM)</p> <p>- Hallitus määrittää sisäisen turvallisuuden keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet poikki-hallinnollisesti sisäisen turvallisuuden ohjelmassa.</p>	KE 2008
<p>Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) tarkistamista koskeva päätös (YM)</p> <p>- Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain mukaista alueidenkäytön ohjausjärjestelmää. VN:n päätöksessä on määritelty YM:n tehtäväksi seurata päätöksen toimeenpanoa, arvioida päätöksen ajantasaisuutta ja tarvittaessa huolehtia päätöksen tarkistamisesta ja sen saattamisesta valtioneuvoston käsiteltäväksi. Tavoitteena on, että valtioneuvosto voisi päättää valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkistamisesta alkuvuodesta 2008.</p>	2008
<p>Terveyttä edistävä liikunta ja ravitsemus (STM)</p> <p>- Terveysliikunnan neuvottelukunta ja Valtion ravitsemusneuvottelukunta valmistelevat yhdessä periaatepäätöksen väestön terveystieteiden ja terveellisen ravitsemuksen edistämiseksi. Päättävöitteinä ovat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) saada terveytensä kannalta riittämättömästi liikkuvia ihmisiä paremmin säännöllisen liikunnan pariin ja vähentää liikunnasta syrjäytyneiden määrää sekä 2) edistää kansallisten ravitsemussuositusten mukaisia ravitsemusmuutoksia koko väestössä. 	2008
<p>Kansallinen metsäohjelma 2015 (MMM)</p> <p>- Toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten takia Kansallinen metsäohjelma 2010 tarkistetaan. Tarkistettu ohjelma ulottuu vuoteen 2015.</p>	2008
<p>Sähköinen tunnistaminen (LVM)</p> <p>- Sähköisen tunnistamisen edistäminen on yksi vuosien 2007–2011 tietoyhteiskuntapolitiikan painopisteistä. Tavoitteena on sopia julkisessa hallinnossa yhtenäisistä tunnistamistavoista ja -menettelyistä ja ottaa ne laajalti käyttöön. Lisäksi pyritään luomaan olemassa olevien tunnistamisratkaisujen pohjalta laaja julkisen ja yksityisen sektorin yhteinen toimintamalli, jolla pyritään tekemään tunnistaminen kansalaisille, yrityksille ja muille palvelun tarvisijoille mahdollisimman helpoksi.</p>	SY 2008
<p>Kansallisen tietoturvastrategian uudistaminen (LVM)</p> <p>- Tietoturva-asioiden merkitys tietoyhteiskuntakehityksessä on jatkossakin merkittävä. Valtioneuvosto hyväksyi 21.6.2007 periaatepäätöksen tietoyhteiskuntapolitiikasta ja asetti samalla arjen tietoyhteiskuntaneuvottelukunnan varmistamaan kansallisen tietoyhteiskuntastrategian käytännön toteutuksen. Periaatepäätöksen mukaisesti neuvottelukunnan yhteyteen asetetaan tietoturvallisuus -ryhmä, jonka tehtävänä on vastata uuden tietoturvastrategian luomisesta sekä sen yhteiskunnallisesti keskeisimmän toimeenpanon koordinoimisesta.</p>	KE 2009
<p>Kansallinen teollis- ja tekijänoikeuksien strategia (KTM)</p> <p>- Teollis- ja tekijänoikeusstrategialla vahvistetaan erityisesti pk-yritysten ja yksityisten keksijöiden mahdollisuuksia käyttää erilaisia suojamuotoja ja sitä kautta parantaa erilaisten tuotteiden kaupallisia mahdollisuuksia.</p>	2009
<p>Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia (kaikki ministeriöt)</p> <p>- Hallitusohjelman mukaisesti "Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia" päivitetään. Valtioneuvoston periaatepäätös Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiasta (YETT) on osa turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon toimeenpanoa.</p>	2009
<p>Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma (YM)</p> <p>- Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman tavoitteena on vähentää erityisesti vaikeimmin asutettavien asunnottomien määrää ja tukea riskitilanteessa elävien asumisedellytyksiä uuden asunnottomuuden ennalta ehkäisemiseksi.</p>	2008–2011

<p>Maaseutupoliittinen erityisohjelma (MMM)</p> <p>- Maaseutupoliittinen erityisohjelma kattaa valtion toimenpiteet maaseudun kehittämiseksi ja se laaditaan Maaseutupoliittisen kokonaisohjelman perusteella.</p> <p>*Hallituskauden lopulla annetaan uusi erityisohjelma, kun maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) laatima vuoden 2009–2013 kattava Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma on valmistunut.</p>	<p>*</p>
--	----------

VALTIOEUVESTON KANSLIA

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIOEUVESTO
p. (09) 16001, (09) 57811
f. (09) 1602 2165
julkaisut@vnk.fi
www.vnk.fi/julkaisut

ISBN (pdf) 978-952-5631-42-5
ISSN 0782-6028